

Bergslagenista Karjalaan

– ruotsalaisten vuorimiesten siirtolaisuus Pitkärantaan 1879 - 1904

Helsingin yliopisto

Historian laitos

Yleinen historia

(Euroopan historian suuntautumisvaihtoehto)

Pro gradu -tutkielma

Jussi Roms

21.10.2004

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion
Humanistinen

Laitos – Institution
Historian laitos

Tekijä – Författare
Jussi Roms

Työn nimi – Arbetets titel
Bergslagenista Karjalaan – ruotsalaisten vuorimiesten siirtolaisuus Pitkärantaan 1879 - 1904

Oppiaine – Läroämne
Yleinen historia

Työn laji – Arbetets art
Pro gradu

Aika – Datum
21.10.2004

Sivumäärä – Sidoantal
109

Tiivistelmä Referat

Pitkärannan kaivokselle Laatokan Karjalaan saapui vuonna 1880 24 ruotsalaista vuorimiestä perheineen käynnistääkseen sen uudella teholla, tekemään siitä modernin ja johtamaan sen toimintaa. Heidät oli rekrytoinut sinne pietarilainen kansainvälisten liikemiesten omistama pankki suomalaisen vuoriteollisuuden asiantuntijan Hjalmar Furuohjelmin avulla. Pankki oli hankkinut lupaavalla malmialueella sijainneen kaivoksen omistukseensa muutamaa vuotta aikaisemmin. Ruotsalaisten saapumisesta käynnistyi 25 vuotta jatkunut ketjusiirtolaisuus Ruotsin vuoriteollisuuden keskusalueelta Bergslagenista Pitkärantaan, mikä oli pituutensa ja toimintansa vuoksi merkittävä. Vaikka Pitkäranta sijaitsi periferiassa, oli se hyvin kansainvälinen paikka, jossa oli myös muutamia muunmaalaisia työntekijöitä.

Pitkäranta eli ruotsalaisten johdossa teollisen kultakautensa. Sieltä louhittiin pääasiassa kuparia, mutta loppuaikoina toiminta keskittyi rautamalmiin, jota rikastettiin. Kaivoksen yhteydessä toimi eri aikoina myös muuta teollisuutta kuten pullotehdas. Monet Pitkärannan ruotsalaisista olivat siirtolaisina perheensä kanssa. Naimattomista muutamat solmivat avioliiton suomalaisen kanssa ja kaksi kaivoksen saksalaisen johtajan O. G. Trüstedtin tyttären kanssa. Ruotsalaiset siirtolaiset olivat Pitkärannassa johtavassa asemassa niin tehtäviensä pohjalta kuin sosiaalisestikin.

Pitkärannan ruotsalaiset eivät pääsaantöisesti integroituneet Suomeen, vaan säilyttivät ruotsalaisen identiteettinsä ja palasivat jossain vaiheessa takaisin Ruotsiin – jopa sellaiset, jotka olivat Suomessa yli kymmenen vuotta. Vain muutama ruotsalainen vuorimies jäi Suomeen. Ruotsalaiset loivat Pitkärannassa ollessaan tiiviin suhdeverkon, johon kuului keskeisesti myös Trüstedtien perhe. Verkosto toimi tiiviisti muutama vuosi Pitkärannan jälkeen perustetun Outokummun kaivoksen alkutaipaleen aikana. Pitkärannan ruotsalaiset liittyivät vielä Petsamon nikkeliinkin löytymiseen.

Pitkärannan ruotsalaisuus kuului kolmeen historialliseen kontekstiin. Taustalla oli vuosisatoja Ruotsista Suomeen jatkunut vuoriammattilaisten siirtolaisuus, joka ei ollut loppunut, vaikka maiden valtiollinen side oli päättynyt vuonna 1809. Tästä syytä rekrytoijien kannalta Ruotsi oli luonnollinen kohde. Rekrytoidut taas elivät Ruotsin suurinta siirtolaisuusaaltoa, jolloin suuret siirtolaisvirrat suuntautuivat Pohjois-Amerikkaan ja siirtolaisuus kosketti lähes jokaista ruotsalaista. Kolmas taustalla vaikuttanut historiallinen kehitys oli Pietarin nopea kasvu ja kansainvälistyminen sekä sen imussa tapahtunut vaikutusalueiden ja koko Suomen teollistuminen. Pitkärannan kaivos oli Pietarin kansainvälisten liikemiesten omistama ja sen tuotanto palveli täysin Pietaria, jonka laajaan vaikutusalueeseen Pitkäranta kuului hyvin voimakkaasti. Monessa mielessä ruotsalaisten vuorimiesten siirtolaisuus Pitkärantaan olikin enemmän siirtolaisuutta Pietarin vaikutusalueelle kuin Suomeen. Pitkärannan side Suomeen oli lähinnä vain sen fyysinen sijainti, muuten sitä täytyy arvioida kiinteästi osana Pietarin vaiheita.

Pitkäranta oli Amerikan siirtolaisuuteen ja vähän myöhemmin alkaneeseen Norrbotteniin muuttoon verrattuna vain pieni sivujuonne ruotsalaisessa 1800-luvun lopun siirtolaisuudessa. Suomeen ja Venäjälle tapahtuneen ruotsalaissiirtolaisuuden joukossa se oli kuitenkin aikanaan merkittävä, monimuotoinen ja kauaskantoinen tapahtuma.

Avainsanat – Nyckelord ruotsalaiset – siirtolaisuus – vuoriteollisuus – ruukki – kaivos –
Pitkäranta – Impilahti – Falun – Pietari – Bergslagen – kupari – ketjusiirtolaisuus

Säilytyspaikka – Förvaringställe
Topelia-kirjasto

Muita tietoja

Sisällysluettelo

1. Johdanto	Sivu
1.1. Aiheen määrittely ja aikaisempi tutkimus	3
1.2. Keskeiset termit, tutkimuskysymykset ja siirtolaisuustutkimuksen muodot	6
1.3. Lähteet ja metodit	13
2. Ruotsin ja Suomen siirtolaisuuden taustoja	
2.1. Emigraatio Ruotsista	19
2.2. Immigraatio Suomeen	26
3. Ammattilaisten tarve Pitkärannassa	
3.1. Pitkärannan kaivos ennen vuotta 1879	32
3.2. Ruotsalaisten rekrytointi Pitkärantaan	37
3.3. Pitkärantaan vuonna 1880 lähteneet ruotsalaiset	43
3.4. Lähtöpäätöksen tekeminen	49
4. Siirtolaisuuden kehitys ensimmäisestä ryhmästä ketjusiirtolaisuuteen	
4.1. Ensimmäisen ryhmän saapuminen Pitkärantaan	56
4.2. Ketjusiirtolaisuuden synty	60
4.3. Ketjusiirtolaisuuden toiminta	62
5. Elämää Pitkärannassa 1880 - 1904	
5.1. Pitkärannan teollinen kehitys	71
5.2. Pitkärannan yhteisö	78
5.3. Ruotsalaisten adaptaatio ja Pitkärannassa syntynyt suhdeverkko	83

6. Pitkärannan jälkeen	
6.1. Outokumpu jatkaa Pitkärannan perinteitä	88
6.2. Myöhemmät vaiheita	92
7. Yhteenveto	95

Lähteet ja kirjallisuus

Liite: Pitkärannan ruotsalaiset vuosina 1880 – 1904
perhekunnittain lueteltuina

Tekstissä käytetyt lyhenteet:

ELKA = Elinkeinoelämän keskusarkisto

HYK = Helsingin yliopiston kirjasto

KA = Kansallisarkisto

MMA = Mikkelin maakunta-arkisto

RA = Riksarkivet

SCB = Statistiska Centralbyrå

1. Johdanto

1.1. Aiheen määrittely ja aikaisempi tutkimus

Suomi on useimmiten nähty siirtolaisuuden piirissä enemmänkin lähtö- kuin kohdemaana. Suurimmat ja tunnetuimmat siirtolaisvirrat Suomesta ovat kulkeneet 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa Pohjois-Amerikkaan sekä 1960- ja -70-luvuilla Ruotsiin. Suomi on kuitenkin kiinnostanut myös kohdemaana. Tulijat ovat monesti olleet ammattilaisia, jotka ovat tulleet tuomaan tieto-taitonsa periferiaan. Tällaisten ammattilaisten siirtolaisuutta Suomeen on tapahtunut jo 1500-luvulta ja tulijoita on jo silloin ollut erityisesti vuoriteollisuuteen liittyen. Vuori- ja metalliteollisuuden ammattilaisia tuli maahan moneen otteeseen myös 1800-luvulla, erityisesti Ruotsista. Yhteydet entisten valtakunnan osien välillä olivat kiinteät ja Ruotsin vuoriteollisuus kuului maailman parhaisiin. Useimmat 1800-luvulla tulleet ruotsalaiset ammattilaiset tulivat kuitenkin pienissä ryhmissä ja monilla visiitit olivat lyhyitä, vaikka päinvastaisiakin tapauksia oli useita.

Pitkärannan kaivokselle Impilahden pitäjään Laatokan pohjoisrannalle saapui vuonna 1880 kerralla noin 50 ruotsalaisen joukko. Vajaa satavuotias kaivos oli tuolloin juuri astumassa kultakauteensa. Sen omistajaksi oli viisi vuotta aikaisemmin tullut pietarilainen pankki, joka oli päättänyt suurella rahalla saada Suomen lupaavimpana pidetystä kuparikaivoksesta modernin ja tuottavan. Suomesta tai Venäjältä ei ollut saatavissa sopivaa ammattitaitoa ja siksi tarvittiin ulkomaalaisia. Ruotsalaisessa johdossa kaivos täytti asetettuja odotuksia ollen 1880- ja 1890 -luvulla Suomen johtavia teollisuuslaitoksia. Koko tämän ajan kaivoksessa ja siihen liittyvissä teollisuuslaitoksissa työskenteli ruotsalaisia asiantuntijoita. Osa ruotsalaisista palasi tietyn ajan jälkeen Ruotsiin, mutta uusia ruotsalaisia tuli jatkuvasti lähteneiden tilalle.

Pitkärannan kaivoksen vuoksi Suomeen tulleet loivat myös suhdeverkoston, joka jäi elämään Pitkärannan kaivoksen jälkeenkin. Sillä oli myöhemmin tärkeä rooli Outokummun kaivoksen perustamisessa ja vieläpä Petsamon nikkelin löytymisellä on yhteytensä Pitkärannan ruotsalaissiirtolaisuuteen. Näin ollen voidaan Pitkärannan sanoa

olevan valaiseva ja merkittävä esimerkki Suomeen 1800-luvulla suuntautuneesta ruotsalaisten ammattilaisten siirtolaisuudesta.

Kartta 1: Pitkärannan sekä ruotsalaissiirtolaisten pääasiallisten lähtöpaikkojen Falunin, Grangärden ja Ljusnarsbergin sijainti.

Lisää mielenkiintoa Pitkärantaan luovat sen taloudelliset ja omistukselliset suhteet: Pitkärannan suunta oli kaikessa Pietari. Se on oiva esimerkki siitä, miten Suomen teollistumisessa 1800-luvulla eurooppalaisilla osajilla oli paljon merkitystä ja siitä, että Suomen tie Eurooppaan kulki 1800-luvulla monessa Ruotsin ja Pietarin kautta. Molemmat elementit olivat nähtävissä 1800-luvun lopun Pitkärannassa, joka oli monikansallinen yhteisö keskellä karjalaista korpea. Tälle tutkimukselle keskeinen tekijä on myös aiheen käsittely Ruotsin näkökulmasta: 1880-luvun alku oli Ruotsista maailmalle, lähinnä Pohjois-Amerikkaan, suuntautuneen siirtolaisuuden suurinta kasvun ja innostuksen aikaa. Siirtolaisuus oli tuon ajan Ruotsissa arkinen ja jokaista koskeva aihe. Samaan aikaan Ruotsissa oltiin myös hyvin kiinnostuneita kasvavasta Pietarista ja sen vaikutusalueesta, johon Pitkärantakin kuului.

Tutkimuksen aikarajaus alkaa ruotsalaisten rekrytoinneista ja loppuu kaivoksen lakkauttamiseen. Rekrytoinnit tapahtuivat vuonna 1879 ja ensimmäiset ruotsalaiset tulivat Pitkärantaan vuonna 1880. Kolmas luku käsittelee tätä Pitkärannan siirtolaisuuden alkamista. Kappaleet neljä ja viisi käsittelevät temaattisesti

siirtolaisuuden kehitystä ja sen suhdetta Pitkärannan kaivokseen aina kaivoksen lakkauttamiseen vuoteen 1904 asti. Tutkimuksen pääasiallinen aikarajaus koskeekin siis vuosia 1879 - 1904. Tutkimuksen tässä luvussa myöhemmin esitettyjen päämäärien vuoksi on kuitenkin ollut tarpeellista luoda kuudennessa luvussa katsaus Pitkärannassa luodun suhdeverkon myöhempään toimintaan ja merkitykseen siirtolaisuuden kohdemaassa Suomessa. Tästä syystä kuudes luku käsittelee varsinaisen aikarajauksen ulkopuolista aikaa keskittyen 1910-luvun taitteessa tapahtuneeseen Outokummun kaivostoiminnan aloittamiseen.

Suomeen 1800-luvulla tulleita ruotsalaisia ei ole kovin monessa yhteydessä erikseen tutkittu. Heistä on toki lukuisia mainintoja 1800-lukua käsittelevissä teoksissa ja heidän merkityksensä Suomen teollistumisen kehitykseen on yleisesti tunnettu. Kovin tarkasti heidän taustoihinsa, lähtösyihinsä, elämäänsä ja verkostoihinsa ei sen sijaan ole puututtu. Pitkärannan kaivos on melko tutkimaton aihe, vaikka se aikanaan olikin yksi Suomen merkittävimmistä teollisuuslaitoksista.

Pitkärannan historiaa on käsitelty lähinnä Eevert Laineen kolmiosaisessa *Suomen vuoritoimi 1809 - 1884* -teoksessa, jonka aikarajaus tosin päättyy ruotsalaissiirtolaisuuden alkumetreihin.¹ Muut Pitkärantaa käsittelevät tekstit ovat ennen toista maailmansotaa kirjoitettuja muisteluita ja paikallishistorioita. Osa niistä on paremminkin tämän tutkimuksen lähdeaineistoa kuin varsinaista aikaisempaa tutkimusta. Laajin Impilahtea käsittelevä teos on A. A. A. Laitisen 1930-luvulla kirjoittama *Impilahden historia*.² Pitkäranta ja sen kotipitäjä Impilahti jäivät toisen maailmansodan jälkeen Neuvostoliitolle, mikä varmasti on ollut yksi vaikuttava tekijä, ettei Pitkärantaa ole kovin paljon tutkittu. Suomessa tosin toimii aktiivinen Impilahti-seura, joka on julkaissut joitakin kotiseutukirjoja.

Ruotsalaisten siirtolaisuutta 1800-luvulla on puolestaan tutkittu ansiokkaasta. Tärkein projekti oli 1960-luvulla toimintansa aloittanut ja vuonna 1976 loppuraportin kirjoittanut Upsalan yliopiston siirtolaisuusprojekti. Projektin pääasiallinen tehtävä oli tutkia ruotsalaisten siirtolaisuutta Pohjois-Amerikkaan. Tämä tutkimuskin nojaa

¹ Laine, Eevert. Suomen vuoritoimi 1809 - 1884. Osa I. Yleisesitys. Helsinki 1950; Laine, Eevert. Suomen vuoritoimi 1809 - 1884. Osa II. Ruukit. Helsinki 1948; Laine, Eevert. Suomen vuoritoimi 1809 - 1884. Osa III. Harkkohytit, kaivokset, konepajat. Helsinki 1952.

² Laitinen, A. A. A. Impilahden pitäjän ja seurakuntain historia. Sortavala 1938.

ruotsalaisten siirtolaisuuteen liittyvissä seikoissa Upsalan ryhmän tärkeimpien tutkijoiden tutkimustuloksiin. Keskeisiä näistä tutkijoista ovat Harald Runblom, Sune Åkerman, Lars-Göran Tedebrand, Sten Carlsson, Ann-Sofie Kälvemark, Hans Norman ja Eric de Geer. Uudempaa ruotsalaista tutkimusta edustaa esimerkiksi Tedebrandin oppilas Stefan Warg. Suomalaisista siirtolaisuustutkimuksista erityisen tärkeitä tämän tutkimuksen muodostamisessa ovat olleet Max Engmanin lukuisat teokset, joista useimmat käsittelevät suomalaisten siirtolaisuutta Pietariin. Suomeen liittyvistä siirtolaisuustutkimuksista on myös julkaistu bibliografioita, joista saa tarvittaessa tietoa tehdyistä tutkimuksista.³

Kuudennessa luvussa käsiteltävää Outokummun kaivosta puolestaan on tutkittu paljon: siitä on historiikkien lisäksi ilmestynyt kaksi laajaa tutkimusta. Vuonna 1960 ilmestyneen historian tekijä on Vilho Annala ja vuonna 1985 ilmestyneen Markku Kuisma. Molemmissa teoksissa on oivallettu Outokummun kaivoksen historiallinen yhteys Pitkärannan kaivokseen. Kovin syvältä kumpikaan ei ole yhteyttä tutkinut tutkimusten rajaustenkaan vuoksi, joten tässä tutkimuksessa on myös mahdollisuus antaa tarkentavaa tietoa tästä yhteydestä. Annala on lisäksi tehnyt joitakin virheitä Pitkärantaan liittyvistä henkilöistä kirjoittaessaan, joita tämän tutkimuksen puitteissa on tarpeen oikaista.

1.2. Keskeiset termit, tutkimuskysymykset ja siirtolaisuustutkimuksen muodot

Tämän tutkimuksen aihepiiri on siirtolaisuushistoria. Siirtolaisuuden tutkiminen on kuitenkin hyvin moniulotteista, joten tutkimuksen tehtävä vaatii tarkempaa määrittelyä. Periaatteessa siirtolaisuushistoria lasketaan useimmiten talous- ja sosiaalihistoriaan kuuluvaksi, mutta vahvoja linkkejä liittyy myös muihin historian osa-alueisiin. Yhteyttä on esimerkiksi poliittiseen historiaan, sillä onhan valtioiden siirtolaisuuspolitiikalla suuri merkitys. Myös yhteys kulttuurihistoriaan on selvä. Kulttuuri on jatkuvasti

³ Koivukangas, Olavi & Toivonen, Simo. Suomen siirtolaisuuden ja maassamuuton bibliografia. Siirtolaisuusinstituutti. Turku 1978; Domander, Minna. Siirtolaisuus- ja pakolaisuustutkimus Suomessa 1980 – 1993. Siirtolaisuusinstituutti. Turku 1993; Suomeen tapahtuneesta muuttoliikkeestä ja siitä tehdyistä tutkimuksista lisää kappaleessa 2.2; Mainitut tutkijat: ks. kirjallisuusluettelo s. 92.

muuttuvaa ja vuorovaikutuksen alaista, johon uudet ihmiset vaikuttavat. Siirtolaisuushistoria voi pitää sisällään aatehistoriaakin. Tietyt aatteet ovat vaikuttaneet siirtolaisuutta vastustamassa, tukemassa tai jopa siihen kannustamassa. Näin ollen historian liian rankka jako eri osiin toimii erityisen huonosti siirtolaisuushistoriassa. Tutkimuksen näkökulma on siis kasvavalle eurooppalaisen metropolin vaikutusalueelle suuntautuneen siirtolaisuuden historia. Pitkäranta sijaitsi fyysisesti Suomessa, mutta ruotsalaisten siirtolaisuutta sinne ei voi ymmärtää vain Ruotsin ja Suomen välisenä siirtolaisuutena, koska sen lähtökohta oli pikemminkin Ruotsin ja Pietarin vaikutusalueen välinen siirtolaisuus. Pitkärannan ruotsalaisia ei vetänyt puoleensa Suomi vaan Pietari.

Terminä siirtolaisuus ei ole täysin yksiselitteinen, joten sitä on syytä avata enemmän. Pääsääntöisesti siirtolaisuudella tarkoitetaan muuttoa maasta toiseen. Näin ollen maiden sisäinen muutto on rajattava siirtolaisuuden ulkopuolelle, vaikkakin sitä voidaan myös hyvin tutkia siirtolaisuuden tutkimuksen keinoin.⁴ Siirtolaisuuden maastamuuttoa tarkoittavan termin *emigraatio* ja maahanmuuttoa tarkoittavan termin *immigraatio* sijaan maan sisäisen muuttoliikkeen tutkimisessa käytetään termejä *sisäänmuutto* ja *ulosmuutto*.⁵ Maiden sisäisessä muuttoliikkeessäkin on tosin vielä useita tasoja riippuen maan hallinnon rakenteesta. Ruotsin 1800-luvun osalta Sune Åkerman on määritellyt eron lähinnä seurakuntien väliseksi muutoksi ja niiden sisäiseksi muutoksi.⁶

Maiden välisessäkin muuttoliikkeessä siirtolaisuuden määrittely ei ole aivan yksinkertaista, sillä siirtolaisuudesta voidaan erottaa kausityöläisyys. Eron piirtäminen näiden kahden välille on kuitenkin hyvin vaikeaa. Myös 1800-luku massasiirtolaisuuden aikakautena aiheuttaa omia lisävaikeuksia. Aikaisemmin työvoiman liikkuminen oli suurelta osin ollut ammattilaisten siirtymistä ja vasta 1800-luvun voimakas teollistuminen lisäsi massatyövoiman siirtymistä. Työvoiman liikkuminen voidaankin laadultaan erottaa kahteen osaan: ammattilaisiin ja massatyövoimaan. Pitkärantaan lähteneet ruotsalaiset, jotka olivat ammattilaisia, edustivat siten paljon pidempään jatkunutta perinnettä kuin heidän ympärillään samaan aikaan tapahtunut

⁴ Esimerkiksi: Warg, Stefan. Migration, giftermålsmonster och fertilitet i norrbottnisk gruvindustri 1890-1930. Umeå 2002.

⁵ Åkerman, Sune. Theories and Methods of Migration Research. Teoksessa: Åkerman, Sune & Norman, Hans (toim.). From Sweden to America. A History of the Migration. A Collective Work of the Uppsala Migration Research Project. Uppsala 1976. s. 21 - 22.

⁶ Åkerman 1976, s. 22.

massasiirtolaisuus. Silti he eivät olleet erillisiä omasta ajastaan, vaan monet samat tekijät vaikuttivat sekä heidän että Pohjois-Amerikkaan siirtolaiseksi lähteneiden lähtöpäätökseen.

Siirtolaisuus voidaan hyvin määritellä esimerkiksi seuraavasti: yksi tai useampi ihminen muuttaa maasta toiseen tarkoituksenaan saada sieltä suhteellisen pysyvällä pohjalla olevat työ ja asunto.⁷ Määritelmän ulkopuolelle jätettäviä ryhmiä ovat sellaiset, joiden maassa tai alueella oleskelu voidaan nähdä selkeästi tilapäisenä. Tällaisia ryhmiä ovat esimerkiksi diplomaatit, monet opiskelijat ja työtehtävissä olevat liikemiehet.⁸ Myös sotilaat lasketaan siirtolaisuuden ulkopuolelle.⁹ Rajauksissa on kuitenkin otettava huomioon, että tilapäiseksi katsottu status voi muuttua myös hyvin pysyväksi. Esimerkiksi Suomen juutalais- ja tataariyhteisöjen synnyssä on alun perin ollut kysymys sotilaiden sijoittelusta.¹⁰

Henkilön palaaminen lähtöpaikkaansa ei muuta sitä seikkaa, että hänestä voidaan puhua siirtolaisena. Paluusiirtolaisuus onkin tärkeä siirtolaisuushistorian tutkimusalue. Kausisiirtolaisuus-termi taas on parasta rajata koskemaan esimerkiksi vuodenaikojen mukaan tapahtuvaa liikettä kahden paikan välillä: asutaan pysyvästi lähtöseudulla, mutta käydään välillä tekemässä työkeikkoja kauempana. Aika ei siis olekaan paras määritelmä siirtolaisuudelle, vaikka silläkin voidaan jotain perustella. Paras määritelmän perusta on se, miten henkilö mihinkin on asettunut.

Tärkeä tässä tutkimuksessa tutkittava seikka liittyy ruotsalaisten kaksisuuntaisiin liikkeisiin Ruotsin ja Pitkärannan välillä. Tällöin pyritään etsimään vastausta siihen, miksi lähdettiin siirtolaiseksi Pitkärantaan. Siirtolaisuushistorian tutkimus keskittyi pitkään lähinnä demografiseen perinteeseen ilman suurempaa pyrkimystä laajempaan selitysmalliin. Näin ollen syvempään siirtolaisuuden selittämiseen pyrkinyt sosiologi Everett S. Leen artikkeli *A Theory of Migration* herätti ilmestyessään vuonna 1969

⁷ Koivukangas, Olavi. Sea, Gold and Sugarcane. Attraction Versus Distance. Finns in Australia 1851 - 1947. Turku 1986. s. 18.

⁸ Koivukangas 1986, s. 18.

⁹ Åkerman 1976, s. 23.

¹⁰ Halén, Harry. Viaporin sekä Hämeenlinnan - Turun - Ahvenanmaan varuskuntien muslimit ja juutalaiset n. 1812 - 1840. Helsinki 2002; Harry Halénin luento Helsingin yliopistossa 18.2.2003; Daniel Weitraubin luento Helsingin yliopistossa 4.3.2003.

erityistä huomiota.¹¹ Lee jakoi siirtolaisuuteen vaikuttavat tekijät neljään ryhmään ja loi uusia lähtökohtia tutkimukselle. Leen siirtolaisuuteen vaikuttavat neljä tekijää ovat: lähtöalueeseen liittyvät positiiviset ja negatiiviset tekijät, kohdealueeseen liittyvät positiiviset ja negatiiviset tekijät, alueiden väliset esteet sekä lähtijöiden henkilökohtaiset tekijät. Siirtolaisuutta tutkiva historian tutkimus on alkanut myöhemmin yhdistää niin demograafisia, taloudellisia, sosiologisia kuin historiallisia tekijöitä tutkimuksessaan.¹²

Leen teorianmalli kehitti ideaa siirtolaisuudessa vallitsevista työntö- ja vetotekijöistä. Ne ovat keskeisessä asemassa, mutta yksinään ne eivät voi siirtolaisuushistoriaa selittää. Niitä ei voi ottaa niin absoluuttisina, että väitettäisiin kahden alueen välillä vaikuttavan epätasapainon, jonka siirtolaisuus automaattisesti korjaisi tasapainoon. Se kuitenkin on huomioitava, että jonkinlainen epäsuhta tilanne lähtö- ja kohdealueiden välillä on oltava, jotta siirtolaisuuteen yleensäkin olisi tarvetta. Työntö- ja vetotekijöitä tutkittaessa on myös huomattava, että niitä ei voi pohtia liikaa vain valtakunnalliselta tasolta, vaan alueellinen ja paikalliselta taso pitää ottaa huomioon, koska tällöin kartoitetaan myös esimerkiksi paikalliset työmarkkinahäiriöt.¹³ Lopulta tärkein tekijä siirtolaiseksi lähtemisessä on henkilökohtainen ratkaisu. Jokaisen siirtolaisen tai mahdollisen siirtolaisen kohdalla saman lähtö- tai kohdealueen positiivisten ja negatiivisten asioiden henkilökohtainen kokemus voi vaihdella.¹⁴ Tämä tutkimus menee monilta osin hyvin mikrotasolle, joten henkilökohtaisiin ratkaisuihin voidaan kiinnittää paljon huomiota. Toisaalta lähteiden saatavuus myös asettaa omia rajoituksiaan.

Siirtolaisuuden taustalla vaikuttavissa tekijöissä taloudellinen syy on hyvin dominoiva.¹⁵ Laajemmat taloudelliset tekijät lähtö- ja kohdealueilla vaikuttavat yleensä aina lähtöpäätökseen. Lähtijöiden näkemyksellä taloudellisten mahdollisuuksiensa kehittymisestä aloilleen jäämällä tai lähtemällä on paljon merkitystä. Tärkeänä on nähty esimerkiksi työllistyminen ja palkka, eli perusmahdollisuudet hyvän elintason

¹¹ Lee, Everett S. A Theory of Migration. Teoksessa: Jackson, J. A. (toim.). Migration. Cambridge 1969. s. 285.

¹² Åkerman, Sune. Migrationen – ett tvärvetenskapligt forskarsområde. Teoksessa: Kälvemarm, Ann-Marie (toim.) Utvandring. Den svenska emigrationen till Amerika i historisk perspektiv. Malmö 1973. s. 47.

¹³ Norman, Hans. Från Bergslagen till Nordamerika. Studier i migrationsmönster, social rörlighet och demografisk struktur med utgångspunkt från Örebro län 1851-1915. Uppsala 1974. s. 13.

¹⁴ Lee 1969, s. 285.

¹⁵ Lee 1969, s. 283.

hankkimiseksi. Myös mahdollisuus päästä elämässä ja uralla eteenpäin voi olla tärkeä syy lähtemiselle. Juuri tällaisia syitä tässä tutkimuksessa tutkitaan liittyen Pitkärantaan lähtemiseen ja sieltä Ruotsiin palaamiseen menen monessa kohdin myös hyvin mikrotasolle.

Taloudelliset tekijät ovat siis merkittävien ja keskeisin painetta siirtolaiseksi lähtemiseen luova tekijä, mutta eivät ainoa siirtolaisuutta laukaiseva tekijä. Ne eivät siten voi täysin selittää kaikkea siirtolaisuuteen liittyvää käyttäytymistä, kuten esimerkiksi siirtolaisuuden huippuja ja syviä notkahduksia. Siirtolaisuuden käynnistyttyä siihen vaikuttaakin paljon myös ihmisten käytös eli sosiaalipsykologiset tekijät. Siirtolaiseksi lähteminen on aina lopulta yksilön valinta.¹⁶

Hyvin tärkeä tekijä siirtolaisuuden taustalla on yleinen ilmapiiri. Jos siirtolaisuus on paljon esillä yhteisössä, sen jäsenet lähtevät paljon helpommin siirtolaiseksi.¹⁷ Toisin sanoen silloin, kun siirtolaisuus yhteisössä lähtee voimakkaasti liikkeelle, useimmiten taloudellisesta syystä, on yhä useammalla yhteisön jäsenellä taipumus lähteä siirtolaiseksi, jopa useammalla kuin taloudellisista syistä edes olisi pakko. Tällaisessa ilmapiirissä elettiin juuri 1880-luvun alun Ruotsissa, jossa siirtolaisuus kasvoi koko ajan huimasti. Tässä tutkimuksessa esitetään, miten laajempi siirtolaisuusmyönteinen ilmapiiri vaikutti myös pieneen valtavirrasta poikkeavaan kohteeseen lähteneeseen erikoisammattilaisten siirtolaisuusjoukkoon. Siirtolaisuus tulee sosiaalisesti hyväksyttäväksi, jopa hyvin tavoitelluksi, kun yhteisössä kuullaan ja ehkä nähdäänkin jatkuvasti ”menestystarinoita” siirtolaiseksi lähteneistä. Tällaisella sosiaalipsykologisella syyllä voidaan selittää siirtolaisuuden huippuja, joita pelkästään talouteen keskittyvät teoriat eivät voi selittää. Lähtöön kannustava ilmapiiri onkin siirtolaisuuden tärkeimpiä syitä. Siirtolaisuuskohteen valintaan taas vaikuttaa paljon informaatio ja kommunikaatio.¹⁸ Tämä tulee esiin tässäkin tutkimuksessa, kun esitetään miten sopivasti ja kohdennetusti annettu informaatio sai pienen ammattilaisjoukon lähtemään kohti heille täysin uutta ympäristöä ja uusia haasteita.

¹⁶Odén, Birgitta. Ekonomiska emigrationsmodeller. Teoksessa: Kälvemarm, Ann-Marie (toim.) Utvandring. Den svenska emigrationen till Amerika i historisk perspektiv. Malmö 1973. s. 55 - 56; Lee 1969, s. 283; Åkerman 1976, s. 32 - 39, s. 52.

¹⁷ Åkerman 1976, s. 69.

¹⁸ De Geer, Eric. Migration och influensfält. Studier av emigration och intern migration i Finland och Sverige 1816 - 1972. Uppsala 1977. s. 65.

Lähtö- ja tuloalueen tutkimisen sekä sosiaalisten ja psykologisten tekijöiden lisäksi siirtolaisuutta pitää lähestyä muustakin suunnasta, kuten jo Everett S. Leenkin malli osoittaa. Siirtolaisuuteen vaikuttavat nimittäin myös estotekijät, jotka rajoittavat ja ohjaavat sitä. Eric de Geer jakaa ne luonnollisiin, toiminnallisiin ja muodollisiin.¹⁹ Luonnollisia esteitä ovat esimerkiksi psykologiset, uskonnolliset ja etniset tekijät. Toiminnalliset esteet puolestaan ovat syntyneet siitä, miten valtio toimii eri aluilla, kuten taloudessa ja sosiaalisissa kysymyksissä. Muodollisia taas ovat erilaiset säädökset ja maantieteelliset rajat. Esteiden suuruus vaikuttaa myös kohteen valintaan.²⁰ Pitkärannan siirtolaisuutta tutkittaessa on huomioitava pitkälti hyvinkin paikalliset tekijät. Tällaisia olivat muutamilla Ruotsin paikkakunnilla, erityisesti Falunissa ja sen taloutta hallinneessa Stora Kopparberg -yhtiössä, tapahtuneet taloudelliset muutokset ja toisaalta Pitkärannan paikallinen työtarjonta. Kuitenkin on ymmärrettävä myös laajemmat tekijät paikallisten tekijöiden ympärillä, kuten Ruotsin massasiirtolaisuuden koskettava yleinen ilmapiiri ja Pitkärannan asema vetovoimaisen suurkaupungin, Pietarin, vaikutuksessa.

Pitkärannan siirtolaisuuteen vaikuttavia syitä arvioitaessa on myös otettava huomioon, että ne olivat tutkitulla ajanjaksolla muuttuvia. Ensinnäkin Pitkärannan ruotsalaissiirtolaisuus kesti neljännesvuosisadan ja oli kaksisuuntaista. Siirtolaisuutta ja paluusiirtolaisuutta esiintyi päällekkäin ja limittäin. Keskeisimmät siirtolaisuuden syyt toki liittyvät ensimmäisten ruotsalaisten tuloon Pitkärantaan, koska he avasivat reitin. Tämän jälkeen Pitkärannasta sekä palattiin kotimaahan että sinne otettiin vastaan uusia siirtolaisia. Koska ruotsalaisten läsnäolo Pitkärannassa ja heidän keskeinen asemansa siellä johti siihen, että Pitkärantaan tuli tasaisesti uusia ruotsalaisia, voidaan puhua *ketjusiirtolaisuudesta*.

Tällä termillä tarkoitetaan, että kun siirtolaisuus on johonkin paikkaan alkanut, se jatkuu, vaikka alkuperäisen siirtolaisuuden liikkeelle laittaneet voimat muuttuisivatkin.²¹ Ketjusiirtolaisuuteen liittyy kohdepaikasta saatava apu, tieto sekä rohkaisu emigraatiolle ja se voi syntyä myös tarpeesta täyttää kohteesta palaavien

¹⁹ De Geer 1977, s. 66.

²⁰ De Geer 1977, s. 65.

²¹ Anderson, Phillip J. & Blanck, Dag. Introduction. Teoksessa: Anderson, Phillip J. & Blanck, Dag (toim.), Swedes in the Twin Cities: Immigrant Life and Minnesota's Urban Frontier. Uppsala 2001. s. 7.

vapautuneita työpaikkoja²² - kuten juuri tapahtui Pitkärannassa. Ketjusiirtolaisuus helpottaa muuttajan sopeutumista ja synnyttää usein yhteisen taustan omaavien henkilöiden keskittymiä kohdealueella.²³ Pitkärannan kehityksessä ensimmäisen siirtolaisryhmän jälkeen onkin kysymys nimenomaan ketjusiirtolaisuudesta. Neljännen kappaleen keskeinen ongelmanasettelu liittyy juuri tähän siirtolaisuuden muotoon. Kysymys on silloin miten ja miksi ketjusiirtolaisuus syntyi ja toimi tutkitussa monella tapaa hyvin mikrotasolle menevässä tapauksessa.

Siirtolaisuuden tutkimuksessa tärkeää on aiheen tarkastelu monesta näkökulmasta. Itse siirtolaisuuden syiden lisäksi tämä tutkimus pyrkii vastaamaan siihen, miten ruotsalaiset omaksuivat elämän uudessa ympäristössä. Tämä kysymys liittyy suuresti myös kysymykseen, miten paljon ja miksi esiintyi ruotsalaisten paluusiirtolaisuutta. Paluusiirtolaisuuden syy taas ei ole välttämättä aina adaptaation puute, vaan syynä voivat olla myös samat seikat kuin alun perin siirtolaiseksi lähdettäessä: paremmat työmahdollisuudet muualla.

Ihmisten asettumista johonkin paikkaan tutkittaessa tärkeä termi on adaptaatio. Se voidaan jakaa useaan osaan määrittelemään adaptaation kehitystä. Tällaisia alatermejä ovat akkulturaatio, integraatio ja assimilaatio.²⁴ Tavallaan adaptaatio on kehitystä kohti assimilaatiota eli täydellistä tai lähes täydellistä yhtymistä uuteen kulttuuriin ja vanhan kulttuurin unohtumista. Integraatio taas on assimilaation lievempi muoto, jossa kyllä yhdistytään uuteen kulttuuriin, mutta säilytetään rinnalla piirteitä omasta vanhasta kulttuurista. Akkulturaatio puolestaan tarkoittaa lähinnä yhtä edellisten muotoa, eräänlaista sekoitusta. Se on kulttuurien vierekkäisvaikutusta tarkoittava sosiaalinen prosessi, joka syntyy kun erilaiset kulttuuriryhmät joutuvat läheiseen yhteyteen. Positiivisen lähtökohdan omaavan adaptaation lisäksi siirtolaisuutta tutkittaessa on toki myös huomioitava mahdollinen vastakkainen prosessi eli segregaatio. Siinä on kyse jonkin ihmisryhmän syrjinnästä ja erottelusta esimerkiksi kielen, etnisyyden tai uskonnon vuoksi. Pitkärannan ruotsalaiset palasivat Ruotsiin pitkienkin aikojen jälkeen, joten on tärkeää tutkia, miten heidän adaptaationsa kehittyi.

²² Engman 1983, s. 37.

²³ Engman, Max. Pietarin suomalaiset. Juva 2004. s. 227.

²⁴ Koivukangas 1986, s. 19 - 20.

Ruotsalaisten siirtolaisuuden syiden lisäksi on keskeistä pohtia myös mitä ruotsalaisen siirtolaisuuden myötä syntyi eli millainen oli ruotsalaisten vaikutus Pitkärannan teollisuuden kehitykseen ja yhteisön muotoutumiseen sekä miksi vaikutus oli sellainen kuin oli.

Keskeistä on myös pohtia, millaisia suhdeverkostoja ruotsalaiset loivat tai heidän ympärilleen syntyi sekä miten ja miksi ne vaikuttivat. Tämä kysymys liittyy sekä Pitkärannan kaivoksen toiminta-aikaan että luvussa kuusi käsiteltävään Pitkärannan kaivoksella vaikuttaneiden ruotsalaisten myöhempään vaikutukseen siirtolaisuutensa kohdemaan Suomen vuoriteollisuuteen.

1.3. Lähteet ja metodit

Tutkimuksen lähdeaineisto ei ole mikään selkeä kokonaisuus, vaan on pikemminkin rakennettu suuren palapelin lailla hyvin laajasta materiaalin kirjosta. Pitkärannan ruotsalaisista ei jäänyt mitään varsinaista arkistoa, mutta tietoa heistä on olemassa useissa lähteissä monessa eri arkistossa kahdessa maassa. Mitään erityisiä työntekijälistoja Pitkärannan kaivoksesta ei ole olemassa, koska kaivoksen oma arkisto ei ole kaivoksen venäläisten omistussuhteiden takia tallessa tai ainakaan saatavilla. Pitkärantaa joutuu siksi tutkimaan muita lähteitä käyttäen.

Vaikka siirtolaishistoriassa käytetyt metodit ovat monesti jopa kvantitatiivisia ja demografisia²⁵, on tässä tutkimuksessa käytetty pääosin kvalitatiivista tutkimusta. Tätä on vaatinut hyvin erityinen ja rajattu tutkimusaihe, jossa ei monen siirtolaishistoriallisen tutkimuksen tavoin käsitellä massojen liikettä vaan hyvin pientä siirtolaisryhmää.

Myös lähdemateriaali on asettanut vaatimuksia metodeille. Osa käytetystä materiaalista, erilaiset luettelot ja väestökirjanpidolliset dokumentit, tosin ovat sellaisia, että niitä voi tutkia kvalitatiivisesti tai kvantitatiivisesti tutkimusaiheesta riippuen – tässä tapauksessa kvalitatiivisesti. Tutkimuksessa on käytetty apuna myös joitakin taulukoita, joiden tarkoitus on esittää selkeästi se, mihin niihin liittyvä kvalitatiivinen analyysi perustuu, ei

²⁵ Esimerkiksi: De Geer 1977, s. 21 - 26; Kuparinen, Eero: An African alternative: Nordic Migration to South Africa 1815 - 1994. Turku 1991. s. 16 - 22; Åkerman 1976, s. 19 - 75.

tutkia aihetta kvantitatiivisesti.²⁶ Monet keskeisintä lähdemateriaalia täydentäneet dokumentit, kuten kirjeet, muistelmat, matkakertomukset ja sanomalehdet ovat luonteeltaan sellaisia, että niiden käyttäminen on vaatinut hyviä lähdekriittisiä kvalitatiivisia menetelmiä.

Aiheen perustutkimuksessa, ruotsalaisten identifioinnissa ja heidän liikkeidensä rekonstruoinnissa, on käytetty metodina työn aikana syntyntä mallia: eri viranomaisten ja eri maiden väestökirjanpidollisten dokumenttien tietojen laadullista yhdistämistä ja monitasoista vertailua. Lopulta merkittävimpiä asiakirjaryhmiä on ollut kolme: Impilahden kirkonkirjat, Viipurin läänin passiluettelot ja Ruotsin *Statistiska Centralbyrå:n* (SCB) emigrantti- ja immigranttiluettelot.

Muutamien muidenkin asiakirjaryhmien käyttöä mallissa on tämän tutkimuksen puitteissa testattu, mutta niiden anti on jäänyt vähäiseksi tai olemattomaksi. Tällaisia ovat Salmin kihlakunnan Impilahtea koskevat henkikirjat, ruotsalaisten kirkonkirjojen muuttaneiden kirjat, Salmin nimismiehen ulkomaalaisluettelot, teollisuushallituksen tilastoilmoitusten ulkomaalaisten työntekijöiden määrän luettelot ja kenraalikuvernöörin viraston passiluettelot.

Tutkimuksen kannalta hyödyttömiksi osoittautuneista dokumenteista Salmin kihlakunnan henkikirjoihin ei ole merkitty ulkomaalaisia. Salmin sekä myöhemmin Impilahden piirin nimismiesten ylläpitämät ulkomaalaisluettelot taas alkavat Mikkelin maakunta-arkistossa vasta 1930-luvulta. Kenraalikuvernöörin kansliaan Viipurin läänistä toimitetuista passiluetteloista löytyi muutama mielenkiintoinen seikka, muttei mitään ratkaisevaa. Niiden ongelma on, että niitä on säilynyt tutkimuksen ajallisen ja maantieteellisen rajauksen puitteissa huomattavan vähän, vain muutamalta tutkittavalta vuodelta.

Falun Kristinen, Grangärden ja Ljusnarsbergin seurakuntien historiakirjojen muuttoluettelot taas ovat 1880-luvun alusta paljon suppeampia ulkomaille suuntautuneen muuton suhteen kuin SCB:n emigrantti- ja immigranttiluettelot. Ensimmäisen ryhmän jälkeen tulleita ruotsalaisia tuli myös monista muista

²⁶ Ks. Alasuutari, Pertti. Laadullinen tutkimus. Tampere 1993. s. 152.

seurakunnista, joten ketjusiirtolaisuutta käsittelevän ajan tutkimuksessa mahdollisten Pitkärantaan lähtijöiden etsiminen kirkonkirjoista olisi melko toivoton tehtävä. Kirkonkirjoista voisi toki etsiä laajempaa tietoa jokaisesta henkilöstä, jonka kohdalla tiedetään mistä seurakunnasta etsiä. Tämän tutkimuksen puitteissa on kuitenkin ollut oleellista keskittyä vain tutkimuskysymysten kannalta tärkeiden tietojen etsimisiin, joten kovin laajasti tällaiseen ei ole ryhdytty.

Teollisuushallituksen tilastoilmoituksista on ollut tälle tutkimukselle paljon hyötyä, mutta niiden ulkomaisten työntekijöiden määrän luettelot ovat ainakin Pitkärannan osalta virheellisiä. Pitkärannassa kun väitetään koko 1890-luvun olleen nolla ulkomaalaista työntekijää.²⁷ Silti siellä oli monia ruotsalaisia, saksalaisia, venäläisiä ja Venäjän saksalaisia. Voisi tietenkin olettaa, että luvut tarkoittaisivat vain tavallisia työntekijöitä ja ruotsalais-saksalaista työnjohtoa sekä insinöörejä ei olisi siksi kirjattu, mutta kuitenkin myös venäläiset ja saksalaiset lasinpuhaltajat on jätetty kirjaamatta.

Käytetyn mallin rungon luovat Impilahden seurakunnan ja sen Pitkärannan kappeliseurakunnan kirkonkirjat, jotka kokonaisuudessaan ovat käytettävissä Mikkelin maakunta-arkistossa. Niiden historiakirjojen avulla on saatu hyvä kuva ruotsalaisista siirtolaisista 1880-luvulta alkaen ja rippikirjojen avulla vielä parempi kuva vuodesta 1890 alkaen.

Kirkonkirjoista saatujen tietojen kanssa taas on ollut mahdollista analysoida Mikkelin maakunta-arkistossa säilytettäviä Viipurin läänin vuosilta 1880 - 1885 säilyneitä passiluetteloita – tätä uudempia ei tämän tutkimuksen aikarajoissa löydy Mikkelin maakunta-arkistosta. Passiluetteloihin on merkitty sekaisin sekä läänin alueella asuneet suomalaiset, jotka ovat saaneet ulkomaanpassin johonkin maahan, että läänin alueelle saapuneet ulkomaalaiset vuosittain kronologisessa järjestyksessä päivämäärän mukaan. Tosin on huomattava, että kysymyksessä on merkitsemispäivämäärä, mikä ei välttämättä aina tarkoita maahan saapumispäivämäärää. Tämä tulee esille esimerkiksi kirkonkirjoja ja passiluetteloita vertailemalla. Passiluetteloihin on myös merkitty useimmiten vuosittain uusittu oleskelulupa ja Pitkärannan ruotsalaiset on merkitty sinne ryhminä, joiden löytämisessä kirkonkirjoista on ollut tärkeä apu. Passiluetteloiden

²⁷ Teollisuustilastot. Th 201 - 203. KA.

läpikäyminen vaatiikin tässä tutkimuksessa käytetyn mallin puitteissa kirkonkirjojen tarjoaman tiedon tuntemista etukäteen.

Ruotsalaisten liikkeistä ja taustoista taas on ollut mahdollista saada enemmän tietoa, kun kirkonkirjojen ja passiluetteloiden tietoja on verrattu Ruotsista lääneittäin ja seurakunnittain kerättyihin SCB:n emigrantti- ja immigranttiluetteloihin. Niistä on voitu löytää kahden aikaisemman asiakirjaryhmän avulla identifioitujen Pitkärannan ruotsalaisten lähtö- ja paluuajankohtia sekä kotipaikkoja. Luetteloissa ei useimmiten ole kirjattu määränpäättä ja lähtöpaikkaa maata tarkemmin, mistä syystä niiden käyttö tässä tutkimuksessa ennen edellä mainittuihin kahteen asiakirjaryhmään tutustumista ei olisi ollut kovin hedelmällistä. Suomalaisten kirkonkirjojen ja passiluetteloiden tietojen tarkentajana ja laajentajana SCB:n luetteloiden hyöty on kiistaton.

Immigrantteja ovat SCB:n listoissa sekä Ruotsiin tulleet ulkomaalaiset että kotimaahan palanneet ruotsalaiset. Emigrantteja taas ovat vastaavasti ulkomaille lähteneet ruotsalaiset ja kotimaihinsa palanneet ulkomaalaiset. Luettelot ovat melko laajoja, mutteivät täydellisiä. Koska ne ovat paikallisesti koottuja, riippuu niiden tiedon määrä pappien tarkkuudesta ja lähtijöiden ilmoituksista.²⁸ Kaikista Pitkärannan ruotsalaisista ei SCB:n luettelossa olekaan mainintaa tai joidenkin kohdalla on maininta vain jompaankumpaan suuntaan menemisestä. Niitä on olemassa koko tutkitulta ajalta ja tätä tutkimusta varten on käyty systemaattisesti läpi Riksarkivet Arningessa Tukholmassa kahden Pitkärannan ruotsalaisten pääasiallisen kotiläänin, Kopparbergin ja Örebron, materiaali vuosilta 1879 - 1905.

Kuvatulla mallilla on pystytty löytämään suunnilleen kaikki Pitkärannan ruotsalaiset ja rekonstruoimaan useimpien liikkeit. On toki mahdollista, että joku olisi jäänyt löytämättä. Tällainen on mahdollista lähinnä sellaisessa tapauksessa, että henkilö olisi tullut ja lähtenyt vuosien 1886 ja 1889 välillä ilman, että hänen elämässään olisi tapahtunut mitään sellaista, mistä olisi jäänyt merkintää Impilahden seurakunnan historiakirjoihin. Kyseiseltä aikaväliltä nimittäin puuttuvat sekä Viipurin läänin passiluettelot että Impilahden seurakunnan rippikirjat.

²⁸ Tedebrand, Lars-Göran. Sources of the History of Swedish Emigration. Teoksessa: Åkerman, Sune & Norman, Hans (toim.). From Sweden to America. A History of the Migration. A Collective Work of the Uppsala Migration Research Project. Uppsala 1976. s. 80.

Kolmen asiakirjaryhmän kuvatuolaisen järjestyksen mukaisella yhdistämällä luodulla rungolla on syntynyt kuva Pitkärannan ruotsalaisten liikkeistä ja identiteetistä. Tutkimuskysymyksiin vastaaminen on vaatinut kuitenkin myös muiden lähteiden käyttöä.

Vuorihallituksen arkisto Kansallisarkistossa Helsingissä sisältää kahden tyyppisiä tälle tutkimukselle tarpeellisia lähteitä: matkakertomuksia ja teollisuuden tilastoilmoituksia. Hyödyllisiä matkakertomuksia on kaksi. Toinen on vuori-intendentti Hjalmar Furuohjelmin valtion toimeksiannosta vuonna 1878 Faluniin Ruotsiin tekemän opintomatkan matkakertomus. Toinen on vuorimestari C. P. Solitanderin vuonna 1881 Itä-Suomen ruukeille tekemän tarkastusmatkan matkakertomus.

Teollisuuden tilastoilmoituksia taas on Pitkärantaan liittyen vuosilta 1886 – 1903. Niiden ulkomaalaislistat ovat edellä kuvatulla tavalla virheellisiä, mutta monia muita asioita niistä selviää. Lähinnä niiden avulla on voitu selvittää Pitkärannan teolliseen tuotantoon ja yhteisöön liittyviä seikkoja.

Tärkeä lähderyhmä ovat myös erinäiset muistelmat, joita on toki pitänyt tutkimuksen puitteissa tarkastella hyvää lähdekritiikkiä ja muihin lähteisiin vertailua hyväksi käyttäen. Tälle tutkimukselle erityisen tärkeitä muistelmia on kolme:

1. Yksi Pitkärannan ruotsalaisista, Richard Bergström, kirjoitti muistelmiaan ylös Pitkärannan kaivoksesta ja myöhemmistä vaiheistaan vuonna 1930 Helsingin yliopiston pyynnöstä. Bergströmin tekemä muutaman sivun mittainen käsikirjoitus *Pitkäranta bruk: hågkomster från åren 1888 - 1920* on Yliopiston kirjaston kokoelmassa. Käsikirjoituksessa on paljon arvokasta tietoa elämästä Pitkärannassa ja erityisesti kaivoksen viimeisistä vuosista.

2. Yhden Pitkärannan ruotsalaisen pojanpoika, Torsten Drake, taas kirjoitti Rättvikissä Ruotsissa vuonna 1976 muistelmia isoisästään, äidistään ja isästään. Hän yhdisti muisteluissaan itse perheeltään kuulemiaan asioita, teki sukulaisten haastatteluita ja tutki aihetta muutenkin.

Nämä kolme muistelmaa vaihtelevat pituudeltaan kymmenen sivun molemmin puolin.

3. Pitkärannassa insinöörinä ja myöhemmin valtioneologina toiminut Otto Trüstedt julkaisi vuonna 1907 Pitkärannan petrologiaa käsittelevän laajan tutkimuksensa *Die Erzlagerstätten von Pitkäranta am Lagoda-See*, jonka alussa hän selittää Pitkärannan kaivostoiminnan historiaa. Tästä historiaosuudesta voidaan saada paljon keskeistä tietoa, koska Trüstedt oli yksi tärkeimmistä toimijoista Pitkärannan historiassa. Hänen isänsä oli tämän tutkimuksen aikarajauksen puitteissa kaivoksen ensimmäinen johtaja, ruotsalainen lanko toinen ja hän itsekin toimi kaivoksella pitkään insinöörinä.

Lähdeaineistona on lisäksi käytetty myös sanomalehtiä. Ruotsalaisten sanomalehtien osalta on keskitytty ensimmäisen lähtijäryhmän rekrytointi- ja lähtöajan lehtiin lähinnä sen hetken ajatusmaailmaa sekä rekrytointiprosessia silmälläpitäen. Kungliga Bibliotekin kokoelmista Tukholmasta kyseeseen tulevilta paikkakunnilta kyseiseltä ajalta löytyy sanomalehti ainoastaan Falunista: *Falu Posten* -sanomalehti on läpikäyty vuosilta 1879 - 1880, jolloin se ilmestyi kerran viikossa.

Toisen käytetyn sanomalehden tarkoitus on ollut vielä selvemmin pelkästään tutkimuskohteen ympäristön lisävalottaminen. Tämä sanomalehti on Yliopistonkirjaston kokoelmista Helsingistä löytyvä Sortavalassa ilmestynyt *Laatokka*, jonka numeroita on luettavissa vuodesta 1882 alkaen.

Kuudennessa luvussa on tarkasteltu Pitkärannan kaivoksen ruotsalaishistorian laajempaa ulottuvuutta. Tämä liittyy kiinteästi Outokummun kaivokseen, jonka arkistoa säilytetään Elinkeinoelämän Keskusarkistossa Mikkelissä. Outokummun arkistosta löytyy kaivoksen ensimmäisiä vuosia 1910-luvun taitteessa koskevia erinäisiä historiikkeja, kirjeitä ja työsopimuksia, jotka hyödyttävät tätä tutkimusta.

2. Ruotsin ja Suomen siirtolaisuuden taustoja

2.1. Emigraatio Ruotsista

Siirtolaisuuteen vaikuttavaa ajattelua muokkasi 1800-lukua edeltävinä vuosisatoina voimakkaasti merkantilistinen ajattelu. Väkilukua pidettiin tuolloin maan voiman mittarina ja niinpä siirtolaisuus toiseen maahan nähtiin oman maan voimavarojen menetyksenä. Emigraatioon suhtauduttiin näissä oloissa pahana ja kiellettynä ilmiönä. Toki siirtolaisuutta tapahtui noina vuosina – etenkin kun kansakunnan homogeenisyyttä pidettiin myös monesti tavoiteltavana. Uskonnollisilla seikoilla oli tärkeä rooli kansakuntien homogeenisyyden tavoittelussa. Siksi eri uskosta tuli syy muualle siirtymiseen. Esimerkkejä tästä ovat vaikka Espanjasta 1500-luvulla karkotetut juutalaiset ja muslimit sekä Ranskan hugenotit. Tosin uskonnollisista syistä lähteneet voidaan paremminkin määritellä pakolaisiksi kuin siirtolaisiksi, sillä heihin kohdistui suora uhka valtaa pitävältä taholta.

Euroopan sisällä tapahtui kuitenkin myös siirtolaisuutta taloudellisista syistä, joka oli lähinnä ammattilaisten siirtymistä houkuteltuina tosiin maihin. Ruotsin ruukeille tuli esimerkiksi 1600-luvulla nykyisestä Belgiasta valloneja kehittyneine teknisine taitoineen Ruotsiin siirtyneen, mutta samalta seudulta kotoisin olleen suurliikemiehen Louis de Geerin toimesta. Myös muutamia ruotsalaisia vuorimiehiä saatiin houkuteltua ulkomaille, lähinnä Ranskaan ja Venäjälle.²⁹ Laiton muutto oli Ruotsissa rangaistava teko, kuten myös siihen houkutteleva.

Ruotsissa väkiluku oli erityisen tarkkailun alaisena, koska se oli uuden ajan eurooppalaisista mahtivaltioista vähäväkisin. Niinpä Ruotsin tarkat väkiluvut olivat valtiosalaisuus, joiden vuotamisen ulkomaille uskottiin aiheuttavan suurta vahinkoa maalle. Valtiolle oli myös tärkeää kontrolloida väestön asumista maan rajojen sisällä, sillä paikallaan olevaa väestöä oli helpointa hallita ja siltä saattoi varmimmin saada kootuksi mahdollisimman paljon veroja. Valistus kuitenkin asetti kyseenalaiseksi

²⁹ Vilkuna, Kustaa H. J. Valtakunnan eduksi, isänmaan kunniaksi, ruukinpatruunalle hyödyksi. Suomen rautateollisuus suurvalta-ajalla. Helsinki 1994. s. 177 - 178.

valtion oikeuden päättää ihmisen asuinpaikasta. Vähitellen suhtautuminen siirtolaisuuteen alkoi muuttua.

Merkantilismin maailmassa yksi emigraation muoto oli kuitenkin ollut hyväksyttävä ja siihen jopa kannustettiin: muutto oman maan siirtomaihin. Asutut ja hyvin tuottavat siirtomaat nähtiin valtion mahtia voimakkaasti lisäävänä tekijä. Kun Ruotsi nousi 1600-luvulla eurooppalaiseksi suurvallaksi, halusi senkin johto saada oman siirtomaan – suurvallan mittarin. Ruotsalainen siirtomaa päätettiin hankkia Pohjois-Amerikasta ja vuonna 1638 kaksi ruotsalaista laivaa saapuikin nykyiseen Delawareen. Suuria siirtolaismassoja ei Ruotsista tuolloin Pohjois-Amerikkaan muuttanut, lopulta vain muutama sata henkilöä. Uuden Ruotsin siirtokunnan historia oli vaihtelevaa menestyksen ja epäonnistumisen aikaa. Uuden Ruotsin historia päättyi vuonna 1655, kun hollantilaiset valtasivat sen ja liittivät omiin siirtomaihinsa.³⁰

Seuraavat 200 vuotta ruotsalainen siirtolaisuus Pohjois-Amerikkaan ja muualle pysyi melko vähäisenä. Seuraava merkkipaalu Ruotsin siirtolaishistoriassa oli vasta vuosi 1840. Silloin *riksdag*issa heräsi voimakasta keskustelua sallivammasta emigraatiopolitiikasta.³¹ Ruotsin liberaalit poliittiset voimat vaativat muutoksia perinteiseen tiukkaan emigraatiopolitiikkaan vetoamalla ihmisten oikeuksien lisäksi valtion taloudelliseen etuun ja ylisuuren väkiluvun estämiseen. Tuolloin Euroopassa levinnyt myönteisempi suhtautuminen siirtolaisuuteen ei nimittäin johtunut pelkästään kasvaneesta taloudellisesta ja poliittisesta liberalismista, vaan myös nopeasti kasvaneen väestön tuottamista ongelmista.³²

Väestö oli lisääntynyt voimakkaasti myös Ruotsissa ja kasvua oli ollut etenkin alemmissa yhteiskuntakerroksissa. Britannia oli yrittänyt ratkaista vastaavan ongelman rohkaisemalla alempien luokkien siirtolaisuutta, mutta Ruotsilla ei ollut sen tavoin siirtomaita. Tosin vanhan merkantilistisen emigraatiopolitiikan mahdollisuuksia oli jo rikkonut suuresti Yhdysvaltojen itsenäistyminen vuonna 1776. Yhdysvallat ei ollut enää

³⁰ Lisää tietoa Uuden Ruotsin historiasta esimerkiksi: Englund, Peter. Suuren sodan vuodet. Juva 2003 (alkukielinen 1993).

³¹ Kälvemark, Ann-Sofie. Swedish Emigration Policy in an International Perspective 1840 - 1925. Teoksessa: Åkerman, Sune & Norman, Hans (toim.). From Sweden to America. A History of the Migration. A Collective Work of the Uppsala Migration Research Project. Uppsala 1976. (1976a) s. 98.

³² Kälvemark 1976a, s. 98.

siirtomaa, mutta siirtolaisia se veti puoleensa yhä tiiviimmin – paljon enemmän kuin mikään siirtomaa.

Vaikka suhtautuminen emigraatioon muuttui vuodesta 1840 ja sen helpottamista tutkimaan perustettiin erityinen komissiokin, ei siirtolaiseksi lähteminen ollut Ruotsissa 1840- ja 50-luvuilla kovin vapaata.³³ Komissio julkaisi vuonna 1852 erityisen asiaa pohtineen raportin, mutta se ei tuonut suurta muutosta. Toki tiukimpia esteitä poistettiin vuonna 1840, mutta ulkomaille lähtemiseen ja jopa pitkille kotimaan matkoille tarvittiin tuolloin vielä erityinen passi. Erityisten ryhmien, kuten vuoriteollisuuden ammattilaisten tai käsityöläisten piti hakea lisäksi erityinen lupa emigraatioonsa, koska heitä ei haluttu päästää helpolla lähtemään. Siirtolaismäärät olivat 1840-luvulla melko vaatimattomia nousten joihinkin satoihin vuosittain. Tosin jonkinmoinen suurempi innostus tapahtui 1850-luvun alussa, jolloin pääosin maattomista maanviljelijöistä koostuneita siirtolaisia lähti kolmisen tuhatta vuodessa.³⁴

Suuri muutos Ruotsin siirtolaispolitiikassa tapahtui vuonna 1860, kun emigraatiota rajoittavat määräykset poistettiin.³⁵ Tosin suuria siirtolaisvirtoja Ruotsista maailmalle ei silloin nähty, vaikka toki kasvua oli paljon 1850-luvun lopun lähes olemattomasta siirtolaisuudesta. Merentakaisille alueille, pääasiassa Yhdysvaltoihin, lähti 1860-luvun alussa siirtolaisiksi noin 2.000 ruotsalaista.³⁶ Emigraation ensimmäisten vuosikymmenten lähtijät eivät pääosin olleet yhteiskunnan köyhintä osaa, vaan hyvin toimeentulevia, jotka vain odottivat hyötyvänsä Yhdysvalloissa olostu Ruotsia paremmin.³⁷ Siirtolaisiksi myös lähdettiin enemmänkin perhekunnittain ja yksittäisten nuorten ihmisten siirtolaisuus voimistui vasta 1860-luvun lopussa.³⁸

Emigraatio kasvoi kun Yhdysvaltojen sisällissota päättyi vuonna 1865 ja päästiin rauhassa nauttimaan vuonna 1862 säädetyistä *Homestead Act* :sta. Säädos lupasi maata kaikille uudisraivaajiksi voimakkaasti levittäytyvän valtion reunoille lähteville. Ruotsalaisen emigraation lisääntymiseen vaikutti tuolloin myös voimakas työntekijä:

³³ Kälvemark 1976a, s. 99.

³⁴ Carlsson, Sten. Chronology and Composition of Swedish Emigration to America. Teoksessa: Åkerman, Sune & Norman, Hans (toim.). From Sweden to America. A. History of the Migration. A Collective Work of the Uppsala Migration Research Project. Uppsala 1976. s. 116 - 117.

³⁵ Kälvemark 1976a, s. 99.

³⁶ Carlsson 1976, s. 117 - 120.

³⁷ Carlsson 1976, s. 119.

³⁸ Carlsson 1976, s. 130 - 131.

vuosien 1867 ja 1868 katovuodet. Kun vuonna 1867 Yhdysvaltoihin suuntasi noin 6 000 ruotsalaista, niin seuraavana vuonna lähtijöitä oli yli 20 000.³⁹ Nämäkin luvut ovat vain rekisteröityjen siirtolaisten määriä, joten todellisia lähtijöitä oli varmasti vielä enemmän. Emigraatioluvut pienenevät 1870-luvun alussa ja Yhdysvalloissa vuosina 1874 - 1879 koettu lama pudotti emigraation 1860-luvun alun tasolle. Tieto Yhdysvaltojen työttömyydestä kulki hyvin, eikä vallitsevissa olosuhteissa sinne kannattanut lähteä.

Muutos tapahtui Yhdysvaltojen laman jälkeen vuonna 1879, jolloin edellisen vuoden reilusta 4 000:ta rekisteröidystä siirtolaisesta päästiin yli 12 000:een. Vuonna 1880, jolloin tämän tutkimuksen kohteena olevien ruotsalaisten ensimmäinen ryhmä lähti Pitkärantaan, Yhdysvaltoihin lähtijöitä oli jo lähes 40 000.⁴⁰ Ruotsi eli silloin suurta siirtolaisbuumia, jota olivat lisäämässä parantuneet yhteydet. Vuosia 1879 - 1893 pidetäänkin ruotsalaisen emigraation kulminaationa, jolloin lähti maailmalle lähes puolet koko 1840-luvulta 1930-luvulle ulottuneen emigraation leimaaman aikakauden siirtolaisista ja tähän historialliseen kontekstiin osuu myös Pitkärannan ruotsalaissiirtolaisuus.

Tärkeimmät syyt 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun siirtolaisuuteen Euroopasta valtamerten taakse liittyivät taloudellisiin tekijöihin. Uskonnolliset ja poliittiset syyt olivat lähinnä marginaalinen ilmiö. Yksi tällainen muu syy voidaan Ruotsin siirtolaihistoriassa hahmottaa, vaikei sen merkitystä toki saa liioitella. Ruotsissa nimittäin siirryttiin vuodesta 1884 alkaen asevelvollisuuteen ammattiarmeijan sijaan ja sitä saatettiin paeta ryhtymällä siirtolaisiksi. Asevelvollisten siirtolaisuuteen tuli rajoituksia, jotka vaihtelivat vuosien aikana. Jotain merkitystä asevelvollisuudella on siirtolaisuuteen ollut, mutta sen merkittävyys on hyvin vaikea kysymys.⁴¹

Ruotsin vapaa suhtautuminen siirtolaisuuteen jatkui koko 1800-luvun lopun, vaikka toki esitettiin myös tällaista vapautta kritisoivia mielipiteitä. Ensimmäiset rajoitukset liittyivät asevelvollisten siirtolaisuusehtojen kiristykseen ja heidän mahdollisten

³⁹ Carlsson 1976, s. 117.

⁴⁰ Carlsson 1976, s. 117.

⁴¹ Kälvemark, Ann-Sofie. Fear of Military Service – A Cause of Emigration? Teoksessa: Åkerman, Sune & Norman, Hans (toim.). From Sweden to America. A History of the Migration. A Collective Work of the Uppsala Migration Research Project. Uppsala 1976. (1976b). s. 174 - 175.

laittomien siirtolaisreittiensä patoamiseen. Ruotsista oli nimittäin mahdollista lähteä siirtolaiseksi viranomaisten kaiken valvonnan ulkopuolella, jos lähti matkaan vaikka Kööpenhaminasta tai jostakin Norjan tai Saksan satamasta. Ruotsalaiset viranomaiset pyrkivätkin vuodesta 1902 yhteistyöhön naapurimaiden viranomaisten kanssa, mutta tulokset eivät olleet merkittäviä.⁴²

Laajempi siirtolaisuuden haittoja Ruotsille alettiin pohtia 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Samalla mietittiin siirtolaisuuden syitä tarkoituksena vähentää emigraatiota ja lisätä paluusiirtolaisuutta. Ruotsissa tapahtui tuolloin myös järjestäytymistä siirtolaisuutta vastaan, kun *Nationalföreningen mot Emigrationen* perustettiin vuonna 1907. Siirtolaisuuden rajoittamiseksi suunniteltuja toimia ei koskaan päästy toteuttamaan, koska ensimmäinen maailmansota asetti esteen siirtolaisuudelle, eikä ruotsalainen emigraatio enää sen jälkeen noussut merkittäväksi. Siirtolaisten määrät olivat kylläkin jo vuoden 1893 jälkeen olleet pääasiassa laskevia.⁴³

Ruotsista lähti 1800-luvulta 1900-luvulle ulottuneen suuren siirtolaisuuden aikana suhteellisesti eniten väestöä Irlannin ja Norjan jälkeen. Koko ajanjaksona 1840-luvulta 1930-luvulle siirtyi Yhdysvaltoihin yli 1,2 miljoonaa ruotsalaista, kun saamaan aikaan kaikkialle muualle Euroopan ulkopuolelle Kanada mukaan lukien muutti vain muutamia kymmeniä tuhansia ruotsalaisia siirtolaisia.⁴⁴ Yhdysvaltojen vetovoima oli niin suuri, että lähes 98 prosenttia ruotsalaisten valtameren takaisesta siirtolaisuudesta vuosina 1871 - 1925 suuntautui sinne.⁴⁵ Luku oli kaikista skandinaaveista suurin. Ruotsalaisten siirtolaisuus suuntautui toki ympäri Yhdysvaltoja, mutta tärkeimmät ruotsalaisalueet olivat Illinois ja Minnesota. Illinoisissa ruotsalaiset keskittyivät paljolti Chicagon ympäristöön. Yhdysvaltojen vuoden 1990 väestönlaskennassa etnisen alkuperänsä ruotsalaiseksi katsovien määrä oli 4,7 miljoonaa.⁴⁶

Kaikki ruotsalaisten ulkomainen siirtolaisuus ei toki suuntautunut valtameren taakse, vaan siirtolaisuutta tapahtui myös lähinaapureihin. Omana aikanaan Amerikan siirtolaisuus oli kuitenkin eniten parrasvaloissa ja naapurimaihin suuntautunut

⁴² Kälvemarm 1976a, s. 104 - 105.

⁴³ Carlsson 1976, s. 118 - 119.

⁴⁴ Carlsson 1976, s. 119.

⁴⁵ Norman, Hans & Runblom, Harald. *Transatlantic Connections. Nordic Migration to the New World after 1800.* Oslo 1987. s. 70.

⁴⁶ Anderson & Blanck 2001, s. 7.

siirtolaisuus oli paljon näkymättömämpää.⁴⁷ Tärkeä siirtolaisuuden kohde oli eteläinen naapuri Tanska: muuttajien virta sinne oli käynnistynyt suurena jo 1840-luvulla. Suuri osa Tanskaan menneistä ruotsalaisista lähti alemmaksi työvoimaksi jopa hyvin huonosti palkattuihin tehtäviin. Heidä rekrytoitiin paljon piioiksi ja esimerkiksi 1880-luvulla järjestettiin Ruotsissa rekrytointikampanja tanskalaisiin sokeritehtaisiin.⁴⁸ Ruotsalaisia olikin Kööpenhaminan asukasluvusta vuonna 1890 noin 4,1 prosenttia.⁴⁹ Heidän määränsä kaupungissa kasvoi vielä seuraavina vuosikymmeninä, vaikka heidän suhteellinen osuutensa laskikin Kööpenhaminan kasvun myötä.

Ruotsissa tapahtui 1800-luvun lopussa myös paljon kaivosteollisuuteen liittyvää sisäistä muuttoliikettä, joka suuntautui lähinnä pohjoiseen Norrbotteniin, Kiirunan ja Malmbergetin kaivoksille. Muuttoliike alkoi suuremmissa määrin 1890-luvulla, eli kymmenisen vuotta Pitkärannan siirtolaisuuden alkua myöhemmin.⁵⁰ Ensin muuttoliike suuntautui Jällivaaran kuntaan ja vähän myöhemmin myös Jukasjärven kuntaan. Muuttoliike Norrbotteniin oli massasiirtolaisuutta verrattuna Pitkärantaan siirtyneeseen pieneen erityisten ammattilaisten ryhmään. Esimerkiksi Jukasjärven seurakunnan, jossa Kiiruna sijaitsee, väkiluku kasvoi 270 prosenttia vuosien 1900 - 1910 välillä.⁵¹

Ruotsin raudantuotanto kasvoi paljon ensimmäisen maailmansodan alla ja kasvu tapahtui suurimmalta osin juuri Norrbottenissa.⁵² Norrbottenista tulikin monelle työtä tarvitsevalle jonkinlainen kotimainen vaihtoehto Amerikalle. Suurimmat muuttovirrat pohjoisen kaivoksiin tulivat Pohjois-Ruotsista sekä muutamalta tietyiltä Keski-Ruotsin vuori- ja metalliteollisuuden paikkakunnalta kuten Avestasta. Myös Pitkärannan ruotsalaisten lähtöpaikkoina olleet Grangärde ja Ljusnarsberg olivat hyvin edustettuina Norrbottenin kaivoksiin muuttaneidenkin lähtöpaikkoina. Tosin Norrbottenista myös palattiin takaisin Keski-Ruotsiin.⁵³

⁴⁷ Norman & Runblom 1987, s. 45.

⁴⁸ Engman, Max & Runblom, Harald. *Invandrare I Norden efter 1850*. Reykjavik 1987. s. 107, s. 110.

⁴⁹ Engman & Runblom 1987, s. 107.

⁵⁰ Warg 2002, s. 52 - 53.

⁵¹ Warg 2002, s. 53.

⁵² Nilsson, Carl-Axel. *Järn och stål i svensk ekonomi 1885 - 1912*. Lund 1972. s. 120; Warg 2002, s. 52.

⁵³ Warg 2002, s. 122 - 123.

Ruotsalaiset kiinnostuivat 1800-luvulla myös Venäjältä vaihtoehtona Pohjois-Amerikalle, tosin vähän eri tavalla.⁵⁴ Amerikka oli oivallinen massasiirtolaisuuden kohde, mutta Venäjä kiinnosti ruotsalaisia yrityksiä ja ammattihenkilöitä, jotka näkivät suunnattomia mahdollisuuksia osaamisensa hyödyntämisestä siellä. Tunnettu varhain Pietarissa toiminut ruotsalainen yrittäjä oli esimerkiksi Immanuel Nobel, jonka pojat, erityisesti Ludvig, jatkoivat myöhemmin liiketoimia Pietarissa. Nobelit toimivat usealla alalla, mutta tunnetuimmaksi he tulivat dieselmootoreista, sotateknologiasta ja Venäjän öljyteollisuuden rakentamisesta. Tunnetuin Immanuel Nobelin pojista oli myöhemmin Nobel-palkinnon perustanut Alfred.

Hyvä esimerkki 1800-luvun lopussa Pietariin tulleista yrityksistä on L. M. Ericksson, joka menetettyään puhelinmonopolin Ruotsissa etsi uusia markkinoita Venäjältä. Muita olivat esimerkiksi Skånska Cementgjuteriet, hissejä valmistanut Graham Brothers ja luksusvalaisimia toimittanut AB Lux sekä monet muut.⁵⁵ Ruotsin kieli oli 1800-luvun puolivälissä saksan ja suomen jälkeen Pietarin puhutuin vieras kieli ennen itäeurooppalaisten kielten puhujien rynnistystä Pietariin 1800-luvun lopussa. Vuosisadan lopussa ruotsinkielisten määrä väheni sekä suhteellisesti että määrällisesti niin, että vuonna 1910 ruotsia puhuvia oli noin 3.000.⁵⁶ On kuitenkin huomioitava, että suurin osa Pietarin ruotsinkielisistä oli syntyperältään suomalaisia.⁵⁷

Ruotsalaisten yritysten ja yrittäjien suurin kiinnostus Venäjän markkinoita kohtaan alkoi vasta vuosisadan vaihteessa, mutta Pitkäranta voidaan jo nähdä osana ruotsalaisten Pietarin mahdollisuuksia kohtaan tuntemaa kiinnostusta. Pietari oli seudun taloudellinen moottori, joka ruokki myös Pitkärannan toimintamahdollisuuksia. Pitkärannan ruotsalaissiirtolaisuuden kautta syntyi myös suhteita, jotka myöhemmin auttoivat ruotsalaisyrityksiä Pietarin liiketoimissa. Tässä suhteessa merkittävimmäksi Pitkärannan ruotsalaisista tuli Albin Herlitz, josta kerrotaan lisää myöhemmissä kappaleissa.

⁵⁴ Jangfeldt, Bengt. Svenska vägar till S:t Petersburg. Kapitel ur historien om svenskarna vid Nevans stränder. Trelleborg 1998. s. 181.

⁵⁵ Jangfeldt 1998, s. 182.

⁵⁶ Engman 2004, s. 118 - 119.

⁵⁷ Engman, Max. Dagligt liv i S:t Petersburg. Ekenäs 2003. s. 14.

2.2. Immigraatio Suomeen

Vuoriteollisuuteen liittyvä immigraatio ei ollut Suomessa uusi asia ruotsalaissiirtolaisten tullessa Pitkärantaan 1880-luvulla. Suomalaiseen vuoriteollisuuteen oli syntymästään 1500-luvulta asti vaikuttanut vahvasti ammattitaidon tulo muualta, lähinnä Ruotsista tai ainakin sen kautta. Vuoriteollisuus onkin ollut tärkein siirtolaisia Suomeen tuonut syy pitkällä aikavälillä ja vain kaupunkien porvareita ja aatelisia tuli samalla tavalla tasaisesti vuosisatojen aikana.

Ruotsin kruunu kiinnostui 1500-luvulla vuoriteollisuuden perustamisesta myös nykyisen Suomen alueelle. Lähinnä Kustaa Vasan halu käynnistää vuoriteollisuutta Suomessa johtui siitä yksinkertaisesta seikasta, että Suomessa oli tarjolla paljon puuta ruukkien polttoaineeksi. Joillakin Ruotsin seuduilla polttoaineen puute hidasti vuoriteollisuuden kasvua. Vuoriteollisuutta perustamaan tulikin jo tuolloin ammattimiehiä Ruotsista ja Saksasta.

Ruotsin kurottautuessa suurvallaksi 1600-luvulla alettiin vanhojen Saksan yhteyksien lisäksi houkutellessa vuorimiehiä myös nykyisen Belgian eteläosista. Sieltä tulleet vallonit hallitsivat Ruotsissa käytettyä tekniikkaa modernimman ja tehokkaamman raudanjalostusmenetelmän, joka myös säästi puuta. Kotiseudullaan vallonien ongelmana olivat jatkuvat sodat, kadot, epidemiat ja ristiriidat katolilaisten viranomaisten kanssa, joten muutto Ruotsiin saattoi myös helpottaa elämää.⁵⁸ Valloneja houkuteltiin Ruotsiin myös paremmilla palkoilla ja luontaiseduilla sekä tuomalla maahan kerralla koko perhe. Kun perhe oli maassa, voitiin varmistaa työntekijän pysyminen aloillaan ja toisaalta myös ammattitaidon siirtyminen isältä pojille.⁵⁹

Valloneja houkuteltiin myös nykyisen Suomen alueelle. Heitä saatiin suomalaisten ruukin omistajien liikesuhteilla sekä suoraan Ruotsin vuoriteollisuuden keskusalueilta rekrytoimalla.⁶⁰ Suomeen värvääminen oli kuitenkin vaikeaa syrjäisen sijainnin ja mitättömän rautateollisuuden vuoksi – vuonna 1690 Suomen alueen raudantuotanto kun

⁵⁸ Vilkuna 1994, s. 170.

⁵⁹ Vilkuna 1994, s. 169.

⁶⁰ Haggrén, Georg. Hammarsmeder, masugnsfolk och kolare. Tidigindustriella yrkesarbetare vid provinsbruk i 1600-talets Sverige. Helsingfors 2001. s. 163.

vastasi vain noin 2 - 3 prosenttia koko valtakunnan raudantuotannosta.⁶¹ Siten valloneille piti luvata jotain vielä parempia etuja, kuin heillä jo oli Ruotsissa. Tosin ruukeilla oli myös ulkomaalaisia omistajia, joiden oli helpompaa saada maanmiehiään tulemaan ruukeilleen pohjoiseen.⁶² Ruotsissa vaikutti suunnattomia omaisuuksia omistanut Louis de Geer, joka vallonina toi Ruotsiin valloneja, mutta myös pienemmillä ruukeilla oli ulkomaalaisia omistajia. Esimerkiksi Suomessa ruukkeja omistanut Petter Thorwöste oli hollantilaissyntyinen.

Ruukit olivat kaupunkien kanssa Suomen kansainvälisimpiä paikkoja. Esimerkiksi Antskogin ruukin vuoden 1636 henkikirjaan on merkitty 58 työmiestä, joista kahdeksan oli valloneja, kahdeksan saksalaisia, kaksi ruotsalaisia ja loput suomalaisia.⁶³ Ulkomaalaiset ammattimiehet olivat luonnollisesti kaikissa vaativimmissa tehtävissä.

Vuorimiehiä tuli Ruotsista Suomeen koko ajan kun maat kuuluivat samaan valtakuntaan. Suomen siirtyminen Venäjän alaisuuteen ei katkaissut vanhoja yhteyksiä Ruotsiin ja vaikka taloudellisesti Venäjän merkitys Suomelle kasvoi koko 1800-luvun Ruotsin kustannuksella, ei vuorimiesten tulo Ruotsista Suomen kaivoksille katkennut. Ruotsalaiset olivat tämän tutkimuksen aikarajauksen aikana suurin Suomeen tullut ulkomaalaisten ryhmä.⁶⁴ Heitä tuli Suomeen monessa tarkoituksessa – olivathan maat lähekkäin ja niillä oli vanhat tiiviit yhteydet.

Ruotsalaisia ja muunmaalaisiakin vuorimiehiä oli 1800-luvulla monilla suomalaisilla ruukeilla. Useimpien muiden ruukkien ja kaivosten ero Pitkärantaan oli kuitenkin se, että ruotsalaisten määrät niillä olivat melko pieniä – yleensä heitä oli vain muutama. Pitkärannassa ruotsalaisilla oli myös hyvin selkeä johtoasema. Teollisuustilastojen mukaan huomattava määrä ulkomaalaisia oli töissä esimerkiksi Billnäsissä Länsi-Uudellamaalla, jossa oli 17 ulkomaalaista työntekijää vuonna 1895.⁶⁵

Esimerkkejä Suomessa toimineista yksittäisistä ruotsalaisista vuorimiehistä on lukuisia. Esimerkiksi Taalintehtaan ruukki Kemiön saarella oli yhtä aikaa Pitkärannan kanssa

⁶¹ Vilkuna 1994, s. 26.

⁶² Haggrén 2001, s. 161

⁶³ Vilkuna 1994, s. 169.

⁶⁴ Engman, Max. Förvaltningen och utvandringen till Ryssland 1809 - 1917. Helsingfors 1995. (1995a). s. 16.

⁶⁵ Teollisuustilastot. Th 202. KA.

ruotsalaisjohdossa: johtajana oli vuodesta 1876 insinööri Johan Lennart Sebenius.⁶⁶ Taalintehdas oli tuolloin maan johtava rautaruukki, jonka omistajaksi oli vuonna 1870 tullut sveitsiläissyntyinen pietarilainen kauppias Jacob Stünzi. Åminneforsin sinkkitehdasta Pohjassa, joka olisi hyödyntänyt Orijärven kaivoksen sinkkiä, taas yritti perustaa 1870-luvun lopussa ruotsalainen Gustav Mauritz Westmann, joka oli aikaisemmin työskennellyt muutamilla Suomen ruukeilla sekä Putilovin tehtailla Pietarissa.⁶⁷ Myös suomalaisen vuoriteollisuuden kirkkaimpaan kärkeen nousseen Linder suvun suomalainen kantaisä Magnus Linder oli alkuaan skånelainen vuorimies, joka pääsi avioliiton kautta käsiksi Mustion ruukkiin.⁶⁸

Muuta ruotsalaissiirtolaisuutta edusti esimerkiksi Arabian posliinitehdas Helsingissä, jonka ruotsalaiset perustivat vuonna 1874. Sinne tuli myös paljon ammattityövoimaa Ruotsista. Suomen posliiniteollisuudessa oli tuolloin ollut vain vähän kilpailua ja kun ruotsalainen Rörstrands-yhtiö koki posliinin viennin Suomeen ja Venäjälle vaikeaksi erilaisten säännösten vuoksi, perusti se tytäryhtiön Suomeen.⁶⁹ Ensimmäisenä toimitusjohtajana toimi ruotsalainen H. Herlenius. Arabialle vuonna 1881 tekniseksi johtajaksi Rörstrandista tulleesta Gustav Herlitzistä tuli yhtiön toimitusjohtaja vuonna 1893, jonka jälkeen toimitusjohtajaksi tuli hänen poikansa Carl Gustav Herlitz vuonna 1916 tehtaan siirryttyä suomalaisomistukseen.⁷⁰ Carl Gustav Herlitz oli ottanut Suomen kansalaisuuden vuonna 1895.⁷¹

Toimintaperiaate työvoiman hankinnan suhteen oli Arabiassa 1800-luvulla sama kuin Pitkärannassa ja monessa muussa Suomen teollisuuslaitoksessa – ammattitaitoinen työvoima tuotiin ulkomailta ja vähemmän vaativampiin tehtäviin palkattiin paikallisia suomalaisia. Arabian tehtaalla oli 1870-luvun lopussa töissä 15 - 20 ruotsalaista ammattimiestä Rörstrandin Ruotsin tehtailta ja lisäksi muutama ranskalainen posliinimaalari.⁷²

⁶⁶ Laine 1948, s. 217.

⁶⁷ Laine 1948, s. 63.

⁶⁸ Lisää esimerkkejä Suomen ruukeilla ja kaivoksilla työskennelleistä ruotsalaisista esimerkiksi: Laine 1948.

⁶⁹ Cannelin, Aulis. Arabia porslinsfabrik 1874 - 1924. Helsingfors 1924. s. 21 – 22.

⁷⁰ Cannelin 1924, s. 72 – 74.

⁷¹ Miettinen, Pertti. Vuosina 1870 - 1905 Suomen kansalaisiksi tulleet ulkomaalaiset. Pro gradu - tutkielma. Helsingin yliopisto 1959. s. 55.

⁷² Cannelin 1924, s. 31.

Ruotsalaiset eivät olleet ainoita Suomeen 1800-luvulla tulleita ulkomaalaisia. Pietarin läheisyys, Venäjän kasvavat markkinat, luonnonvarat ja teollisuuden vähäisyys houkuttelivat paljon uusia ulkomaalaisia yrittäjiä, jotka vuoriteollisuuden lisäksi alkoivat toimia muun muassa konepajateollisuudessa ja kovasti kasvavassa metsäteollisuudessa. Euroopan keskusalueita myöhemmin alkanut teollisen yhteiskunnan rakentaminen tarjosi mahdollisuuksia monille ulkomaalaisille pioneereille. Toki jo vuosisatoja aikaisemmin kaupunkien porvaristossa oli ollut paljon ulkomaalaisia ja ulkomaalaissyntyiset porvarit olivat omistaneet myös ruukkeja.⁷³

Autonomian alusta vuoteen 1867 käynnistettyjen yritysten perustajista ulkomaalainen tausta, useimmiten ruotsalainen, venäläinen tai saksalainen, oli 13 prosentilla.⁷⁴ On kuitenkin huomioitava, että ulkomaalaiset perustivat useimmiten suuria ja merkittäviä yrityksiä, joten kyseinen prosenttiluku antaa turhan vaatimattoman kuvan heidän panoksestaan Suomen teollistamisessa.

Ruotsalaisten lisäksi myös norjalaiset olivat merkittävä skandinaavinen siirtolaisryhmä. Norjalaisten siirtolaisuus liittyy etenkin sahateollisuuteen. Suomeen tuli Norjasta sekä sahateollisuuden perustajia että alan ammattityövoimaa. Norjalaisten tärkeimmät yksittäiset kohteet olivat Kariniemi Kemin lähellä, jossa heitä oli 1870-luvulla noin 300 sekä Kotkan seutu, jossa heitä oli 1870-lukua seuraavina vuosikymmeninä noin 250 - 300.⁷⁵ Kotkan seudulla oli myös ruotsalaisia ja saksalaisia työmiehiä.

Muita Suomeen tulleita ulkomaalaisryhmiä olivat saksalaiset, englantilaiset, skotlantilaiset, sveitsiläiset ja monet muutkin.⁷⁶ Brittein saarilta tulleita teollisuuden perustajia olivat esimerkiksi Tampereen teollistumiseen kovin vaikuttanut skotti James Finlayson. Konepajateollisuuden eturintamassa kulkeneen Fiskarsin konepajan toiminnassa ja omistajana taas oli 1830- ja 1840-luvuilla John Julinin ja ruotsalaisen

⁷³ Esimerkiksi saksalaisperäinen turkulainen kauppias Jakob Wolle omisti 1600-luvun alussa muun muassa Mustion ja Antskogin ruukit ennen kuin ne siirtyivät vuonna 1647 hänen suurimmalle velkojalleen hollantilaissyntyiselle turkulaiskauppias Peter Thorwöstelle.

⁷⁴ Schybergson, Per. Ensimmäiset teollisuuskapitalistit. Teoksessa: Haapala, Pentti (toim.). Talous, valta ja valtio. Tampere 1992. s. 102.

⁷⁵ Bertling, Merja. Elämää vieraalla maalla – norjalainen yhteisö Kotkassa 1800-luvun lopulla. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto 2003. s. 17.

⁷⁶ Sveitsiläisistä Suomessa: Leitzinger, Antero: Ulkomaalaiset Suomessa – johdantoa immigraatiohistoriaamme. Siirtolaisuus 4/1992; Saksalaisista ja sveitsiläisistä Suomessa: Birgette von Witzleben. Aus der alte in die neue Heimat: bedeutende Deutsche und Schweizer im finnischen Wirtschaftsleben: mit kulturgeschichtlichen Ausblicken. Vaasa 2002.

Anders Thalus Ericssonin lisäksi englantilainen mekaanikko David Cowie, joka myöhemmin perusti Ericssonin kanssa oman yrityksen Turkuun.⁷⁷ Heidän yrityksensä osti myöhemmin Fiskarsillakin vaikuttanut skotlantilainen William Crichton, jonka yrityksessä työskenteli myös hänen maanmiehiään. Crichton & Co päätyi myöhemmin osaksi Wärtsilää. Myös monet muut britannialaiset ammattilaiset ja yrittäjät toimivat Suomessa.

Suomen liittäminen suurruhtinaskuntana Venäjään ei avannut maiden välistä rajaa, mutta venäläisiä saapui hiljalleen jonkin verran maahan. Heitä oli jo ennestään muuhun suurruhtinaskuntaan vuonna 1811 liitetyn Vanha-Suomen alueella, jossa venäläisillä oli myös paljon erinäisiä omistuksia. Virkansa puolesta tulleiden venäläisten lisäksi Suomeen tuli 1800-luvulla lähinnä kauppiaita, joista osa Vanha-Suomesta. Venäläisiä kauppiaita myös siirtyi Vanhasta-Suomesta muualle Suomeen – lähinnä Helsinkiin. Venäläisten kauppiaiden osuus Helsingin porvareista kasvoi vuodesta 1810 vuoteen 1840 vajaasta kolmesta prosentista reiluun 30 prosenttiin.⁷⁸

Ensimmäiset venäläiset kauppiaat Helsingissä olivat Venäjän armeijaa seuranneita marketentteja, jotka armeijan myötä asettuivat aloilleen. Aluksi he keskittyivät myymään tavaroitaan sotaväelle, mutta pyrkivät vähitellen laajentamaan toimintaansa myös tavalliselle väestölle. Helsingissä porvaristo tietysti vastusti uusia kilpailijoita - myös porvareiksi päässeet venäläiset vastustivat porvarisoikeuksien antamista uusille venäläisille. Maassa ollut venäläinen kauppiasväestö jakaantuikin 1800-luvulla kolmeen luokkaan: koti- ja ulkomaankauppiaisiin, ruokatavarakauppiaisiin ja pienporvareihin, jotka olivat esimerkiksi torikauppiaita, nuohoajia ja kapakoitsijoita.⁷⁹

Suurporvareihin pääsi vain muutama, joista osa oli jo ennestään varakkaita kauppiaita. Tosin jotkut, kuten Feodor Kiseleff, onnistuivat ponnistamaan markentista suurporvariksi. Venäläisiä ruokakauppiaita oli Helsingissä välillä niinkin paljon, että alan puhuttiin olevan kokonaan venäläisten hallussa. Muutamat merkittävät venäläiset kauppiassuvut ottivat monella tapaa osaa yhteiskunnalliseen elämään, mutta suurin osa

⁷⁷ Herlin, Niklas. Ruukin avain. 400 vuotta suomalaista metalli- ja elektroniikkateollisuutta. Tampere 2003. s. 34.

⁷⁸ Hakala, Marjaana. Helsingin venäläiset kauppiaat ja muut elinkeinonharjoittajat vuosina 1809 - 1840. Teoksessa: Kuhlberg, Svante (toim.). Venäläiset kauppiaat Helsingin historiassa. Helsinki 2002. s. 26.

⁷⁹ Hakala 2002, s. 26 - 36.

eli hyvin omaa elämänsä pitkälti ympäröivästä yhteiskunnasta erillään.⁸⁰ Helsingin lisäksi venäläisiä kauppiaita oli muissakin suomalaisissa kaupungeissa, etenkin aikaisemmin Vanha-Suomeen kuuluneissa Haminassa ja Viipurissa.⁸¹ Venäläisiä työskenteli jonkun verran myös muualla kuin kaupungeissa – lähinnä Vanha-Suomen alueella. Myös Vanha-Suomen alueeseen kuuluneessa Pitkärannassa oli venäläisiä työntekijöitä.

Merkittävin tekijä Suomessa 1800-luvulla nähdyn kansainvälisyyden taustalla oli Pietarin läheisyys. Kun Suomi oli aikaisemmin ollut lähes kaukaisen pohjoisen saaren asemassa maailman keskuksiin nähden, sijaitsi yksi keskeinen metropoli nyt aivan lähellä. Pietari tarvitsi hyödykkeitä, mikä teki Suomesta mahdollisuuksien maan monelle yritteliäälle siirtolaiselle. Pietarin vaikutus ylsi myös monella muulla elämänalueella läheiseen suuriruhtinaskuntaan. Vallankumous kuitenkin katkaisi Pietarin roolin kansainvälisenä metropolina ja Suomen itsenäistyminen asetti rajan Suomen ja Pietarin väliin. Pietarissa oli 1800-luvulla paljon suomalaisia, joista noin puolet Viipurin läänistä. Esimerkiksi vuonna 1880 noin 2 % Suomen manttaalikirjoihin kirjatusta väestöstä oli Pietarissa.⁸² Pietari vetikin ihmisiä puoleensa hyvin monin tavoin, kuten myös Pitkärannan ruotsalaissiirtolaisuudessa on nähtävissä.

Suomeen suuntautunut siirtolaisuus myös muuttui suuresti maan itsenäistyttyä, kun nuori kansallismielinen maa suhtautui karsaasti siirtolaisiin – etenkin venäläisiin. Kun aikaisemmin siirtolaisten pääosa oli tullut Ruotsista, Venäjältä ja Saksasta, niin nuoreen kansallismieliseen maahan tuli pääasiassa sukukansasiirtolaisia Venäjän alueelta.⁸³ Moni venäläinen emigrantti poistui maasta ilmapiirin muututtua heitä syrjiväksi ja joitakin jopa ajettiin maasta.⁸⁴ Yhteydet Ruotsiin eivät tuolloinkaan sammuneet, mutta tarve ammattitaitoisten vuorimiesten saamiseksi väheni Suomen oman koulutustason noustua.

⁸⁰ Hakala 2002, s. 26 - 36.

⁸¹ Suomela, Julitta. Venäläisiä kauppiaita ja lehtimiehiä itsenäistyneessä Suomessa (1918 - 1919). Teoksessa: Kuhlberg, Svante (toim.). Venäläiset kauppiat Helsingin historiassa. Helsinki 2002. s. 97.

⁸² Engman 1983, s. 15.

⁸³ Engman & Runblom 1987, s. 122 - 124.

⁸⁴ Suomela 2002, s. 105 - 106.

3. Ammattilaisten tarve Pitkärannassa

3.1. Pitkärannan kaivos ennen vuotta 1879

Pitkäranta sijaitsi Laatokan pohjoisrannalla Impilahden pitäjässä. Alueen malmeja oli tutkittu jo 1700-luvulla, mutta todellinen kiinnostus heräsi 1800-luvun alussa. Sen lisäksi, että alueen malmivarat olivat suuret, kiinnosti se paljon Pietarin läheisyyden ja yhteyksien vuoksi. Näin ollen Pitkärannan kaivoksen toimijat tulivat Pietarista. Pitkäranta pysyi koko historiansa Pietarin kaivoksena, jonka tärkein artikkeli oli kupari. Sen lisäksi alueelta löydettiin 1820-luvulla tinaa, joka kiinnosti venäläisiä siksikin, että tinakaivoksia oli Euroopassa vähän ja Venäjällä ei yhtään. Pitkärannan malmissa oli myös jonkin verran hopeapitoisuuksia.

Pitkärannan kuparin hyödyntämisen varhaisimmat vaiheet ovat hämärän peitossa, mutta kuparia kerrotaan kaivetun jo vuonna 1772. Seuraavat askeleet Pitkärannan kupariesiintymän hyödyntämiseksi otti venäläinen vuorivirkamies Anton Furman, joka tutki aluetta vuonna 1810. Pitkärannan toimijoiden tausta oli alusta asti hyvin kansainvälinen, sillä Furman oli syntyisin Saksista, opiskellut Freibergin vuoriakatemiassa sekä tutustunut Saksan, Ranskan ja Itävallan ruukkeihin. Furman kuitenkin tuli tutkimuksissaan tulokseen, ettei Pitkärannan malmia ollut kannattavaa louhia.⁸⁵

Alue ei Furmanin kokemista takaiskuista huolimatta menettänyt kiinnostavuuttaan. Vain vähän aikaa Furmanin tutkimusmatkan jälkeen korkea suomalainen virkamies ja vuoriteollisuuden asiantuntija Carl Lundström antoi Pitkärannasta hyvin positiivisen lausunnon. Samalla Suomen valtiolta alkoi kiinnostua kaivosalueen hyödyntämisestä osaavissa käsissä. Ensimmäisenä onneaan kokeilivat kolme impilahtelaista miestä, jotka luopuivat nopeasti valtauksistaan ja yrityksestään hyödyntää Pitkärannan malmia pietarilaisen ylityömestari Tšabotarevin hyväksi.⁸⁶

⁸⁵ Laine 1948, s. 13.

⁸⁶ Laine 1948, s. 13.

Tšabotarev aloitti toiminnan innolla: perusti yhtiön hallinnoimaan kaivostoimintaa, teki uusia valtauksia ja käytti paljon rahaa toiminnan lisäämiseksi. Hänen aikanaan alueella tehtiin lisää koekaivauksia lupaavimpien kaivosalueiden määrittelemiseksi. Ehkä innostus oli liiankin suurta, sillä kuudessa vuodessa Tšabotarevin varat loppuivat, ja kun ruukkitoimintaan tarvittavien privilegioidenkaan myöntäminen ei vielä ollut selvää, loppui hänen harjoittamansa toiminta Pitkärannassa vuonna 1820.⁸⁷

Vaikka Pitkärannan malmin hyödyntämisyritykset olivat heikkoja, ei valtiolta menettänyt kiinnostustaan alueeseen. Seuraava alueen hyödyntämistä yrittänyt englantilainen Lionel Lukin saikin valtiolta suuret privilegiot. Tärkeimpinä etuuksista olivat koskien käyttöoikeudet, laajat kruunun metsien hyödyntämisoikeudet, puun ostolupa suurelta alueelta sekä kymmenen vuoden verovapaus. Lukin kuitenkin katosi ennen kuin edes ehti allekirjoittaa privilegiosopimuksen valtion kanssa, joten tämäkin yritys hyödyntää Pitkärannan malmia valui hukkaan.⁸⁸

Seuraavaa yrittäjää saatiin Pitkärannassa odottaa aina vuoteen 1832, jolloin kaivoksen valtauskirjat hankki itselleen venäläinen suurtilanomistaja ja kollegianeuvos Vsevolod Omeljanov. Hänelle myös myönnettiin Lukinia varten laaditut privilegiot. Omeljanovista tuli ensimmäinen Pitkärannassa kaivostoimintaa harrastanut, jolla oli kunnollisia kykyjä ja varoja toiminnan aloittamiseen. Jo hänen aikanaan haettiin Pitkärantaan tietotaitoa ulkomailta. Omeljanov nimittäin teki itse matkan Englannin, Ranskan ja Saksan tärkeimmille vuoriteollisuus- ja ruukkialueille. Tältä matkalta hän toi mukanaan Pitkärantaan Freibergista Saksista kotoisin olleen vuorikomissaari Gustaf Fredrik Albrechtin, joka toimi Omeljanovin palveluksessa Pitkärannan kaivosten johtajana vuosina 1836 - 38.⁸⁹

Saksilaisia oli 1840-luvulla Pitkärannassa muitakin, esimerkiksi vuonna 1844 heitä oli viisi. Kaikilla saksilaisilla oli korkea ammattitaito ja monet heitä olivat varmasti käyneet Freibergin tunnetun vuoriakatemian. Omeljanovin käyttämä työvoima taas oli pääosin hänen Venäjältä tuomia maaorjia, mikä ei ollut omiaan edistämään ammattitaitoisten kaivosmiehisten kouluttamista. Maaorjien elinolosuhteet kun olivat

⁸⁷ Laine 1948, s. 19 - 20.

⁸⁸ C. P. Solitander: Berättelsen öfver en under sommaren 1881 verkställd resa till bruk och bergverk inom Wiborgs, St. Michels och Kuopio län. Vuorihallitus Ee 4. KA; Laine 1948, s. 20

⁸⁹ Laine 1948, s. 21 - 22.

niin kurjat ja puutteelliset, etteivät he saaneet edes kunnollista ravintoa tyydyttävistä asumisolosuhteista puhumattakaan.⁹⁰

Senaatti poisti vuonna 1840 talonpoikien hyväksi ruukin vapaaseen kruunun metsien käyttöön liittyviä oikeuksia. Omeljanovin rahatilanteen heikettyä hänelle tuli vaikeuksia kehittää toimintaa, mikä taas johti ongelmiin toteuttaa privilegiokirjaan kuuluneita kaivostoiminnan täysimittaista aloittamista ja tuotannon suuruutta koskevia ehtoja. Hänen onnistui aluksi saada senaatilta lisäaikaa ehtojen toteuttamiseksi, mutta vuonna 1846 senaatti ei enää halunnut taipua, vaan päätti tehdä Pitkärannassa vuorimestarintarkastuksen. Tarkastusta ei kuitenkaan ehditty tehdä, koska Omeljanov ehti kuolla ennen sitä rutiköyhänä kadotettuaan omaisuutensa yrityksiin hyödyntää Pitkärannan malmia.⁹¹

Omeljanovin toimintaa oli myös hankaloittanut se, että hän oli saanut vuonna 1840 itselleen kilpailijan entisestä työntekijästään Gustaf Albrechtista. Albrecht oli edellisenä vuonna eronnut Omeljanovin palveluksesta riitauduttuaan tämän kanssa ja teki muutamia omia valtauksia Pitkärannan alueella. Albrecht sai myös hankittua itselleen samantyyppiset privilegit, kuin Omeljanovilla oli. Albrecht ei kuitenkaan varojen puutteen vuoksi voinut aloittaa toimintaansa ja möi vuonna 1842 valtauksensa Pietarissa ja Haminassa yritystoimintaa harjoittaneelle Henrik Kleelle. Klee pyrki monin tavoin laajentamaan toimintaansa ja joutui näin törmäyskurssille Omeljanovin kanssa.⁹²

Kleen käynnistäessä omaa ruukkiaan, tapahtui ensimmäinen merkittävä kontakti Pitkärannan ja Falunin välillä. Klee nimittäin hankki Pitkärannan toimintaa käynnistämään mestareita ja työläisiä Falunista.⁹³ Falunilaiset eivät kuitenkaan tällä kertaa viipyneet kauan, eikä tällä vierailulla näytä olleen yhteyttä 36 vuotta myöhemmin tapahtuneeseen ruotsalaisten tuloon Pitkärantaan, jolloin Pitkärannan omistussuhteet olivat erilaisia ja asialla olivat täysin eri henkilöt.

Omeljanovin kuoltua hänen perikuntansa möi valtaukset ja Pyhän Mitrovanin mukaan nimetyn ruukin Pitkärannan kupari- ja tinakaivosyhtiölle, jonka taustalla oli viisi

⁹⁰ Laine 1948, s. 26 - 28.

⁹¹ Laine 1948, s. 26 - 28.

⁹² Laine 1948, s. 28 - 32.

⁹³ Laine 1948, s. 32.

pietarilaista liikemiestä. Seuraavana päivänä yhtiö osti myös Kleeltä tämän valtaukset ja Gustaf Albrechtin vaimon mukaan nimetyn Aleksandra-ruukin. Tästä alkoi voimakas kaivoksen ja teollisuuden kehittäminen kaiken Pitkärannan toiminnan ollessa yksissä käsissä. Etenkin paroni Moritz von Ungern-Stenbergin toimiessa vuosina 1851 - 59 yhtiön paikallisena johtajana elettiin voimakkaan nousukauden aikaa.⁹⁴

Tuolloin koettiin, että paikallinen työvoima ei heikon ammattitaitonsa vuoksi riittänyt. Osajia tarvittiin muualta, mutta maaorjia ei uusi yhtiö enää käyttänyt. Ensiksi kaivosmiehiä hankittiin vuonna 1848 Sillbölestä, nykyisen Vantaan alueella sijainneelta kaivokselta. Uusmaalaiden työmiesten kanssa tuli kuitenkin suuria vaikeuksia näiden ollessa hyvin kurittomia ja väkivaltaisista. Seuraavana vuonna pyydettiin lupaa tuoda maahan 60 saksilaista vuorimiestä. Lupa saatiin 30:lle erilaisin takein ja rajoituksin, koska kenraalikuvernööri Menšikov pelkäsi vallankumouksellisten oppien voivan levitä maahan saksilaisten mukana. Ei ole varmaa, tuliko saksilaisia maahan, mutta jos tuli, eivät he viipyneet kauaa. Tosin ainakin vuoriesimies oli vuonna 1858 saksilainen.⁹⁵

Yhtiö muutti vuonna 1857 nimensä Pitkäranta-yhtiöksi ja vaihtoi omistajia. Toiminta heikkeni 1860-luvulla kehnon johdon vuoksi, rahojen ollessa vähissä ja tulipalon tuhottua useita tuotantorakennuksia. Ruukki pakkohuutokaupattiin vuonna 1867 ja välikäden kautta se päättyi yhtiön viimeisen johtajan veljelle, ranskalaiselle Antoine Joffriaudille. Tämä ei kuitenkaan pystynyt saamaan aikaan mitään muutoksia ja ruukki oli seuraavat vuodet täysin rappiolla. Kaivostoiminta oli vähäistä ja tuotetun kuparin määrä mitätöntä. Joffriaudien jälkeen ruukin sai vuonna 1875 velkasaataviensa peittämiseksi pietarilainen pankkiiriliike E. M. Meyer & Co.⁹⁶

Mikään helppo ala ruukki- ja vuoriteollisuus ei Suomessa ollut. Sitä haittasivat vaikeudet kunnollisen raaka-aineen saannissa sekä useimmissa tapauksissa riidat polttoaineksi tarvittavan puun hankinnassa. Alalla toimiminen vaati myös suunnattomia pääomia ja toisaalta oli hyvin riskialtistakin, jos olosuhteet muuttuivat.

⁹⁴ Laine 1948, s. 33 - 37; Trüstedt, Otto. Die Erzlagerstätten von Pitkäranta am Lagoda-See. Helsingfors 1907. s. 23.

⁹⁵ C. P. Solitander: Berättelsen öfver en under sommaren 1881 verkställd resa till bruk och bergverk inom Wiborgs, St. Michels och Kuopio län. Vuorihallitus Ee 4. KA; Laine 1948, s. 38 - 39.

⁹⁶ Laine 1948, s. 42 - 47.

Myös ruukeista saadun voiton sijoittamista ei tuolloin osattu tarpeeksi hyvin, vaan monissa tapauksissa laitosten kehittämisen sijaan se sijoitettiin maaomaisuuteen.

Monet länsisuomalaiset ruukit joutuivat pitkin 1800-lukua turvautumaan malmin tuontiin Ruotsista. Niiden tuotanto perustui periaatteessa vuorimalmiin, mutta tarpeeksi korkeapitoisen malmin saanti oli Suomesta hankalaa ja vaihtelevaa. Monet niistä käyttivät aika ajoin myös järvimalmia paikkaamaan vuorimalmin puutetta, mutta sen haittana oli usein huono laatu – etenkin kylmäherkkyys tuotti ongelmia. Pitkään myös monien rannikkoseudun ruukkien omistussuhteet johtivat Ruotsiin.⁹⁷

Itä-Suomessa ruukit taas oli perustettu lähes kokonaan suo- ja järvimalmin ympärille. Siinä kun Länsi-Suomen ruukeilla oli tiiviit suhteet länteen, oli muillakin Itä-Suomen ruukeilla kuin Pitkärannalla omistussuhteita itään. Esimerkiksi pietarilainen Putilovin tehtaas omisti 1800-luvun puolivälin jälkeen Oravin, Haapakosken ja Huutokosken ruukit ennen taloudellisia vaikeuksiaan. Putilovin ruukkeja oli myös käynnistämässä ruotsalainen ammattimies, rakennusmestari G. Behm.⁹⁸ Ruotsalaisia ammattimiehiä liikkui 1800-luvulla koko suuriruhtinaskunnan alueella.

Ruukkien harjoittaman metalliteollisuuden tuotteilla oli kuitenkin 1800-luvun toisella puoliskolla sama suunta omistajasta riippumatta: Venäjä. Suomen raudan ja teräksen viennistä Venäjän osuus oli vuonna 1860 100 prosenttia, vuonna 1880 98 prosenttia ja vuonna 1900 97 prosenttia. Samaan aikaan Venäjän osuus koko viennistä oli vuonna 1860 47 prosenttia, vuonna 1880 41 prosenttia ja vuonna 1900 28 prosenttia.⁹⁹ Nämä luvut osoittavat selvästi, että metalliteollisuus oli Suomen tuotantoaloista erityisen riippuvainen Venäjän, ja etenkin Pietarin, markkinoista – paljon enemmän kuin esimerkiksi suuresti kehittyvä metsäteollisuus. Pitkärannan kohdalla tämä vielä korostui omistussuhteiden ja sijainnin vuoksi. E. M. Meyer & Co. :n omistus ei muuttanut mitenkään Pitkärannan suuntausta. Pikemminkin se vahvisti sitä, ja oikeastaan juuri Venäjän markkinoiden mahdollisuuksien vuoksi pankki halusi kehittää käsiinsä saamaa kaivosta.

⁹⁷ Lisää tietoa: Laine 1948; Laine 1950.

⁹⁸ Laine 1948, s. 641 - 642.

⁹⁹ Eronen, Jarmo. Venäjän ja Suomen välinen kauppa autonomian ajalla. Teoksessa: Svante Kuhlberg (toim.). Venäläiset kauppiat Helsingin historiassa. Helsinki 2002. s. 16.

3.2. Ruotsalaisten rekrytointi Pitkärantaan

Pitkärannan uusi omistaja, E. M. Meyer & Co. -pankki, ei omistuksensa ensi vuosina tehnyt paljoa kaivoksen kehittämiseksi, vaan kaivos pysyi rappiolla ja toimeettomana. E. M. Meyer & Co. pankki oli osa sitä kansainvälisyyttä, joka suurkaupunki Pietarissa vallitsi 1800-luvun lopussa. Pankin taustalla oli joukko Pietarin ulkomaalaisia liikemiehiä - pääomistajina Edvard Meyer, Carl Winberg ja H. Schwartz.¹⁰⁰ Pankin puolesta Pitkärannan asioita heistä hoiti ruotsalainen kauppias Carl Winberg.

Vasta 1870-luvun lopussa pankki päätti käydä Pitkärannassa toimeen täydellä teholla, ehkä se tarvitsi muutaman vuoden aikaa harkita mitä kaivoksella tekisi. Seuraavina vuosina toteutetuista toimista voi päätellä, että Pitkärannan kaivostoimintaan oli päätetty sijoittaa paljon rahaa. Pankki palkkasi Hjalmar Furuholm suunnittelemaan ja toteuttamaan kaivoksen nopean modernisoinnin. Furuholm päätti tätä varten tehdä vuonna 1879 tutustumismatkan Saksan, Englannin ja Ruotsin vuoriteollisuusalueille.¹⁰¹

Enoch Hjalmar Furuholm oli syntynyt vuonna 1828. Furuholm aatelissuku oli peräisin Saksasta ja tullut Suomeen 1800-luvun alussa. Hjalmar Furuholm oli erittäin paljon maailmaan nähnyt vuoriammattilainen. Hän oli opiskellut Saksassa Freiburgin vuoriakatemiassa ja valmistunut sieltä vuonna 1850. Opiskeluaikanaan hän teki useita opintomatkoja Saksassa ja Itävallassa. Tämän jälkeen hän työskenteli kreivi Stroganovin laajoilla sulatoilla Uralilla ja vuosina 1853 - 1862 Alaskassa. Sieltä hän teki kotimatkan pitkän reitin kautta: kävi tutustumassa kullanhuuhdontaan Sierra Nevadassa, kuparisulattoihin Chilessä sekä Philadelphian, Etelä-Walesin, Ranskan, Saksan ja Belgian vuorilaitoksiin. Hänestä tuli vuonna 1880 vuori-intendentti – aikaisemmin hänet oli kutsuttu jäseneksi useisiin ruotsalaisiin, englantilaisiin ja venäläisiin geologisiin seuroihin.¹⁰²

E. M. Meyer & Co. oli siis palkannut Pitkärannan asioiden järjestelijäksi miehen, jolla oli ehkä enemmän kokemusta ja suhteita kuin kellään muulla vuoriteollisuudessa tuolloin toimineella suomalaisella. Vain vuotta aikaisemmin Furuholm oli ollut valtion

¹⁰⁰ Laine 1948, s. 47; Laitinen 1938, s. 509.

¹⁰¹ Laine 1948, s. 48; Trüstedt 1907, s. 37.

¹⁰² Laine 1950, s. 583 - 585.

lähettämällä opintomatalla Ruotsin Falunissa ja Ämmebergissä. Falun oli opintokohteena erityinen siellä kaivetun kuparin vuoksi, koska Furuhjelmien mielenkiinto kohdistui Suomessa suuresti juuri kupariteollisuuden kehittämiseen, Pitkärannan lisäksi Kiskon Orijärvellä. Suomalaisen kaivosten toiminnan parantaminen ja ideoiden etsiminen ulkomailta oli siis myös valtiiovallan eikä pelkkien yritysten aktiivinen tavoite. Näillä matkoilla Furuhjelm huomasi selkeästi Suomessa harjoitetun kaivosteollisuuden vanhanaikaisuuden ja sai paljon ideoita kaivosten uudistamiseksi.¹⁰³

Orijärven kaivokselle ei 1880-luvun alussa lopulta tarvittu ulkomaista työvoimaa, koska kaivoksen toiminta hiipui lähes kokonaan. Toisaalta geologit uskoivat edelleen alueen potentiaaliin ja siellä tehtiin useita tutkimuksia. Yksi tutkijoista, vuori-insinööri A. F. Tigerstedt, teki siellä kesällä 1889 magneettisia mittauksia ja suoritti timanttiporauksia. Kun tutkimuksia sitten pidettiin hyvinä, tuotiin niiden soveltamista käytäntöön tutkimaan insinööri Th. Witt - luonnollisesti Falunista. Orijärven toimintaa ei kuitenkaan saatu seuraavina vuosina käyntiin.¹⁰⁴

Sen lisäksi, että Furuhjelm oli päättänyt vuoden 1879 matkallaan hankkia tietoa tuoreimmista teknisistä sovellutuksista, hän oli päättänyt palkata Pitkärantaan osaavaa henkilökuntaa. Vertaillen matkan aikana erimaalaisten kaivosmiesten sopivuutta Pitkärantaan hän päätyi siihen, että ruotsalaisilla oli kaikkein paras tarvittava ammattitaito.¹⁰⁵ Ruotsalaisten valintaan liittyi myös monia käytännön syitä, kuten että Falunin seudulle Furuhjelmilla oli hyvät suhteet: hän oli ollut siellä vain vuotta aikaisemmin ja oli kirjeitse aktiivisesti yhteydessä Falunin kaivosten johtoon.¹⁰⁶ Furuhjelm oli myös tieteellisten seurojen jäsen Englannin ja Venäjän lisäksi juuri Ruotsissa. Toisaalta on kyseenalaista, olisiko Furuhjelmien samalla matkalla vieraillemista Englannista tai Saksasta edes saanut suurta ammattilaisten joukkoa lähtemään Pitkärantaan.

Valittuaan maan, josta Pitkärantaan rekrytoitaisiin ammattitaitoisia työntekijöitä, Furuhjelm myös toteutti rekrytoinnin Falunissa saman matkan aikana vuoden 1879

¹⁰³ Furuhjelmien raportti Ruotsiin tehdystä opintomatasta 1878. Vuorihallitus Ee 4. KA.

¹⁰⁴ Poutanen, Pekka. Suomalaisen kuparin ja sinkin juurilla. Orijärven kaivos 1757 - 1957. Jyväskylä 1996. s. 89.

¹⁰⁵ Trüstedt 1907, s. 37.

¹⁰⁶ Trüstedt 1907, s. 39.

lopussa.¹⁰⁷ Tästä voidaan päätellä, että hän oli Falunin seudulla Englannissa ja Ranskassa käytyään, vaikkei varsinaisesta matkareitistä olekaan selvyyttä. Muutenhan hän ei olisi voinut valita kolmen maan työntekijöiden väliltä ruotsalaisia ja värvätä heitä vielä samalla matkalla. Luultavinta onkin, että Furuhjelm oli ensin Falunissa, jonka hän tunsi hyvin, ja palasi sinne takaisin käytyään Englannissa ja Ranskassa.

Hänen Falun-yhteyksiensä pohjalta voi jopa epäillä hänen olleen vahvasti ruotsalaisten vuorimiesten palkkaamisen kannalla jo ennen koko matkalle lähtöä. Falunissa häntä kiehtoi kupariteollisuuden vanha perinne, koska hän oli perustamassa juuri kuparikaivosta. Pitkärannan mahdollisuudet tuntien hän ehkä odotti kaivoksesta jopa jotain Falunin kaltaista. Myös hänen työnantajansa, E. M. Meyer & Co. pankin, voi olettaa katsoneen hyvin suopeasti ruotsalaisia ammattilaisia – monikansallisesta omistajajoukosta huolimatta ruotsalainen Carl Winberg vastasi pankin sisällä Pitkärannan asioista.

Ulkomaalaisen työvoiman rekrytoinnissa yleinen taktiikka oli käyttää agenteja, jotka oli palkattu varta vasten työvoiman etsimiseen. Heidän keinovalikoimansa saattoi olla hyvin suuri suorista yhteydenotoista aina etenkin suurien massojen rekrytoinnissa käytettyihin sanomalehtiin. Esimerkiksi Putilovin tehtaille Pietariin värvättiin agenttien välityksellä monen suomalaisen ruukin ammattityövoimaa.¹⁰⁸ Tosin verrattuna Pitkärantaan, Putilovin tehtaalle värvättiin väkeä paljon enemmän ja laajemmalla alueelta. Pietariin värvättyjä seppiä oli vuonna 1869 yhteensä 138.¹⁰⁹ Myös Nobelit värväsivät vuosien kuluessa paljon suomalaisia insinöörejä ja työmiehiä Pietarin tehtailleen.¹¹⁰ Agenttien käyttö ei ollut 1800-luvulla mikään uusi keino vuorimiesten houkuttelemisessa periferiaan. Laajaa ja hyvin organisoitua agenttiverkostoa oli käyttänyt jo Louis de Geer Valloniassa 1620 - 30 -luvuilla rekrytoidessaan ammattilaisia Ruotsiin.¹¹¹

¹⁰⁷ Trüstedt 1907, 37.

¹⁰⁸ Engman, Max. *Petersburgska vägar*. Helsingfors 1995. (1995b), s. 244 - 45.

¹⁰⁹ Engman 1983, s. 345.

¹¹⁰ Engman 2004, s. 285.

¹¹¹ Haggrén 2001, s. 162.

Sanomalehti-ilmoittelua käyttivät 1870- ja 1880 -lukujen vaihteen Ruotsissa erityisesti Pohjois-Amerikkaan liikennöivät laivayhtiöt agentteineen.¹¹² Samaan aikaan kun Pitkärantaan lähteneet tekivät lähtöpäätöstään, oli Falunissa ilmestyneessä Falu Posten - sanomalehdessä useiden eri laivayhtiöiden mainoksia.¹¹³ Edustettuina olivat Larsson & Co. agenttiyhtiön lisäksi Cunard-Lines Göteborgissa toimivan agenttinsa välityksellä sekä Allan-Lines niin ikään Göteborgissa toimivan agentin välityksellä. Mainoksia oli lähes joka lehdessä ja tietenkin ne tuottivat myös tulosta.

Esimerkkinä Falunissa toimineista agenteista voidaan mainita Falu Posten sanomalehdessä keväällä 1880 ahkerasti ilmoitellut Herman Åsklund. Amerikan siirtolaisuus oli tuolloin Yhdysvaltojen pitkän laman jälkeen lähtenyt rakettimaiseen nousuun ja Åsklund oli ymmärtänyt agentin tehtävän tuoman lisätienestin mahdollisuuden. Vaikka Åsklund olikin lähinnä laivayhtiöiden agentti, mainosti hän ahkerasti kaikkia niitä lukemattomia työpaikkoja ja korkeita palkkoja, joita Amerikassa oli tarjolla. Muuten Åsklund toimi kirjapaino- ja sanomalehtialalla ollen Falu Postin päätoimittajana muutamaa vuotta myöhemmin. Hänen agenttitoimistonsa toimi kätevästi sanomalehden konttorin yhteydessä.¹¹⁴

Furuhjelmin toteuttamaa rekryointitapaa, jossa yritys korkea edustajansa tai lähti itse sopivaan paikkaan rekrytoimaan työvoimaan, käytettiin monessa muussakin yhteydessä. Tällä tavalla toimi esimerkiksi Anders Ramsay vuonna 1857. Ramsay omisti tuolloin Kemiön saarella sijaitsevan Björkbodan ruukin. Ruotsalaisten ammattilaisten hankkiminen liittyi ruukilla tuolloin tehtyihin laitteiden ja menetelmien uudistuksiin, joiden tarkoitus oli kymmenkertaistaa ruukin tuotanto.¹¹⁵ Ruukkia oli täytyntä uudistaa toimimaan itsenäisesti, koska se oli ollut osa suurempaa yhtenäistä kokonaisuutta ennen kuin Ramsay sai sen perinnöksi.

Ramsay matkusti rekryointitarkoituksessa kesällä 1857 Nyköpingiin, jossa toimi valssilaitos.¹¹⁶ Hänen saavuttuaan levisi kaupunkiin nopeasti tieto, että suomalainen ruukinpatruuna halusi palkata väkeä ruukilleen. Seuraavana päivänä Ramsayn omien

¹¹² Laajemmin aiheesta: Brattne, Berit. Bröderna Larsson. En studie i svensk emigrantagentverksamhet under 1880-talet. Uppsala 1973.

¹¹³ Falu Posten, lehdet vuosilta 1879 - 1880.

¹¹⁴ Falu Posten, lehdet vuodelta 1880.

¹¹⁵ Ramsay, Anders. Muistoja lapsen ja hopeahapsen 2. Porvoo 1966. s. 120.

¹¹⁶ Ramsay 1966, s. 121.

sanojen mukaan hänelle ilmoitettiin suuri joukko halukkaita. Se liioitteliko Ramsay, tai mitä hänen uskottiin palveluksista tarjoavan, ei ole varmaa. Ehkä Nyköpingissäkin oli tekijöitä, jotka innostivat pyrkimään Ramsayn palvelukseen. Joka tapauksessa Ramsayn onnistui nopeasti palkata haluamansa kuusi ammattimiestä ja lähteä paluumatkalle Björkbodaan. Ruotsalaiset ammattimiehet myös saapuivat nopeasti Kemiölle, sillä jo kuukauden päästä he olivat paikalla Björkbodan uudistettujen laitosten aloittaessa toimintansa.¹¹⁷

Mitään sanomalehti-ilmoittelua Pitkärannan tapauksessa ei harjoitettu, eikä Falunissa ilmestyneessä Falu Postenissa puhuttu Pitkärannasta muutenkaan vuosien 1879 ja 1880 aikana.¹¹⁸ Se, ettei Pitkärannan työmahdollisuuksista ilmoitettu sanomalehdissä on oikeastaan aika luonnollista. Sanomalehti-ilmoittelu oli kyllä hyvä keino, kun haluttiin rekrytoida suuria massoja, mutta pieniä ammattilaisten ryhmiä oli helpompi rekrytoida suoria suhdeverkostoja hyväksi käyttäen: Pitkärantaan haluttiin kaikkein parhaimmat ammattimiehet.

Ruotsista ei haluttu rekrytoida työmiesten massaa, vaan hyviä ammattimiehiä, jotka kykenisivät nopeasti modernisoimaan Pitkärannan kaivoksen ja teollisuuden, johtamaan sitä sekä kouluttamaan kunnollista työvoimaa paikallisesta karjalaisesta väestöstä. Hjalmar Furuhjelmin kantava ajatus koko Pitkärannan kehittämisen ajan oli ollut, että mitä vähemmän ulkomaalaisia tarvittiin, sitä parempi.¹¹⁹ Täysin ilman ulkomaalaisia ei kuitenkaan olisi tultu toimeen.

Pitkärannan tapauksessa suoraa rekrytointia toteutti Furuhjelm, joka oli henkilökohtaisesti Falunissa hankkimassa työvoimaa.¹²⁰ Hän todennäköisesti käytti joitain aikaisemmilla matkoillaan, kansainvälisissä geologisen alan yhdistyksissä sekä muissa yhteyksissä syntyneitä lukuisia tuttavuuksiaan ja verkostojaan etsiessään sopivia henkilöitä. Sitä, rekrytoiko Furuhjelm henkilökohtaisesti kaikki Pitkärantaan lähteneet, on mahdotonta selvittää. Luultavinta kuitenkin on, että hän rekrytoi pääosan ja hänen rekrytoimansa henkilöt hankkivat omatoimisesti muutaman hyväksi tuntemansa tuttavan

¹¹⁷ Ramsay 1966, s. 124.

¹¹⁸ Falu Posten, lehdet vuosina 1879 ja 1880; muilta Pitkärantaan lähteneiden ruotsalaisten lähtöalueilta kuin Falunista ei Tukholman Kungliga Bibliotekin kokoelmissa ole kyseisiltä vuosilta sanomalehtiä.

¹¹⁹ Trüstedt 1907, s. 37.

¹²⁰ Trüstedt 1907, s. 37.

tai sukulaisen lisää. Tästä antaa viitettä se, että Pitkärantaan myöhemmin rekrytoitiin ihmisiä siellä jo olleiden ruotsalaisten suhteilla. Pitkärantaan johtohenkilöiksi Falunista rekrytoidut insinööri Gustaf Gröndal ja työnjohtaja Johan Petter Drake myös tuntuvat myöhempien vaiheidensa pohjalta sitoutuneen hyvin voimakkaasti Pitkärannan kehittämiseen. Näin ollen esimerkiksi heillä oli varmasti intoa auttaa Furuhjelmia parhaiden miesten etsinnässä, kunhan he olivat ensin itse tulleet rekrytoituiksi.

Joku myös matkasi rekrytoinnin pääpaikasta Falunista Grangärdeen ja Ljunarsbergiin hankkimaan lisää miehiä. Mahdollisuuksia on oikeastaan kolme: joko Furuhjelm itse kävi näilläkin paikkakunnilla, tapasi jonkun näiltä paikkakunnilta Falunissa tai sitten joku falunilainen kertoi Pitkärannasta jollekin näillä paikkakunnilla asuneelle tuttavalleen.

Falunissa joku saattoi vielä tietää jotain falunilaisten käynnistä Viktor Kleen ruukilla Pitkärannassa vuonna 1843. Merkitystä tällä 36 vuotta aikaisemmalla lyhyellä kausityöllä saattoi kuitenkin olla lähinnä vain vanhojen tarinoiden ja kokemusten kertomisena, sillä harva Pitkärantaan vuonna 1880 lähtenyt oli vielä edes syntynyt vuonna 1843. Rekrytoinninkaan osalta nämä kaksi tapahtumaa eivät liittyneet toisiinsa, sillä Pitkäranta oli vaihtanut omistajia ja henkilökuntaa monta kertaa 36 vuoden aikana. Vuoden 1879 rekrytoinnin taustalla eniten merkitystä olikin Hjalmar Furuhjelmin suhteilla ja henkilökohtaisilla toimilla.

Putilovin tehtaiden värväysten yhteydessä vuonna 1869 suomalaiset tehtaanomistajat näkivät värväykset aiheellisesti uhkana itselleen. Esimerkiksi ruukinpatruuna Emil von Julinin omistama Fiskarsin ruukki menetti tuolloin yli neljäsosan kisälleistään.¹²¹ Pitkärannan värväykset taas eivät olleet niin suunnaton vahinko ruotsalaisille kaivoksille, koska niiden oli joka tapauksessa vähennettävä väkeä taloudellisten suhdanteiden vuoksi ja siirtolaisuutta tapahtui koko ajan muuallekin. Pitkäranta oli Amerikan siirtolaisuuteen ja vähän myöhemmin alkaneeseen Norrbotteniin muuttoon verrattuna vain pieni sivujuonne ruotsalaisessa siirtolaisuudessa. Suomeen ja Venäjälle 1800-luvun lopussa tapahtuneen ruotsalaissiirtolaisuuden joukossa se on kuitenkin merkittävä yksittäinen tapaus.

¹²¹ Engman 1995b, s. 244 - 45.

3.3 Pitkärantaan vuonna 1880 lähteneet ruotsalaiset

Pitkärantaan lähti ensimmäisessä ryhmässä vuonna 1880 lopulta noin 50 ruotsalaista. Joukko koostui sekä perheistä että yksittäisistä miehistä. Otto Trüstedtin mukaan ruotsalaisia vuorimiehiä tuli noin 25 ja Eevert Laineen mukaan ruotsalaisten kokonaismäärä oli noin 50.¹²² Nämä luvut täsmäävätkin hyvin Viipurin läänin passiluetteloon, jonka mukaan vuonna 1880 tulleita ruotsalaisia vuorimiehiä oli 24 ja heidän perheenjäseniään 23.¹²³

Ruotsalaisten vuorimiesten joukko ei lähtenyt yhdeltä yksittäiseltä paikkakunnalta, vaan lähtijöitä oli ainakin neljästä seurakunnasta. Kaikkien lähtöpaikkaa ei ole ollut mahdollista selvittää, mutta tärkein lähtöalue oli Falun ja sitä ympäröivä Stora Kopparberg, mikä oli myös rekrytoija Furuohjelmin toiminnan pääasiallinen kohde. Lähtijöitä oli lisäksi Falunista jonkin matkaa etelään sijaitsevasta Grangärdestä sekä tämän eteläpuolella sijaitsevasta Ljusnarsbergistä. Kaikki lähtöalueet kuuluivat Ruotsin perinteikkääseen vuoriteollisuuden keskusalueeseen, *Bergslageniin*.

Falun, jonne Pitkärannan kaivoksen rekrytointi keskittyi, oli ollut Ruotsin vuoriteollisuuden keskuksena hyvin kauan. Falunin kupari oli tunnettu ainakin 1000-luvulla, joidenkin arvioiden mukaan jo 500-luvulla. Kaivosta koskevien vanhimpien säilyneiden dokumenttien tekoaikana 1200-luvun lopussa toiminta oli ahkerasti käynnissä ja sillä oli suuri merkitys. Kaivoksen loistoajat alkoivat Kustaa Vasan aloittaessa 1540-luvulla voimakkaat kehittämis- ja tehostamistoimet. Ruotsin laajentuessa seuraavan vuosisadan aikana eurooppalaiseksi suurvallaksi, kaivoksen tuotteiden merkitys vain kasvoi maan merkittävimpänä ulkomaankaupan tulona ja siten sotaisan vaikutusvallan lisäämisen maksajana. Ruotsilla oli 1600-luvun Euroopassa lähes monopoli kuparin tuotannon alalla, joten menekki oli hyvä. Esimerkiksi Versaillesin linnan katot tehtiin ruotsalaisesta kuparista. Falunista tulikin aivan erityisen tärkeä paikka Ruotsin hallitsijoille, mikä näkyi sekä sen arvostuksessa että kontrolloinnissa.¹²⁴

¹²² Laine 1948, s. 49; Trüstedt 1907, s. 37.

¹²³ Viipurin lääninkanslia Bbc. Ulkomaanpassiluettelot 1880. MMA; Ks. taulukko 1. s. 44.

¹²⁴ Anderson, Burnett & Olsson, Gunnel (toim.). Stora Kopparberg: six hundred years of industrial enterprise. Stockholm 1960. s. 31 - 37; Rydberg, Sven. Det Stora Kopparberget. En tidresa. Värnamo 1988. s. 10 - 132.

Taulukko 1: Vuonna 1880 Ruotsista Pitkärantaan tulleet perhekunnat ja yksittäiset miehet.

Johan Andersson (s. 1854) vaimo: Sofia Gustava (o.s. Hellgren, s. 1860) tytär: Johanna Wilhelmina (s. 1878)	A. Karlsson
Karl Berglund	Jan Erik Karlsson (s. 1859) vaimo: Anna (s. 1851) poika: Jon. Anders (s. 1872)
O. T. Blixt vaimo: Albertina lapsi mukana	Hans Erik Larsson vaimo: Maria tytär: Mathilda
P. E. Carlsson	G. E. Lundqvist
Otto Emerik Dahlström (s. 1851) vaimo: Hedvig Kristina (s. 1853)	J. A. Lynberg vaimo mukana
Johan Petter Drake (s. 1847) vaimo: Kristina Elisabet (o.s. Berglund, s. 1851) tytär: Maria Elisabet (s. 1871) poika: Johan Edvard (s. 1874) poika: Gunnar (s. 1876) poika: Oskar (s. 1878)	Hans August Mattsson vaimo: Kristina Olsdotter
A. M. Ericsson	E. Petter Nord (s. 1837) vaimo: Sara Stina (s. 1848) poika: Erik Allan (s. 1870) tytär: Sara Stina (s. 1871) tytär: Emma Josefina (s. 1874)
Erik Johan Granqvist (s. 1858)	Per Persson
Gustaf Gröndal (s. 1859)	K. Slät
A. Hammar	Erik Gustaf Thunberg (s. 1842) vaimo: Eva (o.s. Wadels, s. 1849) poika: Gustaf Edvin (s. 1879)
Carl Erik Jansson	J. A. Törnqvist
Per Johan Jansson	Claes (Klas) Johan Törnqvist (s. 1852) vaimo (1881->): Augusta (o.s. Berglund)

Lähde: Viipurin lääninkanslia Bbc. Ulkomaanpassiluettelot 1880. MMA; SBC Kopparbergs län och Örebros län emigranter och immigranter 1880 - 1885. CE 6485 - 6491 & CE 6333 - 6338. RA; Impilahden kirkonkirjat: muuttaneet 1880. 366 IEB1. MMA.

Ruotsalaisen kuparin valtaa alkoi lopulta nakertaa ulkoeurooppalainen tuonti. Kuparia kyllä tuotiin jo 1700-luvulla Japanista, mutta vielä 1800-luvun alussa suuri kysyntä teki ruotsalaisesta kupariteollisuudesta erittäin kannattavaa. Kunnolla ruotsalaisen kuparin ylivallan Euroopan markkinoilla mursi vasta Chilen ja Perun kuparin tuonti 1820-luvulta alkaen. Kuparin louhiminen Ruotsista oli toki edelleen kannattavaa, mutta vähitellen tilanne muuttui. Kaivostoimintaa Falunissa ja muualla Bergslagenissa harjoittanut Stora Kopparberg -yhtiö alkoikin yhä enemmän muuttaa liikeideaansa, toimintastrategiaansa ja tuotantoartikkeleitaan.¹²⁵

Muutoksen arkkitehti oli yhtiötä vuosina 1875 - 1913 johtanut Erik Johan Ljunberg. Kaivosteollisuuden alalla hän keskittyi ennen kaikkea rautateollisuuteen ja pyrki mahdollisimman paljon keskittämään yhtiön moneen paikkaan jakaantuneen toiminnan vain muutamaan tuotantolaitokseen. Tämän lisäksi hän aloitti voimakkaan panostuksen metsäteollisuuteen. Kaivosteollisuuden ympärille oli vuosisatojen saatossa kertynyt eri tavoin hankittu suuri metsäomaisuus, koska ruukkien toiminta vaati paljon puuta polttoaineeksi. Ljunberg alkoi hyödyntää tätä metsäomaisuutta ja perusti innokkaasti sahateollisuutta, jolloin kuparin merkitys yhtiön toiminnassa väheni suuresti. Seuraavalla vuosisadalla kupari näkyi enää oikeastaan vain yhtiön nimessä ja siitäkin sana Kopparberg lopulta poistettiin. Stora tuli 1900-luvulla parhaiten tunnetuksi metsäteollisuusyhtiönä.¹²⁶

Yleisestikin Ruotsin vuoriteollisuus muuttui 1800-luvun loppupuolella huomattavasti, kun siirryttiin pienistä kaivoksista kohti tehokasta ja mahdollisimman vähän kuluja vaativaa suurkapitalistista vuoriteollisuutta.¹²⁷ Tämä tarkoitti myös työvoiman vähentämistä. Vuosikymmenen loppuun mennessä suuri osa pienistä kaivoksista lakkautettiin. Falunin vuoriteollisuus ei koostunut ainoastaan tehtaista ja kaivoksista, vaan Falun oli myös ruotsalaisen vuoritaidon keskus. Siellä oli paljon tutkimusta ja koulutusta. Falunin vuorikoulu oli hyvin arvostettu vuoriteollisuuden oppien antaja eurooppalaisittainkin. Näin ollen falunilaisilla vuorimiehillä saattoi odottaa olevan erityisen hyvä ammattitaito.

¹²⁵ Anderson & Olsson 1960, s. 33 - 43; Rydberg 1988, s. 175 - 182.

¹²⁶ Anderson & Olsson 1960, s. 35 - 43; Rydberg 1988, 182 - 184.

¹²⁷ Norman, Hans. Från Bergslagen till Nordamerika. Studier i migrationsmönster, social rörlighet och demografisk struktur med utgångspunkt från Örebro län 1851-1915. Uppsala 1974. s. 23.

Ljusnarsbergin kaivosperinteet puolestaan olivat paljon Falunia nuoremmat. Tästä Örebron läänin pohjoisimmasta pitäjästä oli alettu louhia malmia 1620-luvulla, eli samaan aikaan kun Ruotsin vuoriteollisuus koki suurta kukoistustaan.¹²⁸ Falunin tavoin Ljusnarsberg tuli tunnetuksi ennen kaikkea kuparista, vaikka massiiviseen kuparin tuotantoon ryhdyttiin vasta 1700-luvun alussa.¹²⁹ Erotukseksi Falunin kuparivuoresta, Stora Kopparbergistä, Ljusnarsbergin kuparivuori sai nimen Nya Kopparberg.

Ljusnarsbergin kaivostoiminnan aloittamisessa 1600-luvulla keskeinen rooli oli Kustaa Vasan sinne vuonna 1500 siirtämällä suomalaisilla talonpojilla ja vielä 1700-luvullakin seudulle tulleilla suomalaisilla. Ennen suomalaisia siirtolaisia pitäjä oli ollut lähinnä naapuripitäjien erämaata. Ljusnarsberg ja sen naapuri Grangärde olivat niin vahvaa suomalaissuuta, että suomalainen vaikutus näkyi vielä 1800-luvun lopussa – tosin lähinnä suomalaisvaikutteisessa nimistössä.¹³⁰ On mahdollista, että joku Ljusnarsbergistä tai Grangärdestä Pitkärantaan lähtenyt olisi ollut näiden 1500-luvun suomalaissiirtolaisten jälkeläinen. Tällä seikalla ei liene ollut suurta merkitystä, eikä mahdollinen suomalaisten jälkeläinen välttämättä edes tiennyt taustaansa. Se kuitenkin osoittaa, miten siirtolaisuus muokkaa maailmaa kaikkina aikoina ja monella tasolla.

Nya Kopparbergin kuparin kaivaminen koki suuria vaikeuksia, koska kunnollisen malmin löytäminen oli sieltä Falunia vaikeampaa. Tuotanto piti siksi lopettaa 1700-luvun puolivälissä. Kuparimalmin kaivamista ja etsintää kuitenkin jatkettiin itsepäisesti seuraavinakin vuosikymmeninä, vaikka vaikeuksia tuli paljon. Rautamalmin kaivamista kokeiltiin 1800-luvun alussa, mutta hyvistä tuloksista huolimatta päätettiin keskittyä kupariin. Sen tuotannosta oli kuitenkin pakko luopua 1800-luvulla ja keskittyä rautamalmiin.¹³¹

Rautalmikaan ei ratkaisut kaikkia Ljusnarsbergin ongelmia, vaan seutu oli vaikeuksissa samaan aikaan kun Pitkärantaan tehtiin rekrytointeja. Kaivoksia ja tehtaita suljettiin jo 1870-luvun aikana ja vaikeudet eivät loppuneet vuosisadan viimeisinäkään

¹²⁸ Noring, Henrik. Berghanterings utvecling i Ljusnarsberg. Teoksessa: Nya Kopparbergs bergslags hembygdsförening (toim.). Ljusnars Kopparberg – En hembygdsbok. Lindesberg 1960. s. 115.

¹²⁹ Noring 1960, s. 130.

¹³⁰ Nya Kopparbergs Bergslags hembygdsförening (toim.). Ljusnars Kopparberg – En hembygdsbok. Finska ortnamn i Ljusnarsberg. Lindesberg 1960. s. 85; Larsson, Algot & Simonsson Georg. Den finska invandringen. Teoksessa: Larsson, Algot (toim.). Grängesberg – Grangärde. En hembygdskrönika. Lindesberg 1958. s. 78.

¹³¹ Noring 1960, s. 130 - 145.

vuosikymmeninä. Tuolloin kokeiltiin uusia artikkeleita, kuten sinkkiä, mutta kehitys oli hidasta. Vasta 1900-luvun alussa pääsi sinkin tuotanto Ljusnarsbergissa kunnolla käyntiin.¹³²

Grangärde oli Ljusnarsbergin tapaan metsäistä ja talonpoikaisvaltaista Bergslagenin seutua. Alueen rautamalmi oli tunnettu jo keskiajalla ja laajemmin sitä alettiin hyödyntää 1500-luvulla. Paikkakunnan päälouhintapaikka oli Grängesberg, jossa työntekijöillä oli 1880-luvulla Falunin ja Ljusnarsbergin tapaan ongelmia tuotannon muuttuessa.¹³³

Pitkärantaan lähteneitä vuorimiehiä tarkasteltaessa huomataan, että Falunin Kristine seurakunnasta lähtivät ainakin Johan Petter Drake puolisonsa Kristina Elisabetin ja lastensa kanssa sekä Otto Emerik Dahlström ja hänen puolisonsa Hedvig Kristina.¹³⁴ Myös insinööri Gustaf Gröndal lähti Falunista.¹³⁵ Falunia ympäröivästä Stora Kopparbergistä oli kotoisin ainakin Karl Berglund. Koska rekrytointi oli keskittynyt Faluniin, voi useimpien niidenkin Pitkärantaan vuonna 1880 tulleiden, joiden kotipaikka ei ole selvillä, olettaa tulleen juuri sieltä.¹³⁶

Kaikki Falunista Pitkärantaan lähteneet eivät olleet sieltä syntyisin. Faluniin heitä oli vetänyt kaupungin keskeinen rooli Ruotsin vuoriteollisuudessa, joten monien Pitkärantaan lähteneiden elämään oli jo aikaisemmin kuulunut muuttamista toiselle paikkakunnalle. Pitkärannan siirtolaisuudesta voidaan näin ainakin osittain käyttää myös siirtolaisuushistorian termiä *migration by stages* eli askelsiirtolaisuutta.¹³⁷ Periaatteessa termi tarkoittaa siirtymistä pieniltä paikkakunnilta yhä suuremmille, mutta tässä tapauksessa ihmisiä veti aina kauemmas heidän kotiseudustaan yhä paremmat tehtävät vuoriteollisuudessa. Hyviä esimerkkejä tällaisesta askel askeleelta tapahtuneesta siirtymisestä ovat Pitkärannan johtaviin ruotsalaisiin kuuluneet Gustaf

¹³² Noring 1960, s. 130 - 145.

¹³³ Simonsson, Georg. Gruvdrift och järnhantering. Teoksessa: Larsson, Algot (toim.). Grängesberg – Grangärde. En hembygdskrönika. Lindsberg 1958. s. 27 - 28.

¹³⁴ Impilahden kirkonkirjat: muuttaneet 1875 - 1881. 366 IEb1. MMA; Viipurin lääninkanslia Bbc. Ulkomaanpassiluettelot 1880. MMA; Drake 1976a, s. 5.

¹³⁵ Laitinen 1938 s. 514 väittää Gröndahlin tulleen Pitkärantaan vasta vuonna 1884 nojautuen Impilahden rippikirjoihin 039 IAa14. MMA. Tieto ei pidä paikkaansa ja rippikirjoissa on näin ollen virhe Gröndalin tulovuoden suhteen; vrt. Trüstedt 1907, s. 37; Viipurin lääninkanslia Bbc. Ulkomaanpassiluettelot 1880 - 1883. MMA.

¹³⁶ Vuonna 1880 Pitkärantaan lähteneet ruotsalaiset: ks. taulukko 1. s. 44.

¹³⁷ Åkerman 1976, s. 21.

Gröndal ja Johan Petter Drake. Gröndal oli alun perin kotoisin Fröjdslundasta Upplannista.¹³⁸ Drake puolestaan oli syntynyt Färnebossa Värmlannissa, jossa hänen isänsä oli työskennellyt kaivoksella, ja jossa hän itsekkin oli aloittanut vuorimiehen uransa.¹³⁹

Grangården seurakunnassa näyttää immigrantteja ja emigrantteja kirjatun montaa muuta seurakuntaa tarkemmin. Seurakunnasta kirjautui Pitkärantaan lähteviksi vuonna 1880 kolme perhekuntaa ja yksi yksittäinen mies. Yksi perhekunta oli vuorityömies Johan Anderssonin perhe, johon kuuluivat hänen lisäksi vaimo Sofia Gustava ja kaksivuotias tytär. Toinen oli työnjohtaja E. Petter Nordin ja hänen vaimonsa Sara Stinan perhe, johon kuului kolme lasta: kuusi-, kahdeksan- ja kymmenenvuotiaat. Kolmas perhe oli vuorityömies E. G. Thunbergin ja hänen vaimonsa Evan, johon kuului heidän lisäksi edellisenä vuonna syntynyt poika Gustaf Edvin. 22-vuotias vuorityömies Erik Johan Granqvist taas oli vielä naimaton.¹⁴⁰

Ljusnarsbergistä lähtijöitä oli ainakin vuorityömies Jan Eric Karlssonin perhe, johon kuuluivat tämän lisäksi vaimo Anna Stina ja 8-vuotias poika Jon. Anders.¹⁴¹ Koska Karlsson oli vasta 21-vuotias ja hänen vaimonsa häntä kahdeksan vuotta vanhempi, niin voidaan varmasti sanoa lapsen olleen vaimon aikaisemmasta suhteesta. Arvatenkin Anna Karlsson oli jäänyt leskeksi ja solminut sitten uuden liiton. Myös kaivosvirkailija Claes Johan Törnqvist lähti Ljusnarsbergistä.¹⁴² Hän meni Pitkärannassa seuraavana vuonna naimisiin Stora Kopparbergistä kotoisin olleen Augusta Berglundin kanssa.¹⁴³ Heidän aikaisemmasta tuttavuudestaan ei ole tietoa. Augusta Berglund saattoi tulla Pitkärantaan muun Berglund-suvun kanssa Falunin seudulta ja tavata Claes Törnqvistin siellä tai sitten hän ja Claes Törnqvist tunsivat jo Ruotsista. Jos he tunsivat jo Ruotsissa, saattoivat he olla linkki Falunin ja Ljusnarsbergin seudulta lähteneiden siirtolaisten välillä. Vasta Pitkärannassa tapahtuneesta avioitumisesta voisi kuitenkin päätellä heidän tavanneen siellä.

¹³⁸ Impilahden kirkonkirjat: rippikirja 1890 - 1900. 039 498 - 500. 1Aa14. MMA

¹³⁹ Drake, Torsten. Johan Petter Drake. Rättvik 1976. (1976a). s. 5.

¹⁴⁰ SCB Kopparbergs län, Grangårde, emigranter 1880. CE 6485 4/4. RA.

¹⁴¹ Viipurin lääninkanslia Bbc. Ulkomaanpassiluettelot 1880. MMA; Impilahden kirkonkirjat: muuttaneet 1875 - 1881. 366 IEb1. MMA; SCB Kopparbergs län, Grangårde, immigranter 1882. CE 6487 3/3. RA (Perhe palasi myöhemmin Ljusnarsbergin sijasta Grangårdeen).

¹⁴² Viipurin lääninkanslia Bbc ulkomaanpassiluettelot 1880. MMA; Impilahden kirkonkirjat: muuttaneet 1875 - 1881. 366 IEb1. MMA.

¹⁴³ Impilahden kirkonkirjat: vihityt 1881. 365 IEb1. MMA.

3.4. Lähtöpäätöksen tekeminen

Pitkärannan ja Falunin välillä oli selvä ero vuoriteollisuuden asiantuntemuksessa, jota Falunissa oli paljon ja josta Pitkärannassa oli puutetta. Tämä ei tarkoita, että ero olisi yksinään laukaissut siirtolaisuuden, mutta se loi sille mahdollisuuden. Asiantuntemuksen määrän erojen vuoksi Pitkärannassa oli mahdollista saavuttaa nopeammin ja helpommin arvostettu, keskeinen ja vastuunalainen asema kuin Falunissa. Kääntöpuolena tosin oli se, että Falun oli suurempi ja arvostetumpi paikka, mutta Pietarin läheisyys suunnattomine mahdollisuuksineen ja Furuohjelmien kertomukset saivat varmasti Pitkärannankin näyttämään houkuttelevalta.

Vaikka tällainen voimakas ero paikkakuntien välillä olikin olemassa, ei saa tehdä sellaista johtopäätöstä, että siirtolaisuus olisi toteutuessaan luonut jonkinlaisen tasapainon paikkakuntien välille. Sellaista ei voi sanoa tapahtuneen, vaan tilanne eli koko ajan, eikä mitään tasapainoa voida edes kuvitella tällaisessa tilanteessa pelkän siirtolaisuuden avulla saavutettavan. On kuitenkin huomattava, että muutamien ammattilaisten erittäin tarkasti kohdentunutta siirtolaisuutta tutkittaessa kohdealueen asiantuntemuksen puutteella ja toisen suurella tarjonnalla on enemmän merkitystä kuin massojen siirtolaisuutta tutkittaessa. Alueiden välinen ero asiantuntemuksessa luo lopulta pelkästään mahdollisuuden siirtolaisuudelle, se ei sitä laukaise.¹⁴⁴ Siirtolaisuuden varsinainen liikkeellelähtö tarvitsee muitakin tekijöitä. Tällaisia tekijöitä voidaan tarkastella useasta eri näkökulmasta: voidaan ottaa huomioon taloudelliset tekijät, sosiaaliset tekijät ja psykologiset tekijät.¹⁴⁵

Pitkärantaan lähteneiden ruotsalaisten lähtösyitä tarkasteltaessa huomataan, että tärkeä taloudellinen työntekijä liittyi Stora Kopparberg yhtiössä ja muutenkin alueella käynnissä olleisiin muutoksiin: ne olivat toki huomattavasti parantamassa ruotsalaisen vuoriteollisuuden kilpailukykyä, mutta samalla oltiin toimintaa keskittämällä karsimassa rönsyjä. Tämä arvatenkin herätti työntekijöissä levottomuutta. Suurin osa 1800-luvun lopusta oli muutenkin hyvin vaikeaa aikaa Ruotsin vuoriteollisuudelle ja juuri samana vuonna kun Pitkärantaan tehtiin rekrytointeja, iski Ruotsin

¹⁴⁴ Åkerman 1976.

¹⁴⁵ Ks. tarkemmin kappale 1.2.

vuoriteollisuuteen erityisen vaikea taloudellinen kriisi.¹⁴⁶ Vuoriteollisuus oli hyvinä aikoina palkannut paljon työvoimaa ja huonojen aikojen tullessa kaikkia oli vaikea työllistää.¹⁴⁷ Pitkäranta saattoikin lupaavine kuparisuonineen tuntua tällaisessa tilanteessa hyvin houkuttelevalta vaihtoehdolta.

Jotta voidaan vielä tarkemmin ymmärtää siirtolaisuuden syitä, on mentävä syvemmälle lähtöalueen sosiaaliseen ilmapiiriin. Vuoriammatilaisen päätös lähteä Kopperbergin tai Örebron läänistä ei ollut 1880-luvulla mikään ainutlaatuinen päätös, sillä Pohjois-Amerikka veti puoleensa paljon vuorimiehiä ja jopa insinöörejä.¹⁴⁸ Kun vielä juuri samaan aikaan Pitkärannan värväysten kanssa ruotsalaisten siirtolaisuus Pohjois-Amerikkaan koki yhden historiansa kovimmista yksittäisistä kasvuhetkestä, niin vuonna 1880 elettiin hyvin hektistä siirtolaisuuden nousukautta.¹⁴⁹

Pitkärantaan lähteneiden kotipaikkakunnista erityisesti Ljusnarsberg ylitti väestönmäärään suhteutetuissa emigraatioluvuissa monta muuta Ruotsin paikkakuntaa eli sieltä lähteminen maailmalle oli hyvin yleistä. Luvut olivat olleet siellä hyvin korkeita jo 1870-luvun lopussa - yli 7 prosenttia väestöstä oli lähtenyt siirtolaisiksi - ja 1880-luvun alussa tuo luku kasvoi yli 12 prosenttiin.¹⁵⁰ Tällaisella paikkakunnalla jokainen tunsu jonkun, joka oli lähtenyt siirtolaiseksi tai ainakin vakavasti sellaista suunnitteli. Koska vain murto-osa matkajärjestelyjä tehneistä ruotsalaisista todella lähti matkaan,¹⁵¹ niin Ljusnarsbergissä siirtolaiseksi lähtemistä suunnitelleita on varmasti ollut todella merkittävä osa väestöstä. Siirtolaisuus on tällaisessa yhteisössä ollut jatkuvasti esillä ja siitä on varmasti keskusteltu paljon. Falunissa ja Grangärdessä suhteelliset emigraatioluvut olivat Ljusnarsbergiä pienemmät, mutta silti useita prosentteja väestöstä.¹⁵²

¹⁴⁶ Carlsson 1976, s. 124.

¹⁴⁷ Norman, Hans. Amerika eller Örebro? En undersökning av utvandringens lokala variationer från Örebro län. Teoksessa: Kälvemark, Ann-Marie (toim.) Utvandring. Den svenska emigrationen till Amerika i historisk perspektiv. Malmö 1973. s. 82

¹⁴⁸ Norman 1974, s. 67, s. 83, s. 224 - 225; Emigrantti ja immigranttiluetteloissa on useita mainintoja vuorimiehistä ja insinööreistä. SCB Kopperbergs län & Örebros län. Emigranter och immigranter 1880 - 1905. CE 6484 - 6510 & CE 6333 - 6354.

¹⁴⁹ Carlsson 1976, s. 117, s. 123 - 124.

¹⁵⁰ Norman 1973, s. 84.

¹⁵¹ Åkerman 1976, s. 43.

¹⁵² Carlsson 1976, s. 128 - 129.

Tällainen siirtolaisuutta suosiva ilmapiiri helpotti suuresti lähtöpäätöksen tekoa, sillä monien lähdettyä maailmalle tavoittelemaan parempaa elämää, olivat muutkin joutuneet harkitsemaan siirtolaisuuden mahdollisuutta. Sosiaalinen kontrolli kotimaahan jäämisestä ei ollut kovin korkea ja toisaalta kynnys kokeilla tarjottua mahdollisuutta oli pienempi myös muiden ottaessa vastaan vastaavanlaisen tilaisuuden. Tällainen ”lumivyöryteoria” onkin keskeinen seikka selitettäessä siirtolaisuuden korkeita ja nopeasti kohoavia teräviä huippuja. Ei ole yllätys, että vahvaa lähtöön kannustavaa sosiaalista ilmapiiriä pidetään yhtenä merkittävimmistä siirtolaisuuden taustalla vaikuttavista tekijöistä.¹⁵³ Pitkärantaan lähteneiden ruotsalaisten tapauksessa aika oli sopiva siirtolaisuudelle ja siten lähtöpäätöksen tekeminen ei ollut heille vaikeaa.

Erikoista Pitkärantaan lähteneiden keskuudessa vuonna 1880 ei ollut siirtolaiseksi lähtö, vaan se, että he valitsivat kohteekseen Pohjois-Amerikan sijaan Pitkärannan. Pitkärannan valinta liittyy hyvin järjestettyyn rekrytointiin: sinne lähteneet saivat varmasti paljon tietoa Pitkärannan kaivoksesta, oli se sitten todellista tai liioiteltua. Siirtolaisuuskohteen valintaan vaikuttavista tekijöistä juuri informaatio ja kommunikaatio ovat tärkeimpiä.¹⁵⁴ Näin olleen Pitkärantaan lähdettiin, koska lähtijät olivat kuulleet siitä paljon rekrytoinnin yhteydessä. Pietarin vetovoimaisuus oli myös antamassa lisävakuutta Pitkärannan mahdollisuuksista.

Sen lisäksi, että siirtolaisuutta tutkittaessa kiinnitettäisiin huomiota pelkästään lähtö- ja kohdealueiden siirtolaisuutta lisääviin seikkoihin, on tärkeää ottaa huomioon myös siirtolaisuuden esteet kahden alueen välillä.¹⁵⁵ Lähtöpäätös ei monista edellä kuvatuista seikoista huolimatta ole mahdollinen, jos alueiden välillä on siirtolaisuutta rajoittavia ja ohjaavia esteitä. Yleensä esteitä on ja siirtolaisuuden kannalta kysymys onkin pikemmin siitä, miten suuria ne ovat.

Uskonnollisilla, etnisillä ja kielellisillä kysymyksillä ei ollut Pitkärantaan suuntautuneeseen ruotsalaisten siirtolaisuuteen suurta merkitystä. Uskonto oli lähtö- ja kohdealueilla sama evankelisluterilainen, eikä Pitkärannan alueen toisella uskonnolla, kreikkalaiskatolisella, ole tässä yhteydessä mitään merkitystä. Kieli ja etnisyys taas

¹⁵³ Åkerman 1976, s. 67.

¹⁵⁴ De Geer 1977, s. 62.

¹⁵⁵ De Geer 1977, s. 66; jakaa esteet luonnollisiin, toiminnallisiin ja muodollisiin. Ks. tarkemmin kappale 1.2.

kietoutuvat yhteen ja muodostavat jossain määrin erilaisen kysymyksen kuin uskonto. Väestö kyllä puhui ruotsalaisille siirtolaisille tuntematonta suomea, mutta kaivoksen ja kohdemaan hallinnollinen kieli oli pitkälti ruotsi. Täten Pitkärantaan lähtevät ruotsalaiset pystyivät käyttämään omaa kieltään erona Pohjois-Amerikkaan lähteviin. Toki Pohjois-Amerikassakin pärjäsi ruotsilla ruotsalaisissa yhteisöissä, mutta tärkeisiin hallinnollisiin tehtäviin tarvittiin englantia. Suomessa taas ruotsin taito oli hallinnollisissa yhteyksissä välttämätön, ja siten etu.

Ruotsin emigraatiopolitiikka oli 1880-luvulla hyvin vapaata, joten se ei muodostunut minkäänlaiseksi esteeksi Pitkärantaan lähtemiselle.¹⁵⁶ Tärkeiden ammattimiesten tuloa ei myöskään Suomen puolelta estetty. Yhteyksiin liittyvät seikat olivat kunnossa, koska Ruotsista pääsi laivalla Pietariin ja sieltä laivalla Pitkärantaan tai vaihtoehtoisesti laivalla Etelä-Suomeen ja sieltä maitse Pitkärantaan. Tosin Pitkärantaan matkustaminen oli vaivalloista. Myös työn- ja asunnonsaannista kohdepaikassa ei tarvinnut välittää, koska ne olivat jo valmiina odottamassa.

Suomen poliittisissa oloissa ei ollut suuria ongelmia, joten nekään eivät olleet varsinainen este siirtolaisuudelle. Suomi oli kuitenkin autonomiastaan huolimatta osa Venäjää ja Venäjällä oli 1880-luvun vaihteessa useita levottomuuksia. Levottomuudet liittyivät yhteiskunnallisiin oloihin tyytymättömien järjestäytymiseen terroriorganisaatioksi, joka oli ottanut tavoitteekseen tsaari Aleksanteri II:n murhaamisen.¹⁵⁷ Useiden epäonnistuneiden yritysten jälkeen tsaari onnistuttiin murhaamaan Pietarissa vuonna 1881. Pitkäranta oli kaiken lisäksi kiinteässä yhteydessä Venäjään ja lähellä rajaa. Venäjän poliittinen tilanne oli tuttu ainakin niille falunilaisille, jotka vuonna 1879 lukivat Falu Postenia. Lehden ulkomaansivulla Venäjään liittyvät uutiset kertoivat melkein poikkeuksetta levottomuuksista, nihilisteistä ja väkivallasta.¹⁵⁸ Niin uhkaavina Venäjältä kuultuja uutisia ei kuitenkaan pidetty, että ne olisivat vaikuttaneet hyvän työtarjouksen vastaanottoon. Ainakin halukkaita lähtijöitä löytyi tarpeeksi.

¹⁵⁶ Ks. tarkemmin kappale 2.1

¹⁵⁷ Lisää tietoa esimerkiksi: Jussila, Osmo. Konservatiivinen imperiumi. Teoksessa: Kirkinen, Heikki (toim.). Venäjän historia. Keuruu 2002.

¹⁵⁸ Falu Posten, lehdet vuodelta 1879.

Pitkärantaan lähteneitä ruotsalaisia tutkittaessa voidaan yleisten siirtolaisuuteen vaikuttavien teorioiden pohtimisen lisäksi luoda tarkempi katsaus myös yksilöihin jakamalla heidät ryhmiin, koska tutkittava joukko on pieni. Mahdollisuus tarkastella yksilöiden päätöksiä tekeekin Pitkärannan siirtolaisuuden tutkimisesta mielenkiintoisen esimerkin massasiirtolaisuuden aikakautena. Edellä mainittuja lähtötekijöitä voidaan tarkentaa huomioimalla lähtijöiden iät ja perhesuhteet.

Ajan myötä merkittävimmäksi Pitkärannan ruotsalaiseksi kohonneen Gustaf Gröndalin lähdön motiivit näyttävät olleen tärkeän ja haasteellisen työn saaminen, sillä hän oli vasta 21-vuotias innokas insinöörin alku. Falunissa hän oli kyllä monien mahdollisuuksien ympäristössä, mutta Pitkärannassa hänelle oli tarjolla suunnattomasti vastuuta ja kyky näyttää taitonsa. Pitkärannassa hän pystyi heti hankkimaan sellaisen aseman, jonka saavuttamiseen Falunissa olisi mennyt kauemmin aikaa tai joka olisi saattanut kokonaan jäädä saavuttamatta, etenkin kun siellä oli käynnissä suuri rakennemuutos. On toki huomiota herättävää, että Furuhjelm palkkasi näin nuoren insinöörin. Hänen on täytynyt kuulla Gröndalista hyviä suosituksia tai olla hyvin vakuuttunut tämän persoonasta. On myös mahdollista, ettei Furuhjelmillä ollut tilaisuutta valita kovin monesta halukkaasta. Myöhempi kehitys joka tapauksessa osoitti Gröndalin oivalliseksi valinnaksi.

Monet lähtijöistä olivat Gröndalin tapaan parikymppisiä. He olivat kuitenkin jo ehtineet hankkia monenlaista työkokemusta, koska tuohon aikaan pojat laitettiin jo nuorina työhön. Näiden nuorten miesten lähtöpäätökseen saattoi vaikuttaa myös seikkailunhalu. Etenkään perheettömille ei ollut kovin suuri riski käydä katsomassa tarjottua työmahdollisuutta Pitkärannassa ja palata Ruotsiin jos se ei miellyttänyt. Pitkärantaan lähteneistä 24:sta vuorimiehestä 14 oli Gröndal mukaan luettuna naimattomia.¹⁵⁹ Näistä Claes Törnqvist solmi nopeasti avioliiton.

Nuoria ja naimattomia miehiä paljon vaikeampi päätös Pitkärantaan lähteminen oli niille perheellisille miehille, jotka olivat jo ennättäneet luoda uraa Ruotsissa. He eivät voineet lähteä Pitkärantaan pelkkä seikkailu mielessään. Heille Pitkärantaan lähteminen tarkoitti kotimaassa olevasta työstä luopumista epävarmana aikana ja perheen viemistä

¹⁵⁹ Ks. taulukko 1. s. 44.

kauas vieraalle maalle. Koska he olivat jo luoneet uraa kotimaassa ja selvästikin lähtivät Pitkärantaan edetäkseen urallaan, olisi ollut häpeällistä joutua palaamaan Pitkärannasta nopeasti ja epäonnistuneena. Pitkärannan pitikin pystyä tarjoamaan heille paljon enemmän kuin mitä Ruotsissa oli tarjolla – myös varmuutta ja pysyvyyttä. Tällaisia vanhempia perheellisiä miehiä ensimmäisessä ryhmässä Pitkärantaan lähteneistä olivat 33-vuotias J. P. Drake, 43-vuotias E. P. Nord sekä 38-vuotias E. G. Thunberg. Myös O. T. Blixt ja L. B. Lynberg voidaan laskea tähän ryhmään. Suurin perhe oli Drakella. On kuitenkin huomattava, että kovin vanhoja nämäkään miehet eivät olleet.¹⁶⁰

Kolmannen ikä- ja siviilisäätyryhmän Pitkärannan ensimmäisen ruotsalaisjoukon sisällä muodostivat ne miehet, joilla oli vaimo mukana, mutta joiden perheen perustaminen oli vasta aluillaan. Hekin tarvitsivat vanhempien perheellisten miesten tapaan paljon naimattomia miehiä enemmän varmuutta siirtolaiseksi lähtöpäätökselleen, mutta uran rakentamisen suhteen heillä oli vielä jonkin verran enemmän liikkumavaraa ja liikkuminen ilman lapsikatrasta oli toki helpompaa. He olivat elämässään kuitenkin vaiheessa, jossa piti etsiä sopiva paikka perheen perustamiseksi. Varsinaisesti alle kolmekymppisiä vasta perheenperustamisen aloittaneita olivat 29-vuotias Otto Dahlström, 28-vuotias Claes Törnqvist ja 26-vuotias Johan Andersson, jolla tosin oli jo yksi lapsi. 21-vuotias Jan Erik Karlsson eroaa muista tässä ryhmässä nuoren ikänsä ja huollettavanaan olleen vaimonsa lapsen johdosta.¹⁶¹

Pitkärantaan lähteneiden ruotsalaisten lähtöpäätöksenteko ei siis ollut täysin yhtenäinen prosessi. Pitkäranta kuitenkin koettiin kaikissa lähteneiden siviilisääty- ja ikäryhmissä niin houkuttelevana, että sinne kannatti lähteä. Taustalla olivat epävarmuustekijät kotiseudulla ja tarjotut hyvät edut siirtolaiseksi lähteville. Siirtolaiseksi lähtemiseen oli sosiaalinen kannustus ja useimmat Pitkärantaan lähtijät olivat nuoria miehiä, joilla oli paljon kunnianhimoa päästä tärkeisiin tehtäviin. On myös hyvin mahdollista, että jollain Pitkärantaan lähteneellä olisi ollut jokin henkilökohtainen syy, joka olisi vaikuttanut paljon enemmän kuin tässä esitetyt tekijät.

Eriytynyt huomio lähtöpäätöstä analysoitaessa on kiinnitettävä siihen seikkaan, että Pitkärannan ruotsalaisten siirtolaisuus liittyy limittäin kahteen laajempaan

¹⁶⁰ Ks. taulukko 1. s. 44.

¹⁶¹ Ks. taulukko 1. s. 44.

historialliseen kontekstiin. Ensimmäinen on ruotsalaisten ammattilaisten pitkään jatkunut muuttoliike Suomeen ja työnteko siellä. Tämä jatkui koko 1800-luvun, vaikka maat eivät enää kuuluneetkaan samaan valtioon. Toinen konteksti on se, että 1880-luvun vaihteessa elettiin ruotsalaisen siirtolaisuuden hektisintä aikaa, jolloin kaikki Pitkärannan ruotsalaisten lähtöseutujen asukkaat lähes varmasti tunsivat jonkun, joka lähti siirtolaiseksi tai suunnitteli sitä. Siirtolaisuuskysymykset kuuluivat silloin ruotsalaiseen arkipäivään.

Nämä kaksi kontekstia vaikuttivat Pitkärannan ruotsalaisten siirtolaisuuteen lopulta kahdella tavalla. Ensinnäkin päätös rekrytoida ruotsalaisia liittyi pitkään traditioon ruotsalaisten ammattilaisten käytöstä Suomessa. Toisaalta ruotsalaisten yksilöinä ja ryhmänä tekemä lähtöpäätös taas liittyi tuolloin elettyyn ruotsalaisen siirtolaisuuden kulta-aikaan. Siten ei voidakaan sanoa, että ne tekijät, jotka olivat vaikuttaneet aikaisemmin 1800-luvulla Suomeen tulleiden ruotsalaisten lähtöpäätöksiin, olisivat olleet keskeisimmiltä osin samat kuin Pitkärantaan tulleiden lähtöpäätöksiin vaikuttaneet tekijät. Suomalaisten rekrytoijien näkökulmasta 1800-luvun aikana muuttui vain vähän, mutta ruotsalaisten rekrytoitujen näkökulmasta 1850-luku oli täysin erilainen kuin 1880-luku. Suhtautuminen siirtolaisuuteen oli Ruotsissa muuttunut ja ruotsalainen massasiirtolaisuus oli päässyt huippuunsa.

4. Siirtolaisuuden kehitys ensimmäisestä ryhmästä ketjusiirtolaisuuteen

4.1. Ensimmäisen ryhmän saapuminen Pitkärantaan

Matka Taalainmaalta Pitkärantaan saattaa ehkä tästä päivästä katsoen vaikuttaa melko lyhyeltä, mutta sitä se ei ollut vuonna 1880 – etenkin sellaisille, jotka taittoivat matkan muuttokuorman ja perheen kanssa. Kaikki ruotsalaiset eivät matkustaneet yhdessä, sillä esimerkiksi Johan Petter Draken saapuessa perheineen Pitkärantaan oli siellä jo ruotsalaisia.¹⁶² Tästä todistavat myös kirkonkirjat: vaikka vain neljä ensimmäisen ryhmän jäsentä perheineen on kirjattu Impilahden seurakuntaan muuttaneiksi, ovat heidän saapumisaikansa hyvin erilaisia. Johan Petter Drake ja Karl Berglund saapuivat toukokuussa ja Jan Erik Karlsson heinäkuussa, kun taas Claes Törnqvist on merkitty kirkonkirjoihin saapuneeksi marraskuussa.¹⁶³ On kuitenkin luultavaa, että osa samalta paikkakunnalta lähteneistä on kulkenut yhdessä. Ainakin Grangärdestä lähteneet on kirjattu seurakuntansa emigranttiluetteloon peräkkäin.¹⁶⁴

Voidaan siis päätellä, että ruotsalaiset saapuivat kesäkauden 1880 aikana ja jotkut vielä syksyllä. Erilaisiin saapumisajankohtiin vaikuttivat varmasti mahdollisuudet irtaantua tehtävistä Ruotsissa. Kesäkaudella 1880 saapuminen oli kaikkein luonnollisinta, koska Pitkärantaa rakennettiin tuolloin voimakkaasti ja myös sen hankala sijainti kannusti matkustamaan kesäisissä olosuhteissa.

Viipurin läänin passiluetteloon kaikki vuonna 1880 tulleet Pitkärannan ruotsalaiset on kirjattu yhdessä samalle päivälle eli 17. marraskuuta.¹⁶⁵ Tämä ei kuitenkaan missään tapauksessa tarkoita, että he kaikki olisivat tulleet Pitkärantaan yhtä aikaa. Heidät on vain ilmoitettu Viipuriin yhtenä ryhmänä vasta sitten kun kaikki olivat jo saapuneet. Vastuu alueensa ulkomaalaisten listaamisesta kuului kihlakunnan nimismiehelle.

¹⁶² Drake 1976a, s. 10.

¹⁶³ Impilahden kirkonkirjat: muuttaneet 1875 - 1881. 366 IEb1. MMA.

¹⁶⁴ SCB Kopparbergs län, Grangärde församling, emigranter 1880. CE 6485 4/4. RA.

¹⁶⁵ Viipurin lääninkanslia Bbc. Ulkomaanpassiluettelot 1880. MMA.

Mahdollisia matkareittejä Ruotsista Pitkärantaan oli kaksi. Ensimmäinen vaihtoehto oli matkata laivalla Turkuun tai Helsinkiin ja jatkaa siitä junalla. Ongelmana tässä reitissä oli, että junalla pääsi vain Antreaan asti, sillä Antrean ja Sortavalan välinen rautatieosuus valmistui vasta vuonna 1893. Hevosmatkaa tulikin tällä reitillä yli 100 kilometriä. Toinen vaihtoehto oli mennä laivalla Pietariin, sieltä Nevaa pitkin Laatokalle ja edelleen laivalla yli Laatokan. Tämä matkustusreitti toimi parhaiten kesällä, kun voitiin käyttää laivoja. Ainakin osa vuonna 1880 saapuneista näyttää valinneen Pietarin reitin – ehkä jopa kaikki.¹⁶⁶

Laatokka olikin Pitkärannan tärkein yhteys maailmalle ja ennen kaikkea Pietariin. Yhteys Pietarista kulki Neva-jokea pitkin Nova Lagodaan, josta matkattiin yli Laatokan Pitkärantaan. On myös mahdollista, että Pitkärannan yhtiöllä oli jo vuonna 1880 oma laiva, jolla se hoiti yhteyksiään Pietariin ja siten myös kuljetti ruotsalaiset työntekijänsä perille. Ainakin seuraavina vuosina yhtiöllä oli useita laivoja, joten myöhemmin tulleet ovat voineet joka tapauksessa käyttää niitä.¹⁶⁷ Sortavan ja Pietarin välillä oli lisäksi säännöllistä laivaliikennettä, joten matkustamalla ensin vuorolaivalla Pietarista Sortavalaan ja vaihtamalla siellä laivaa pääsi Pitkärantaan.

Höyrylaivaliikennettä Pietarin ja Sortavalan välillä oli ollut jo vuodesta 1850 alkaen.¹⁶⁸ Reittiä liikennöi vuodesta 1859 alkaen Valamo, vuodesta 1877 alkaen sen parina Lagoda ja vuodesta 1884 lähtien kolmantena Koitto. Lagoda ja Koitto poikkesivat joskus myös Pitkärantaan, Käkisalmeen, Kurkijoelle ja Soanlahteen, joten Pitkärannasta pääsi välillä suoraan reittilaivalla Pietariin. Lähtöjä molemmilla laivoilla oli esimerkiksi kesällä 1883 yksi viikossa kummastakin määränpääkaupungista.¹⁶⁹

Sortavala - Impilahti - Salmi väliä taas liikennöi vuodesta 1874 lähtien höyrylaiva Helmi ja myöhemmin samalla reitillä höyrylaiva Otava. Sortavalan ja Janislahden välillä liikkui vuodesta 1883 höyrylaiva Ystävä, jonka tilalle tuli vuonna 1896 höyrylaiva Janislahti. Pitkäranta olikin sulanveden aikana tiiviissä höyrylaivayhteydessä ympäri koko Laatokan – Euroopan suurimman järven.

¹⁶⁶ Drake 1976a, s. 9.

¹⁶⁷ Laitinen 1938, s. 529.

¹⁶⁸ Laitinen 1938, s. 387.

¹⁶⁹ Laatokka 19.6.1883.

Talvisin liikkuminen oli hankalampaa, kun kaikki Pitkärannan teollisuustuotteet piti kuljettaa maitse Viipuriin ja Pietariin ja tuoda kaupungeista kaikki tehtaan ja sen väestön tarvitsemat hyödykkeet. Etenkin ennen rautatien ulottumista Sortavalaan vuonna 1893 tämä tarkoitti merkittävää rahdin kuljetusbisnestä Impilahden seudun väestölle.¹⁷⁰ Rautatie saatiin Pitkärantaan asti vasta vuonna 1932.

Pitkäranta, johon ruotsalaiset saapuivat, oli ahkeran rakentamisen paikka. E. M. Meyer & Co. pankki oli edellisenä vuonna aloittanut kaivoksen kehittämistyön ja ruotsalaisten ammattilaisten lisäksi palkannut sinne paikallista työvoimaa sekä pohjanmaalaisia puuseppiä, jotka olivat työkeikalla rakentamassa tarvittavia rakennuksia ja muita rakenteita.¹⁷¹ Pohjalaisia puuseppiä oli Pietarin vaikutusalueella käytetty rakennusprojekteissa muutoinkin, esimerkiksi Kronstadtissa.¹⁷² Rakennuksia tarvittiin sekä kaivoksen toimintaan että työntekijöitä varten. Ruotsalaisille vuorimiehillekin haluttiin taata hyvät asuinolot, joten heidän tuloonsa oli varauduttu: kunnolliset asunnot olivat odottamassa jo heidän saapuessaan.¹⁷³

Ruotsalaiset oli palkattu kaivokseen operatiivisiin johtotehtäviin, mutta koko kaivos- ja teollisuusyhdyskunnan johtoon E. M. Meyer & Co. pankki oli palkannut Otto Gottlob Trüstedtin.¹⁷⁴ Trüstedt oli syntyisin Saksasta, mutta asunut ennen Pitkärantaan tuloa ainakin Pariisissa ja Pietarissa. Trüstedtin tehtävä oli ennen kaikkea valvoa omistajan etua ja kaikki käytännön työn johtaminen annettiin ruotsalaisille. Trüstedt vietti edelleen paljon aikaa Pietarissa, vaikka hänelle rakennettiinkin Pitkärantaan oma huvila.

Pitkärannan kaivosten hyödyntäminen oli ollut ennen E. M. Meyer & Co. :n omistuksen alkamista hyvin pitkälle ”ryöstölouhintaa” ilman kunnollisia suunnitelmia malmin optimaalisesta hyödyntämisestä. Tosin käytetyt louhintamenetelmätkin olivat olleet vanhanaikaisia ja tehottomia.¹⁷⁵ Ruotsalaisten tehtäväksi tuli siten kaivoksen toiminnan uudelleen suunnittelu ja nykyaikaisten menetelmien käyttöönotto.

¹⁷⁰ Laitinen 1938, s. 378 - 379.

¹⁷¹ C. P. Solitander: Berättelsen öfver en under sommaren 1881 verkställd resa till bruk och bergverk inom Wiborgs, St. Michels och Kuopio län. Vuorihallitus Ee 4. KA.

¹⁷² Engman 1983, s. 143.

¹⁷³ Drake 1976a, s. 10.

¹⁷⁴ Trüstedt 1907 s. 37; O. G. Trüstedt oli mukana Pitkärannan kaivoksen toiminnassa jo vuodesta 1879 toisin kuin väittää: Annala, Vilho 1960. Outokummun historia. Helsinki. s. 20. Trüstedt ei myöskään ollut Furuohjelman palkkaama, kuten väittää: Laitinen 1938, s. 53.

¹⁷⁵ Trüstedt 1907, s. 37; Laitinen 1938, s. 514.

Pitkärantaan tultuaan ruotsalaiset lanseerasivat useita uusia ja tehokkaita menetelmiä: malmia alettiin irrottaa kallioista dynamiitilla ja tutkia magnetometrisellä tutkimustavalla, malmin etsinnässä siirryttiin timanttioraukseen sekä pumppu- ja nostolaitteisiin rakennettiin koneellinen käyttövoima.¹⁷⁶ Ruotsalaisten nopeat uudistukset 1880-luvun alussa tekivätkin Pitkärannan kaivoksesta modernin ja taloudellisesti tehokkaan yksikön, jolla oli mahdollista vastata niihin haasteisiin, joita E. M. Meyer & Co. oli sijoitukselleen asettanut.

Ilman ruotsalaisjoukon ammattitaitoa ja tehokasta toimintaa Pitkärannan kaivosta ei olisi voitu käynnistää kovin tehokkaasti. Jos E. M. Meyer & Co. olisi turvautunut vain pariin asiantuntijaan ja muuten käyttänyt osaamatonta työvoimaa, niin sen toiminta-ajasta Pitkärannassa olisi tullut vain yksi samanlainen epäonninen jakso kuin niin monille kaivoksen edellisille omistajille oli käynyt aikaisemmin. Suuri ruotsalaisten ammattilaisten joukko pystyi kuitenkin järjestämään kaiken uudelleen nopeasti ja tehokkaasti. E. M. Meyer & Co. oli toiminut viisaasti palkatessaan konsultikseen Hjalmar Furuhjelmin, joka ymmärsi kaivoksen uudistustarpeen ja tiesi mistä tehtävään kykenevät miehet saadaan.

Ruotsalaisten vuorimiesten toimintaa toki helpotti Pitkärannassa sekin, että E. M. Meyer & Co. oli päättänyt panostaa kaivokseen paljon. Tästä johtuen ruotsalaisten käytössä olivat kaikki ne taloudelliset resurssit, joita uudistusten läpivientiin tarvittiin. Tilanne oli myös mielenkiintoinen niille nuorille ruotsalaisille vuorimiehille, jotka Pitkärantaan saapuivat: he saivat suuria haasteita ja siten mahdollisuuden osoittaa kykyjään järjestellessään nopeasti kokonaisen kaivoksen toiminnan alusta loppuun. Ruotsalaisten vuorimiesten saapuminen aloittikin kultakauden Pitkärannan historiassa.

¹⁷⁶ Trüstedt 1907, s. 37.

4.2. Ketjusiirtolaisuuden synty

Aikaisemmat maininnat Pitkärannan ruotsalaisten siirtolaisuuden jatkumisesta vuoden 1880 jälkeen ovat pohjautuneet C. P. Solitanderin vuonna 1881 Itä-Suomen ruukeille tekemän tarkastusmatkan matkapäiväkirjaan.¹⁷⁷ Solitander kertoo Pitkärannan ruotsalaissiirtolaisista suuren osan palanneen jo ensimmäisen vuoden aikana kotiin antaen kuvan, että ruotsalaissiirtolaisuus Pitkärantaan olisi jotenkin lähes tyrehtynyt alkuunsa. Tällainen kuva tapahtumista on kuitenkin pahasti liioiteltu, mistä syystä kyseiseen matkakertomukseen pohjautuvat tulkinnat ruotsalaisten liikkeistä antavat epätarkan kuvan käynnissä olleesta prosessista.¹⁷⁸ Ruotsalaisten määrä toki väheni, mutta ennemminkin siirtolaisuus asettui pitkäksi jatkumoksi muotoutuneeseen uomaan kuin lakkasi.¹⁷⁹ Alkuperäisistä 24:stä työhön tulleesta vuorimiehestä oli vuonna 1882 perheineen paikalla 14, joiden lisäksi oli tullut kaksi uutta.¹⁸⁰ Tulijat olivat insinööri Carl Albert Klaraeus ja vuorityömies Karl Nilsson Hultman vaimonsa Kaisa Lisan ja seitsemän lapsensa kanssa.¹⁸¹

Kun tarkastellaan myöhempien vuosien ruotsalaisten työntekijöiden määrää, huomataan sen asettuneen reiluun kymmeneen. Henkilöitä vaihtui, mutta suuria ruotsalaisten määrän muutoksia ei tapahtunut. Kertaakaan ruotsalaisten määrä ei myöhemmin kohonnut vuoden 1880 tasolle. Syykin on lopulta selvä: aluksi ruotsalaisia oli tarvittu paljon Pitkärannan rappiolla olleen kaivostoiminnan nopeaan käynnistämiseen. Kun kaivos oli sitten saatu käyntiin, tarvittiin vähemmän väkeä sen pyörittämiseen. Näin osa ruotsalaisista palasi takaisin jo ensimmäisen vuoden jälkeen. Toki osa palanneista saattoi olla myös tyytymättömiä oloihinsa – tai sitten kyse oli yksinkertaisesti kotikävästä.

Ensimmäisessä ryhmässä tulleista siirtolaista jäivät vuonna 1881 Pitkärantaan Karl Berglund, O. T. Blixt perheineen, Otto Dahlström perheineen, Johan Petter Drake perheineen, Gustaf Gröndal, Carl Erik Jansson, E. A. Jönsson, Jan Erik Karlsson

¹⁷⁷ C. P. Solitander: Berättelsen öfver en under sommaren 1881 verkställd resa till bruk och bergverk inom Wiborgs, St. Michels och Kuopio län. Vuorihallitus Ee 4. KA.

¹⁷⁸ Laine 1948, s. 49; antaa kuvan, että Pitkärannan ruotsalaissiirtolaisuus olisi lakannut heti alkuunsa.

¹⁷⁹ Ks. kuvaaja 1. s. 65.

¹⁸⁰ Viipurin lääninkanslia Bbc. Ulkomaanpassiluettelot 1881. MMA.

¹⁸¹ Viipurin lääninkanslia Bbc. Ulkomaanpassiluettelot 1881. MMA; SCB Örebros län, Nora, emigranter 1881. CE 6334 3/3. RA.

perheineen, G. E. Lundqvist, H. P. Larsson perheineen, Per Persson, E. Petter Nord perheineen, Erik Thunberg perheineen sekä Claes Törnqvist perheineen.¹⁸² On myös huomattava, että ruotsalaisyhteisön kokonaisjäsenmäärä oli vuoden 1881 jälkeenkin lähes sama kuin vuonna 1880, koska lapsia oli Hultmanin perheen saapumisen ja uusien lapsien syntymän jälkeen paljon enemmän. Kun ensimmäisessä ryhmässä oli ollut 47 jäsentä, oli vuoden 1882 alkaessa Pitkärannassa 45 ruotsalaista.¹⁸³

Hultmanin perheen ja Carl Klaraeuksen saapuminen Pitkärantaan olivat ensimmäinen viite ketjusiirtolaisuuden syntymisestä Ruotsin ja Pitkärannan välille. Ketjusiirtolaisuuden syntyprosessissa tärkeää olivat tuttavuussuhteet kohdeseudulle. Itse asiassa ketjusiirtolaisuus on yksi koko siirtolaisuutta hallitseva prosessi, joka syntyy ”pioneeriryhmän” ympärille. Voidaan jopa sanoa, että siirtolaiset eivät monesti muuta uudelle seudulle, jos heillä ei ole siellä ennestään kontakteja ja sosiaalisia suhteita.¹⁸⁴ Niistä harvoista, jotka lähtevät, muodostuu pioneeriryhmiä. Onkin tärkeää ymmärtää prosessin kulku: keskeisintä ketjusiirtolaisuuden synnylle on ensimmäisen ryhmän lähtöpäätöksen teko. Myöhemmin tulleille lähtöpäätöksenteko on helpompaa kuuntelemalla alueella jo olevien samanlaisen maailmankatsomuksen omaavien maanmiesten kommentteja ja kohteeseen tullessaan hyödyntää näiden siitä jo oppimaa tietoa.

Ketjusiirtolaisuuden mukana uuteen maahan lähteminen on helpompaa myös siksi, että taloudelliset ja sosiaaliset kustannukset vähenevät edeltä menneiden pystyessä neuvomaan ja auttamaan perässä tulijoita.¹⁸⁵ Ketjusiirtolaisuus ei myöskään ole ollut vain minkään yhden aikakauden toimintamalli, vaan sitä on esiintynyt ja esiintyy lukuisissa yhteyksissä. Esimerkiksi Minneapolisin ja St. Paulin kaksoiskaupunkeihin Yhdysvaltoihin suuntautui 1900-luvun lopussa aivan samalla tavoin ketjusiirtolaisuutta kuin jo 1800-luvulla. Ainoa ero oli tulijoiden kotiseudussa, sillä kun 1800-luvulla tultiin Pohjois-Euroopasta, niin 1900-luvulla tultiin Afrikasta sekä Aasiasta.¹⁸⁶

¹⁸² Viipurin lääninkanslia Bbc. Ulkomaanpassiluettelot 1881. MMA; Ensimmäisessä ryhmässä saapuneet ruotsalaiset: Ks. taulukko 1. s. 44.

¹⁸³ ks. kuvaaja 1. s. 65.

¹⁸⁴ Norman 1974, s. 15; Engman 1983, s. 340.

¹⁸⁵ Engman 1983, s. 338.

¹⁸⁶ Vecoli, Rudolph J. Immigrants and the Twin Cities: Melting Pot or a Mosaic? Teoksessa: Anderson, Phillip J. & Blanck, Dag (toim.), Swedes in the Twin Cities: Immigrant Life and Minnesota's Urban Frontier. Uppsala 2001. s. 19.

Pohdittaessa Pitkärantaa vaihtoehtona ajan ruotsalaisten suurille siirtolaisuus- ja sisäänmuuttokohteille Pohjois-Amerikalle ja Norrbottenille, on huomioitava mittakaava. Verrattuna näihin massailmiöihin Pitkärannan ketjusiirtolaisuus oli erittäin marginaalinen ilmiö. Ainoa määrällisesti merkittävä yksittäinen lähtijäryhmä olivat vuonna 1880 lähteneet. Pitkärannan siirtolaisuushistoriallinen mielenkiinto liittyykin Suomeen suuntautuneeksi siirtolaisuudeksi suureen ensimmäiseen ryhmään ja neljännesvuosisadan jatkuneeseen vakiintuneeseen ammattilaisten ketjusiirtolaisuuteen.

Ketjusiirtolaisuuden toimintamalli toimi Pitkärannassa siten, että uusia ruotsalaisia rekrytoitiin sinne paikalla jo olevien ruotsalaisten kontakteilla.¹⁸⁷ Ruotsalaisten keskinäisten kontaktien lisäksi on kuitenkin huomioitava vielä kaksi henkilöä: Hjalmar Furuhjelm ja Otto Trüstedt. Furuhjelm oli rekrytoinut ensimmäiset ruotsalaiset, hänellä oli hyvät suhteet Faluniin ja hän vaikutti Pitkärannan kaivoksen taustalla aina kuolemaansa vuoteen 1886 asti. Furuhjelm oli muun muassa kirjeitse yhteydessä Falunin kaivoksen johtoon ja vaihtoi heidän kanssaan mielipiteitä ja mineraalinäytteitä.¹⁸⁸ Otto Trüstedt, kaivoksen hallinnollisen johtajan O. G. Trüstedtin poika, puolestaan opiskeli Falunin vuorimieskoulussa vuosina 1885 - 1888, minkä jälkeen hän toimi vuoteen 1904 asti insinööriä Pitkärannassa. Näiden moninaisten suhteiden ansioista Pitkärannan ja joidenkin Bergslagenin seutujen, etenkin Falunin, välille syntyi kahta aluetta yhteen sitova muuttoketju.

4.3. Ketjusiirtolaisuuden toiminta

Ketjusiirtolaisuus jatkui vuoden 1881 jälkeenkin ruotsalaisten määrän vaihdellessa.¹⁸⁹ Uusina tulivat vuonna 1882 Johan Söderberg sekä Hans Erik Hessén (s. 1854) vaimonsa Emma Sofian (s. 1850) ja kahden pienen lapsen kanssa.¹⁹⁰ Hessénien kotipaikka oli Falun.

¹⁸⁷ Tarkemmin ks. kappale 5.3.

¹⁸⁸ Trüstedt 1907, s. 37, s. 40.

¹⁸⁹ Ks. kuvaaja 1. s. 65.

¹⁹⁰ Viipurin lääninkanslia Bbc. Ulkomaanpassiluettelot 1882. MMA; Impilahden kirkonkirjat: rippikirjat 1890 - 1900. 039 IAa14. MMA.

Ensimmäisessä ryhmässä tulleista oli vuonna 1884 jäljellä vielä Karl Berglund, Otto Dahlström perheineen, Johan Petter Drake perheineen, Gustaf Gröndal, Carl Erik Jansson sekä Klas Törnqvist perheineen.¹⁹¹ Ruotsalaisten vuorimiesten määrä oli tuolloin vain kymmenen ollen alimmilleen siirtolaisuuden ensimmäisellä vuosikymmenellä. Myöhemmin tulleista paikalla olivat vuonna 1884 Hans Hessén perheineen, Karl Hultman perheineen, Johan Söderberg sekä Carl Klaraeus. Ruotsalaisyhteisön jäseniä oli tuolloin yhteensä 34. Tästä luvusta pelkästään Draken perheeseen kuului kahdeksan henkeä ja Hultmanin perheeseen yhdeksän henkeä.

Miehistä neljä oli naimattomia sen jälkeen kun Gustaf Gröndal vei samana vuonna vihille kaivoksen saksalaissyntyisen johtajan O. G. Trüstedtin tyttären Franziskan.¹⁹² Törnqvisteillä ei vielä ollut lapsia, kun taas Hesséneillä oli vuonna 1884 kolme ja Dahlströmeillä kaksi lasta.¹⁹³

Ruotsiin palasivat vuosina 1882 ja 1883 O. T. Blixt perheineen, E. A. Jönssön, G. E. Lundqvist, Hans Erik Larsson perheineen, Per Persson, E. Petter Nord perheineen, Jan Eric Karlsson perheineen ja Erik Gustaf Thunberg perheineen. Thunbergit palasivat lähtöpaikkaansa Grangärdeen, jonne matkasivat myös Karlssonit lähtöpaikkansa Ljusnarsbergin sijaan.¹⁹⁴ Carl Erik Jansson taas palasi Ruotsiin vuonna 1884.¹⁹⁵

Ensimmäisen ryhmän ruotsalaiset jäivät vähemmistöksi 1880-luvun toisella puoliskolla. Tuolloin kaivoksen toiminta ja tuotanto kasvoivat, joten myös työntekijöitä tarvittiin lisää. Silloin uusina tulivat ainakin Karl ja Emma Ramqvist, Johan ja Kristina Ramqvist, Ludvig Ramqvist, työnjohtaja Gustaf ja Emilia Saxlin sekä Gustaf ja Eva Holmberg.¹⁹⁶ Myöhemmin tulivat vielä vuonna 1887 Robert Tisell (s. 1853) Itä-Götanmaalta, vuonna 1888 Richard Bergström (s. 1871) Åmälästä ja vuonna 1889 Knut Victor Eriksson (s. 1868) Falunista.¹⁹⁷

¹⁹¹ Viipurin lääninkanslia Bbc. Ulkomaanpassiluettelot 1884. MMA.

¹⁹² Impilahden kirkonkirjat: rippikirjat 1890 - 1900. 039 IAa14. MMA.

¹⁹³ Impilahden kirkonkirjat: rippikirjat 1890 - 1900. 039 IAa14. MMA.

¹⁹⁴ SCB Kopparbergs län, Grangärde, immigranter 1882. CE 6487 3/3. RA.

¹⁹⁵ Viipurin lääninkanslia Bbc. Ulkomaanpassiluettelot 1884 - 1885. MMA.

¹⁹⁶ Impilahden kirkonkirjat: ulkoseurakuntalaiset syntyneet ja kastetut 1885 - 1891. 402 - 403 IG1. MMA.

¹⁹⁷ Impilahden kirkonkirjat: rippikirjat 1890 - 1900. 039 IAa14. MMA; Bergström 1930, s. 1.

Voimakas vaihtuvuuden ja samalla myös ruotsalaisten määrän vähenemisen aika osui 1890-luvun alkuun. Syyt lähtöön liittyivät Pitkärannan epävarmoihin näkymiin ja ruukin muutostarpeeseen.¹⁹⁸ Tuohon asti Pitkärannan pääartikkelina olleen kuparin maailmanmarkkinahinta puolittui ja aiheutti luonnollisesti epävarmuutta vieraalla maalla sen varassa töissä olevien ruotsalaisten keskuudessa. Ruukin toimintaa myös muutettiin niin, että lasiteollisuus vei alaa varsinaiselta kaivostyöltä. Esimerkiksi Johan Petter Drake pelkäsi kaivoksen lakkauttamista ja joutumista sen vuoksi suurine perheineen työttömäksi kaukana kotoa.¹⁹⁹ Tällaisessa tilanteessa voi arvata ruotsalaisten puhuneen asiasta paljon keskenään ja samanlaisten ajatusten liikkuneen muidenkin ruotsalaisten mielissä. Siksi monet tekivät päätöksen palata kotiin.

Vuosikymmenen vaihteessa lähtivät Draket, Dahlströmit, Ramqvistit, Saxlinit ja Holmbergit sekä Karl Berglund ja Johan Söderberg.²⁰⁰ Draket siirtyivät vuonna 1890 Kopperbergiin. Työskenneltyään vähän aikaa Falunissa Johan Petter Drakesta tuli sen lähistöllä sijainneen pienen Näverbergetin kaivoksen johtaja.²⁰¹ Dahlströmit palasivat myös Faluniin.²⁰² Pitkärannan kaivoksen johtokin vaihtui, kun O. G. Trüstedt jätti vuonna 1890 tehtävänsä. Hänen vävystään Gustaf Gröndalista tuli tämän jälkeen Pitkärannan hallinnollinen johtaja - Gröndalhan oli johtanut jo 1880-luvulla käytännön kaivostyötä. Vuorimiesten määrän ja kaikkien ruotsalaisten määrän suhteellinen ero myös pieneni 1880- ja 1890-lukujen vaihteessa, mihin on hyvin yksinkertainen syy: suurilapsisimmat perheet palasivat silloin Ruotsiin.

Ensimmäisen ryhmän ruotsalaisista olivat vuoden 1892 jälkeen jäljellä ainoastaan Törnqvistit ja Gustav Gröndal. Kun ruotsalaisia oli 1890-luvun vaihteessa melko paljon, niin heidän määränsä olivat melko vähäisiä 1890-luvun puolivälissä. Uusia ei ollut tullut niin paljon kuin entisiä oli vuosikymmenen alussa lähtenyt. Tärkeä syy oli Pitkärannan tuotannollisen suunnan muutos: kaivosteollisuuden rinnalla yhä tärkeämmän roolin sai pullojen tuotantoon keskittynyt lasinvalmistus. Sitä varten tuli toki myös ulkomaista työvoimaa, mutta he olivat suurimmaksi osaksi Venäjän saksalaisia. Uutena ruotsalaisena vuorimiehenä tuli 1890-luvun puolivälissä ainoastaan

¹⁹⁸ Ks. kpl 5.1

¹⁹⁹ Drake 1976a, s. 11.

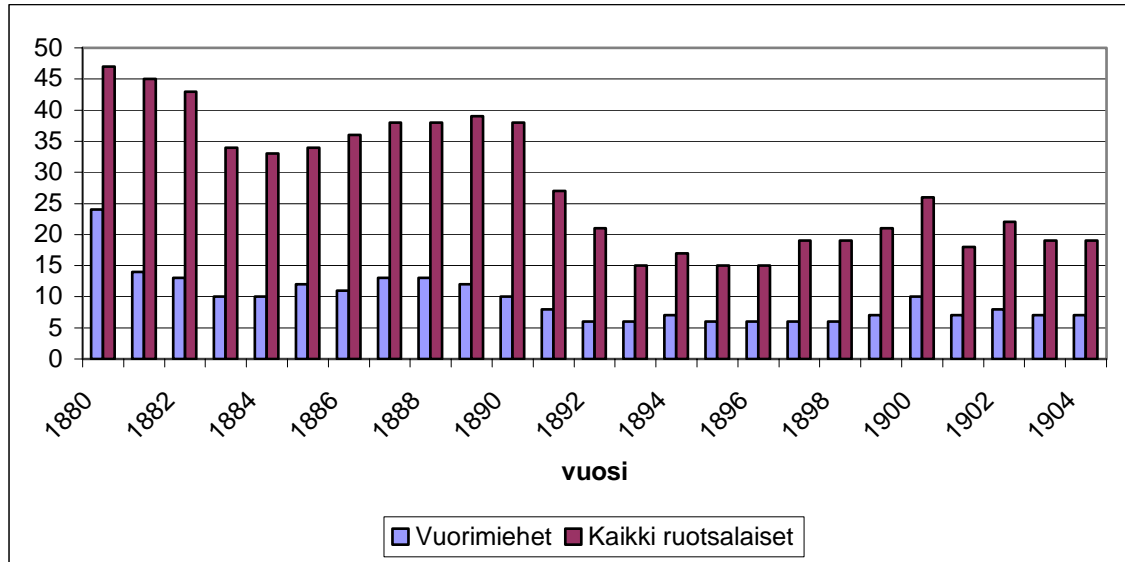
²⁰⁰ Impilahden kirkonkirjat: rippikirjat 1890 - 1900. 039 IAa14. MMA; SCB Kopperbergs län, Falun Kristine, immigranter 1891 ja 1892. CE 6496 1/3 & CE 6497 3/3. RA.

²⁰¹ SCB Kopperbergs län, Falun Kristine, immigranter 1891. CE 6496 1/3. RA; Drake 1976, s. 12 - 13.

²⁰² SCB Kopperbergs län, Falun Kristine, immigranter 1892. CE 6497 3/3. RA.

Mariestadista tullut Torsten Bolinder (s. 1867). Tosin vuosina 1894 ja 1895 Pitkärannassa oli ruotsalainen lasinpuhaltaja, Gottholf Reinhold Aftarius Svensson (s. 1875), nuorikkonsa Ellen Marian (s. 1875) kanssa.²⁰³

Kuvaaja 1: Pitkärannan ruotsalaisten määrät vuosina 1880 - 1904.

Lähde: Viipurin lääninkanslia Bbc. Ulkomaanpassiluettelot 1880 - 1885. MMA; SBC Kopparbergs län och Örebros län emigranter och immigranter 1880 - 1904. CE 6485 - 6505 & CE 6333 - 6357. RA; Impilahden kirkonkirjojen historiakirjat ja rippikirjat 1880 - 1904. MMA.

Vuosikymmenen lopussa ruotsalaisia tuli taas lisää. Lasitehtaanjohtajaksi saapui Magnus Peter Gerne (s. 1845) norjalaisen vaimonsa Marian (s. 1852) ja kahden lapsensa kanssa Norjasta vuonna 1897. Vuorimies Elias Alfred Hellsten (s. 1868) taas tuli vaimonsa Marian (s. 1867) kanssa Kopparbergistä vuonna 1899 ja Säterista kotoisin ollut insinööri August Westén (s. 1868) vaimonsa Anna Henriettan (s. 1872) kanssa vuonna 1900. Vuorityömies Jan Petter Gradén (s. 1859) tuli vaimonsa Anna Gretan (s. 1866) kanssa Pitkärantaan myös vuonna 1900, kuten myös insinööri Johan Teodor Payes (s. 1876).²⁰⁴ Uusia tuotantolaitoksia taas oli vuonna 1902 rakentamassa västeråsilainen Anders Ahrmfeldt, jolla oli perhe mukanaan.²⁰⁵

Pitkärannassa oli 1890-luvun puolivälin jälkeen alkanut hetken jatkunut uusi innostus, kun kaivos oli vaihtanut omistajaa. Toiminta muuttui entistä kiihkeämmäksi, kun Pitkärannan sai vuonna 1899 omistukseensa pietarilainen Alexandrovski teräsvalimo, joka toivoi sieltä rautamalmia tuotantolaitostensa käyttöön. Siksi tuolloin tarvittiin lisää

²⁰³ Impilahden kirkonkirjat: rippikirjat 1890 - 1900. 039 IAa14. MMA.

²⁰⁴ Impilahden kirkonkirjat: rippikirjat 1890 - 1900. 039 IAa14. MMA.

²⁰⁵ Impilahden kirkonkirjat: ulkoseurakuntalaiset syntyneet ja kastetut 1902. 401. IG1. MMA.

osaamista etenkin rautamalmin tuottamisesta. Osaamista saatiin edelleen luontevimmin Ruotsista, jonne oli olemassa valmis ja toiminnassa oleva ketjusiirtolaisuusprosessi. Gustav Gröndal oli myös henkilökohtaisesti mukana Alexandrovski yhtiön hallinnossa, joten hänellä oli erityinen syy saada Pitkärantaan parhaita ammattilaisia kotimaastaan.²⁰⁶

Kaikki eivät kuitenkaan viipyneet kauan. Esimerkiksi Westénit muuttivat Ljusnarsbergiin Ruotsiin jo samana vuonna kuin olivat tulleet.²⁰⁷ Victor Anders Eriksson taas meni vuonna 1899 naimisiin ja palasi saman tien suomalaisen nuorikkonsa kanssa kotiseudulleen Faluniin. Torsten Bolinder puolestaan siirtyi vuonna 1900 Helsinkiin niin ikään suomalaisen vaimonsa kanssa. Pitkärannassa asui myös vuosina 1902 - 1904 ruotsalaissyntyinen Jenny Åkerman (o.s Carlsson, s. 1874), joka ei liittynyt Pitkärannan ruotsalaissiirtolaisuuteen. Hän oli tullut Suomeen jotain muuta kautta ja asui Pitkärannassa suomalaisen rakennusmestari miehensä Johan Alvar Åkermanin työtehtävien vuoksi.²⁰⁸

Kaivoksen lakkauttamiseen asti Pitkärannassa pysyivät Hessénit, Hellsténit, Gradénit ja Payesit, jotka kaikki palasivat kesäkuussa 1904 Ruotsiin.²⁰⁹ Gustaf Gröndal taas oli lähtenyt perheineen jo vuonna 1902.²¹⁰ Lakkauttamisen jälkeen Pitkärantaan jäivät vielä Törnqvistit sekä suomalaisen kanssa naimisiin menneet Robert Tisell ja Richard Bergström.²¹¹

Kaiken kaikkiaan Pitkärannan ruotsalaisia oli noin 120 – 130. Määrää saattavat hieman korottaa kirjaamattomat lapset. Tässä tutkimuksessa käytetyllä kappaleessa 1.3 selitetyllä metodilla löydettyjä varsinaisia vuorimiehiä oli 46, joista 24 kuuluu ensimmäiseen vuonna 1880 tulleeseen ryhmään. Maailman historian siirtolaisvirtoja tarkasteltaessa kyseessä ei toki ollut suunnattoman suuri ryhmä, mutta omassa

²⁰⁶ Ks. kappale 5.1.

²⁰⁷ Impilahden kirkonkirjat: rippikirjat 1890 - 1900. 039 IAa14. MMA; SCB Kopparbergs län, Ljusnarsberg, immigranter 1900. CE 6353 2/3. RA.

²⁰⁸ Impilahden kirkonkirjat: rippikirjat 1890 - 1900. 039 IAa14. MMA.

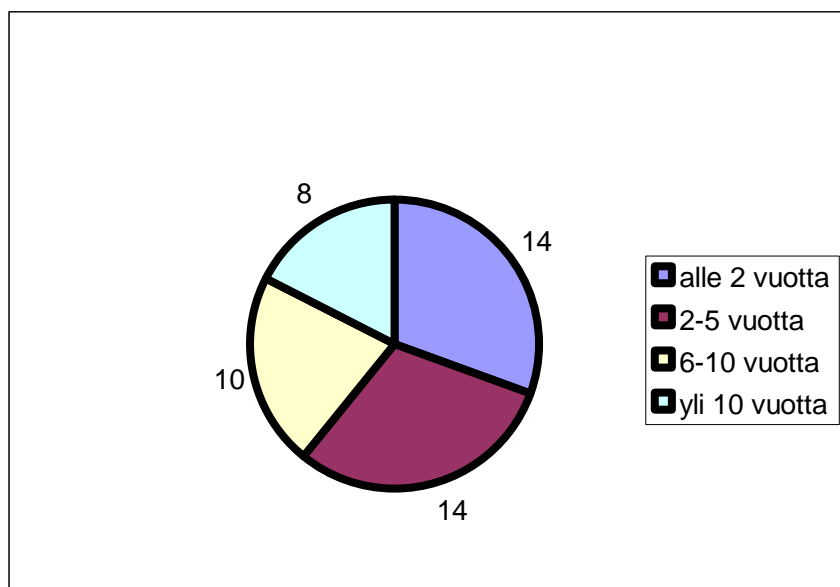
²⁰⁹ Impilahden kirkonkirjat: rippikirjat 1890 - 1900. 039 IAa14. MMA.

²¹⁰ Bergström Richard. Pitkäranta bruk: hågkomster från åren 1888 - 1920. Viborg 1930. (Dö. I. 36. HYK). s. 5. Gröndalin Ruotsiin paluu vuoden suhteen eri lähteet ovat ristiriitaisia. Bergströmin antama vuosiluku on kuitenkin uskottavin verrattaessa muihin tapahtumiin.

²¹¹ Impilahden kirkonkirjat: rippikirjat 1890 - 1900. 039 IAa14. MMA; Bergström 1930, s. 7.

kontekstissaan, monisatavuotisessa vuorimiesten siirtymisessä Ruotsista Suomeen, kyseessä oli suuri ja pitkäkestoinen yksittäinen ketjusiirtolaisuustapaus.

Kuvaaja 2: Pitkärannan ruotsalaisten vuorimiesten oleskelun kesto henkilöittäin jaoteltuna vuosina 1880 - 1904.

Lähde: Viipurin lääninkanslia Bbc. Ulkomaanpassiluettelot 1880 - 1885. MMA; SBC Kopparbergs län och Örebros län emigranter och immigranter 1880 - 1904. CE 6485 - 6505 & CE 6333 - 6357. RA; Impilahden kirkonkirjojen historiakirjat ja rippikirjat 1880 - 1904. MMA.

Pitkärannassa olleiden vuorimiesten siirtolaisuuden keston keskiarvo oli noin kuusi vuotta. Vuorimiesten siviilisäädyltä oli kuitenkin paljon merkitystä oleskelun keston. Perheellisiä tai perheen Pitkärannassa perustaneita näistä vuorimiehistä oli 32, naimattomia 14. Perheellisille matkustaminen ja asettuminen Pitkärantaan oli niin paljon vaikeampaa, että he lähes poikkeuksetta viipyivät Pitkärannassa pitkään. Perheellisten vuorimiesten siirtolaisuuden keston keskiarvo oli noin seitsemän vuotta.²¹² Naimattomat vuorimiehet puolestaan saattoivat liikkua paljon helpommin ja ilman perheen elatukseen liittyvää vastuuta. Naimattomien vuorimiesten visiittien keston keskiarvo olikin Pitkärannassa vain vajaat kolme vuotta. Tässäkin luvussa keskiarvoa nostavat muutamat pitkään siirtolaisina olleet poikamiehet – useimmat naimattomat kun viipyivät vain vuoden. Vain neljä naimatonta vuorimiestä oli Pitkärannassa yli kaksi vuotta.

²¹² Keskiarvo laskettu kappaleessa 1.3 kuvatulla lähteiden käytöllä saatujen vuorimiesten saapumisajankohtien mukaan.

Huomion arvoinen seikka tarkasteltaessa naimattomia ja vain lyhyen aikaa olleita vuorimiehiä on ottaa huomioon, että lähes kaikki heistä kuuluivat ruotsalaissiirtolaisten ensimmäiseen ryhmään. Monet näistä miehistä näyttävätkin olleen vain katsomassa Pitkärannan mahdollisuuksia ja palanneen sitten nopeasti takaisin Ruotsiin. Perheellisille tällainen seikkaileminen oli luonnollisesti vaikeampaa ja heidän piti etsiä vakaita olosuhteita elättääkseen perheensä. Tilanne Pitkärannan perheellisten miesten osalta olikin samankaltainen, kuin Ruotsiin 1600-luvulla tulleilla valloneilla: mukana tuotu perhe satoi vahvasti kaukana kotoa olleeseen työpaikkaan.

Tärkeää on lisäksi huomioida vuorimiesten määrän väheneminen ensimmäisestä vuodesta: yli kahtakymmentä ruotsalaista vuorimiestä ei ollut Pitkärannassa enää kertaakaan yhtä aikaa, vaan määrä asettui lopun 1880-luvun ajaksi reiluun kymmeneen ja 1890-luvulla vajaaseen kymmeneen. Arvatenkin ensimmäisessä ryhmässä oli paljon vuorimiehiä kaivoksen nopean ja tehokkaan käynnistämisen varmistamiseksi. Kaivoksen pidempiaikaiseen pyörittämiseen heitä sitten tarvittiin vähemmän. Ketjusiirtolaisuuden toiminta olikin Pitkärannan ruotsalaisten tapauksessa hyvin siirtolaisuuskohteen suhdanteiden mukaan elävää.

Myöhemmin tulleet ruotsalaiset olivat paria poikkeusta lukuun ottamatta perheellisiä tai melko nopeasti saapumisensa jälkeen suomalaisen kanssa avioituneita. Pitkärannan siirtolaisuuden kehitys, jossa perhesiirtolaisuus tuli alun jälkeen lähes säännöksi, poikkesi ruotsalaisten Pohjois-Amerikan siirtolaisuudesta. Pohjois-Amerikan siirtolaisuus oli pitkään ollut pääasiassa perhesiirtolaisuutta, mutta 1800-luvun lopussa muuttunut enemmän yksilösiirtolaisuudeksi. Perhesiirtolaisuudessa liikkeelle lähtivät suuret perhekunnat, mutta yksilösiirtolaisuudessa naimattomat nuoret. Tästä kehityksestä kertoo selkeästi se, että kun 1840-luvulla Pohjois-Amerikkaan suunnanneista ruotsalaisista siirtolaisista oli perheellisiä vajaat 70 prosenttia ja loppuistakin osa perheitään seuranneita perheettömiksi kirjattuja yli 15-vuotiaita lapsia, niin 1890-luvulla perheellisiä oli enää alle 30 prosenttia.²¹³

Ensimmäisen ryhmän jäsenten kotipaikat sijaitsivat muutamalla samalla seudulla olevalla paikkakunnalla: Falunissa, Stora Kopparbergissa, Grangärdessa ja

²¹³ Carlsson 1976, s. 130 - 131.

Ljusnarsbergissa. Ketjusiirtolaisuuden vaiheessa tulijoita oli useammalta paikkakunnalta, mutta paria poikkeusta lukuun ottamatta he olivat ensimmäisen ryhmän tavoin Keski-Ruotsin vuoriteollisuusseudulta. Eniten tulijoita oli koko ketjusiirtolaisuuden aikana Falunista sekä Stora Kopparbergista ja myös Ljusnarsbergiin oli edelleen yhteyksiä, mutta tulijoiden lähtöpaikkakuntina olivat myös esimerkiksi sellaiset paikkakunnat kuin Nora, Säter, Mariestad, Acklinga (Skaraberg) ja Fjellmo (Östergötland).²¹⁴ Ruotsalaisia rekrytoitiin siis edelleen vuoriteollisuuden keskusalueilta sekä seuduilta, jonne Pitkärannasta oli kontakteja.

Pitkärannan ruotsalaissiirtolaisuuteen vaikuttaneet tekijät kuten työntö- ja vetotekijät tai siirtolaisuuden estotekijät eivät 1880-luvulla suuremmin muuttuneet siitä mitä ne olivat olleet ensimmäisen ryhmän lähtiessä vuonna 1880. Merkittävä oli toki ketjusiirtolaisuuteen liittyvä lisävetotekijä: Pitkärannassa oli jo ruotsalaisia. Ensimmäisten vuosien jälkeen siirtolaisuus Pitkärantaan oli vain yksittäisten henkilöiden emigraatiota työtarpeen mukaan. Tämä oli täysin marginaalista Ruotsin siirtolaisuushistorian valossa. Näin ollen Pitkäranta ei ollut merkittävä vaihtoehto esimerkiksi Norrbottenin kaivoksille tapahtuneelle Ruotsin sisäiselle muuttoliikkeelle kuin korkeintaan aivan muutaman yksittäisen henkilön osalta. Tarkasteltaessa koko tutkittua ajanjaksoa, on merkillepantavaa, että siirtolaisuuden esteet muuttuivat. Yhteydet Pitkärannan ja Ruotsin välillä helpottuivat, mutta toisaalta poliittinen tilanne Suomen suuriruhtinaskunnassa ja Venäjällä muuttui vaikeammaksi, minkä Pitkärannan ruotsalaisetkin huomasivat.²¹⁵

Ensimmäisen Pitkärantaan lähteneen ryhmän aikana Ruotsi eli siirtolaisuusbuumia. Pitkärannan pitkän ruotsalaisen ketjusiirtolaisuusajan aikana ruotsalaisen siirtolaisuuden huippuhetket taas alkoivat jäädä taakse. Etenkin 1890-luvun loppu oli Ruotsissa matalan siirtolaisuuden kautta, jonka jälkeen siirtolaisuusmäärät vielä kohosivat 1900-luvun alkuvuosina.²¹⁶ Suuret siirtolaisliikkeet eivät kuitenkaan pohjimmiltaan vaikuttaneet ensimmäisiä vuosia myöhempään Pitkärannan ketjusiirtolaisuuteen, koska kysymys oli vain muutamista ammattimiehistä, jotka matkasivat valmiiseen työpaikkaan maanmiestensä johtamaan yritykseen.

²¹⁴ Impilahden kirkonkirjat: rippikirjat 1890 - 1900. 039 IAa14. MMA; SBC Kopparbergs län och Örebros län emigranter och immigranter 1880 - 1904. CE 6485 - 6509 & CE 6333 - 6353. RA.

²¹⁵ Drake 1976a, s. 11.

²¹⁶ Carlsson 1976, s. 120.

5. Elämää Pitkärannassa 1880 - 1904

5.1. Pitkärannan teollinen kehitys

Pitkärannan tuotanto kasvoi vakaasti E. M. Meyer & Co. :n omistuksessa. Kaivoksen ja sen yhteydessä toimivan teollisuuden tuotannon arvo oli 1.125.000 markkaa vuonna 1892 koko Viipurin läänin kaivostoiminnan ja metalliteollisuuden yhteenlasketun tuotannon arvon ollessa 2.500.000 markkaa - Pitkäranta vastasi siis lähes puolesta läänin tuotannon arvosta. Koko maassa toimialan teollinen tuotanto oli tuolloin 21.000.000 markkaa ja esimerkiksi Taalintehtaan ruukin 1.200.000 markkaa. Pitkärannan kaivokselle 1890-luku oli kuitenkin hiipumisen aikaa ja sen tuotannon arvo putosi ollen vuonna 1898 enää 780.000 markkaa. Monien metalliteollisuuteen keskittyneiden teollisuuslaitosten tuotanto oli silloin ohittanut Pitkärannan. Esimerkiksi Taalintehtaan tuotannon arvo oli tuolloin 2.700.000 markkaa, turkulaisen Crichton & Co. :n 2.600.000 markkaa ja Varkauden ruukin 1.400.000 markkaa.²¹⁷

Pitkäranta oli toiminnassaan nimenomaan Pietarin takamaata: se oli kaikessa suuntautunut Pietariin ja Suomen keskeisimmät alueet olivat sieltä katsoen paljon kauempana kuin Pietari. Pitkärannan erikoisuus oli myös, että vaikka sen sijainti oli keskellä korpea pitkien matkojen päässä, oli se etenkin parhaina vuosinaan kuin pieni kaupunki. Pitkärannan kaivoksella oli kesällä 1881 385 työntekijää, josta noin 150 - 200 oli vakinaisia.²¹⁸ Tämän lisäksi tulivat tietenkin perheenjäsenet. Työntekijöitä oli vuonna 1887 noin 600²¹⁹ ja vuonna 1889 775.²²⁰ Työntekijöiden määrä kasvoi vuoteen 1892 mennessä 795:een, jolloin koko ruukin väestö oli noin 3.000 henkeä. Kaksi vuotta myöhemmin työntekijöitä oli vähän vähemmän, mutta ruukin väestö oli silloin jo huimat 3.300 henkeä. Työntekijöiden määrä oli vuoteen 1896 mennessä kasvanut jo 1.200:ksi.²²¹

²¹⁷ Teollisuustilastot. Th 201 - 203. KA.

²¹⁸ C. P. Solitander: Berättelsen öfver en under sommaren 1881 verkställd resa till bruk och bergverk inom Wiborgs, St. Michels och Kuopio län. Vuorihallitus Ee 4. KA.

²¹⁹ Laatokka 16.7.1887.

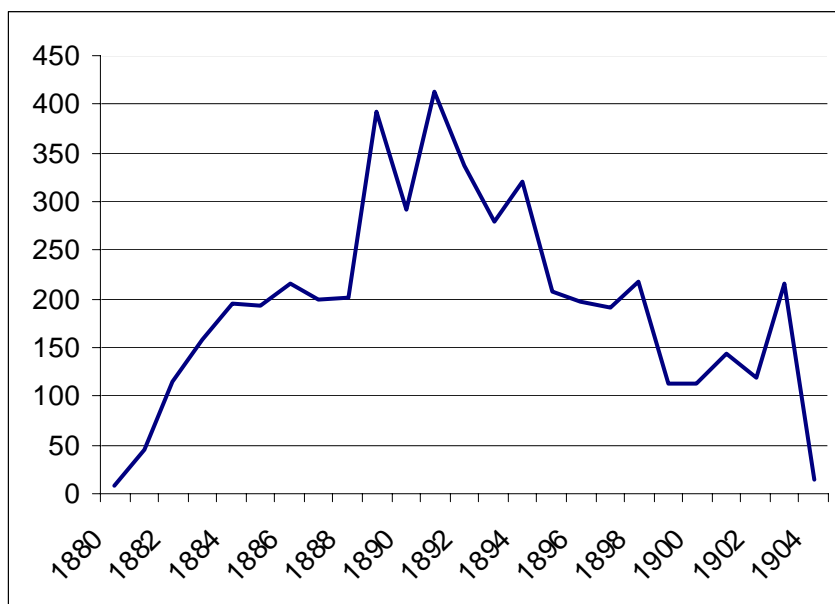
²²⁰ Teollisuustilastot. Th 200. KA.

²²¹ Teollisuustilastot. Th 200 - 202. KA.

Luvut ovat vakuuttavia myös verrattaessa niitä muihin vastaaviin yhtiöihin. Viipurin läänissä kun oli esimerkiksi vuonna 1896 vajaat 2.000 kaivos- ja metalliteollisuuden työntekijää, joista siis reilusti yli puolet oli Pitkärannassa. Myös tehdasyhteisön koossa Pitkäranta oli vakuuttava, sillä esimerkiksi Finlaysonin tehdasyhteisö 2.500 asukkaallaan ja Taalintehtas 2.000 asukkaallaan jäivät Pitkärannan taakse.²²²

Suuret työntekijäluvut selittyvät sillä, että tuotanto oli hyvin työntekijävaltaista. Johto ja tärkeimmät ammattiosaajat olivat kaivoksen koko toiminta-ajan ulkomaalaisia, eikä korkeimmin koulutettuja ammattilaisia ollut kovin montaa. Ensimmäisessä ruotsalaisryhmässä oli vain yksi insinööri – Gustaf Gröndal. Uusia insinöörejä tuli kuitenkin myöhemmin, jo vuonna 1881 Carl Clareaus. Ruotsalaisten insinöörien määrä pysyi vuosien varrella melko vakiona kahdesta neljään. Tämän lisäksi on toki muistettava, että Pitkärannassa työskenteli myös muunmaalaisia insinöörejä: saksalaisia ja loppuaikoina suomalaisiakin. Saksalaisia insinöörejä olivat ainakin 1900-luvun alussa kaivoksella ollut Julius Rämeyer²²³ ja vuosina 1888 - 1904 insinöörinä työskennellyt saksalaissyntyinen Otto Trüstedt, joka tosin oli opiskellut Falunissa.

Kuvaaja 3: Pitkärannan kuparin tuotanto tonneissa vuosina 1880 - 1904.

Lähde: Trüstedt 1907, s. 49 liite.

²²² Teollisuustilastot. Th 202 - 203. KA.

²²³ Impilahden kirkonkirjat: ulkoseurakuntalaiset syntyneet ja kastetut 1902. 401 IG1. MMA.

Ruotsalaisten saapuessa Pitkärannan tärkein tuotantoartikkeli oli kupari. Monilla kaivokselle tulleilla vuorimiehillä olikin jo paljon kokemusta tämän nimenomaisen metallin kaivamisesta kotona Ruotsista. Kuparin tuotanto säilyi kaivoksen pääasiallisena toimintamuotona koko 1880-luvun. Kuparia louhittiin paljon tämän jälkeenkin, mutta se oli silloin enää vain yksi ruukkiyhdyksunnan monista tuotteista.

Pietarin ruotsalaiset liikemiehet liittyivät Pitkärantaan 1880-luvulla muutoinkin, kuin pelkästään E. M. Meyer & Co. :n omistajiin kuuluneen Carl Winbergin kautta. Pitkärannassa ollut Lupikon kaivosalue ei ollut nimittäin E. M. Meyer & Co. :n hallussa. Alueen oli vallannut ensimmäisenä vuonna 1856 paikallinen talonpoika, jolta valtaus oli mennyt englantilaisille ja saksalaisille. Heiltä sen oli puolestaan hankkinut Pietarissa toimiva Ludvig Nobel kumppaneineen. Nobel sai alueen yksin omistukseensa vuodesta 1881 ja vuokrasi sen vuonna 1888 E. M. Meyer & Co. :lle.²²⁴

Pitkärannan kuparin ongelmaksi tuli 1890-luvun vaihteessa maailmanmarkkinahinnan lähes puoliintuminen. Kuparin myyminen muuttui huonosti kannattavaksi ja niin Pitkärannassa täytyi etsiä vaihtoehtoisia toimintamalleja.²²⁵ Tuolloin ruukin teollista toimintaa laajennettiin punamulta- ja lasitehtaisiin, joiden tarvitsemia raaka-aineita saatiin kuparin louhimisen yhteydessä. Lisäksi varsinaisessa louhintatyössä täytyi keskittyä ainoastaan rikkaimpiin paikkoihin.

Uusista tuotantoaloista tärkeimmäksi muodostui vuonna 1889 perustettu lasitehdas, jonka pääartikkelina olivat pullo. Lasitehtaan pääasiallinen markkina-alue oli Pietari, jossa Pitkärannan pulloilla oli jonkin aikaa oma myyntikonttori ja pullonäytevarasto. Pulloja kuljetettiin avoveden aikana laivalla Pietariin ja talvella talonpojat kuljettivat niitä rekikyödyllä Sortavalaan ja Viipuriin, joista niitä vietiin eteenpäin. Aluksi avoveden aikaiset kuljetukset hoidettiin purjelaivoilla, mutta vuonna 1890 tehtaalle ostettiin oma höyrylaiva *Ludvig* Saksasta ja vuonna 1894 teetettiin höyrylaiva *Vulcan*.²²⁶

²²⁴ Laine 1948, s. 706 - 712; Laitinen 1938, s. 522.

²²⁵ Bergström 1930, s. 2.

²²⁶ Laitinen 1938, s. 529.

Lasitehtaalla työskenteli ensimmäisenä toimintavuonna 254 työntekijää luvun kasvaessa vuoteen 1897 mennessä 605:een. Seuraavina vuosina työntekijöiden määrä laski kovin ja tehdas lopetettiin kokonaan vuonna 1899.²²⁷ Yhtenä syynä olivat Venäjän voimaan tulleet tuontitullit, jotka söivät tehtaan kannattavuutta. Myös lasitehtaan tuotteiden omaa organisaatiota vaativaa jälleenmyyntiä alettiin pitää liian hankalana. Tärkeimpänä syynä oli kuitenkin kaivoksen vuonna 1899 muuttunut omistussuhde. Uusi omistaja Alexandrowsky-yhtiö halusi keskittyä ennen kaikkea kaivannaisiin, lähinnä rautamalmiin.²²⁸

Pitkärannan kaivoksen kyljessä 1880- ja 1890 -luvuilla toiminutta teollista toimintaa edustivat myös kaivannaisten sivutuotteita hyödyntäneet sulfaatti- ja punamultatehtaat. Ne toimivat suunnilleen saman aikaa kuin lasitehdaskin eli 1880-luvun lopusta 1890-luvun loppuun. Punamultatehdas tosin perustettiin jo kesällä 1887.²²⁹ Molempien tehtaiden ongelmana oli, ettei niiden tuotteille löytynyt tarpeeksi kysyntää.

Vuosien kuluessa Pitkärannasta kaivettiin myös tinaa ja hopeaa, muttei kovin merkittävästi. Esimerkiksi katsauksessa vuoden 1897 teollisuustilastoihin kerrotaan Pitkärannan olleen ainoa paikka Suomessa, missä tinaa tavattiin, mutta malmin laadun olleen heikko.²³⁰ Tinaa oli kyllä louhittu aikaisempina vuosina, etenkin 1880-luvulla, paljon enemmänkin. Sen louhintamäärät vastasivat tuolloin vuosittain noin 5 - 10 prosenttia louhitun kuparin määrästä. Hopean tuotanto taas oli paljon kuparia ja tinaa vähäisempää. Saatu hopea laskettiin kiloissa kun kupari ja tina laskettiin tonneissa. Eniten hopeaa kaivettiin 1890-luvun vaihteessa.²³¹

Pitkärannassa ei ennen 1890-luvun loppupuoliskoa kiinnitetty suurta huomiota rautamalmiin. Syynä olivat yksinkertaisesti sen heikot pitoisuudet. Kun ruukin toiminta

²²⁷ Laitinen 1938, s. 529.

²²⁸ Bergström 1930, s. 5 - 6; Trüstedt 1907, s. 45; Pulloja tuotettiin siis vuosina 1889 - 1899, eikä Pitkärannan tuotanto muuttunut vasta vuonna 1905 pulloteollisuudeksi, kuten väittää: Annala 1960, s. 20. Myös Annalan samassa yhteydessä olevat väitteet O. G. Trüstedtin siirtymisestä pullojenmyyntikonnttorin johtoon Pietariin ovat virheellisiä, sillä O.G. Trüstedt oli lähtenyt Pitkärannasta jo vuonna 1890 asettuen Berliiniin ja myöhemmin Tukholmaan.

²²⁹ Laatokka 16.7.1887.

²³⁰ Bildrag till Finlands officiella statistik. Teollisuustilastot. Th 203. KA.

²³¹ Trüstedt 1907, s. 48 - 49 liite; Tässä tutkimuksessa ei ole haluttu puuttua kovin tarkasti tarkkoihin Pitkärannan tuotantomäärälukuihin, koska Trüstedt ei hyväksy virallisia teollisuustilastojen lukuja oikeaksi ja on esittänyt omia lukujaan. Tarkat tuotantomäärät taas eivät ole tämän tutkimuksen varsinaisen aiheen kannalta oleellisia, joten jälkeinpäin mahdotonta ongelmaa ei ole pyritty ratkaisemaan.

tarvitsi uusia tuotantomuotoja, alettiin rautamalmin kiinnittää huomiota. Kun kupari oli keskeisin tuotantoartikkeli 1880-luvulla ja lasipullot monina 1890-luvun vuosina, niin ruukin viimeisinä toimintavuosina rautamalmin tuli tärkeimmäksi tuotteeksi. Ennen kuin näin tapahtui, täytyi ratkaista Pitkärannan malmin heikon rautapitoisuuden ongelma. Ratkaisijaksi tuli kaivoksen johtaja Gustaf Gröndal, joka oli jo monta kertaa aikaisemmin osoittanut kykynsä ohjata Pitkärannan tuotantoa tarvittaessa uusille urille.

Pitkärannan 20 - 25 prosenttisen rautamalmin rikastamiseksi hän kehitti magneettista rikastusmenetelmää, jolla hän onnistui saamaan malmista 60 - 65 prosenttista. Rikaste ei kuitenkaan kelvannut sellaisenaan sulatettavaksi masuunissa, mutta Gröndal jatkoi ideansa kehittelyä ja kehitti menetelmän, jolla ongelma ratkaistiin. Gröndalin keksinnöt levisivät myös muualle ja hän sai vuonna 1907 ansioistaan Upsalan yliopiston kunniatohtorin arvonimen.²³²

Sähkömagneettinen rikastuslaitos rakennettiin Ristiojaan vuonna 1897. Paikka sijaitsi noin neljän kilometrin päässä kaivoksilta, mutta siellä oli hyvä satama, joka oli tarpeen malmin kuljettamiseksi Pitkärannasta vesitse. Läheisiin koskiin rakennettiin sähkövoimalaitoksia ja alueella käytettiin silloin hyvin harvinaisia korkeajännitevoiman siirtolaitteita.²³³ Rikastuslaitoksen johtajana työskenteli ruotsalaisista Knut Ericksson.²³⁴

Seudulla toimi samaan aikaan toinenkin tärkeä rautamalmikaivos: Pitkärannan ja Sortavalan välillä sijainnut Välimäki. Pietarilaisen Putilovin monialayrityksen toimesta siellä aloitettiin voimaperäinen toiminta vuonna 1889 ja kaivos pysyi toiminnassa vuoteen 1907.²³⁵ Kaivoksella oli yhteyksiä Pitkärantaan, sillä ainakin niiden saksalainen väestö oli tekemisissä keskenään.²³⁶ Asukkaita Välimäen yhteisössä oli 650 vuonna 1897, joten se oli Pitkärantaa huomattavasti pienempi.²³⁷

Nurmisaarella Pitkärannan edustalla puolestaan toimi sahateollisuutta. Sahan oli sinne perustanut vuonna 1873 viipurilainen kauppias Victor Hoving. Hovingin kuoltua

²³² Bergström 1930, s. 2; Trüstedt 1907.

²³³ Bergström 1930, s. 3.

²³⁴ Impilahden kirkonkirjat: rippikirjat 1890 - 1900. 039 IAa14. MMA.

²³⁵ Laitinen 1938, s. 385 - 386.

²³⁶ Impilahden kirkonkirjat: ulkoseurakuntalaiset syntyneet ja kastetut 1902. 401 IG1. MMA; Pitkärannassa työskennelleiden Johann ja Vilhelmina Rämölerin pojan Hansin kummeina oli Välimäessä työskennellyt insinööri Willy Remmler Olga vaimonsa kanssa.

²³⁷ Teollisuustilastot Th 203. KA.

vuonna 1876 saha myytiin pietarilaiselle suurliike Gromov & Co. :lle. Näin myös alueen sahateollisuus oli pietarilaisen pääoman käsissä. Sahan toiminta hiljeni vuoden 1883 jälkeen, mutta alkoi uudella teholla vuonna 1893.²³⁸

Pitkärannan ja Välimäen rautamalmin tuotannon kasvu pantiin Suomessa 1800-luvun lopussa hyvin merkille. Harmittavaksi asiaksi kuitenkin koettiin, että maantieteellisten seikkojen vuoksi Laatokan seudun malmilla oli mahdotonta korvata tarvetta tuoda malmia Etelä-Suomen ruukeille Ruotsista.²³⁹ Etelä-Suomen ruukkeja läpi niiden historian vaivannutta ja aina toistunutta raaka-ainepulaa ei siten saatu 1800-luvullakaan ratkaistua, vaikka malmia oli kotimaassakin tarjolla.

Näin ollen suurin hyöty Laatokan seudun kaivoksista meni Pietariin, jonka vaikutusalueeseen ne selvästi kuuluivat. Tosin tähän vaikutti myös historia: olihan alue kuulunut ennen 1800-lukua muun Suomen yhteyteen hallinnollisesti vain vuosina 1617 - 1721.²⁴⁰ Ennen Pietarin perustamista alue oli kuulunut muiden venäläisten keskusten vaikutuspiiriin – keskiajalla Novgorodin. Pietarin vaikutusaluetta Suomessa esitellessään myös Max Engman laskee Laatokan rantaseudut voimakkaasti Pietariin suuntautuneiksi.²⁴¹ Pietarin näkökulmasta Laatokan ja Suomen suunta ei tietenkään ollut mitenkään erikoinen, vaan se vaikutti suurkaupunkina laajasti jokaiseen suuntaan ympäristössään.²⁴²

E. M. Meyer & Co. luopui Pitkärannan omistuksistaan vuonna 1895. Omistajina jatkoivat toiset pietarilaiset sijoittajat ja kaivosta hallinnoimaan perustettiin Pitkäranta Kopper & Tennverk -yhtiö. Seuraavana vuonna kaivosta hallinnoimaan muodostettiin uusi yhtiö nimeltä Bergverks Aktiebolaget Lagoda. Se keskittyi voimakkaasti rautamalmiin ja Ristinojan laitosten lisäksi sillä oli Pietarissa suuri koksimasuuni, jossa valmistettiin rautaa.²⁴³

Pitkärantaa hallinneen yhtiön tärkeimmäksi asiakkaaksi tuli 1890-luvun lopussa pietarilainen Aleksandrovski osakeyhtiö, joka valmisti teräsvalimollaan esimerkiksi

²³⁸ Laitinen 1938, s. 534.

²³⁹ Teollisuustilastot. Bidrag till Finlands officiella statistik 1898. Th 203. KA.

²⁴⁰ Ruotsi piti hallussaan Käkisalmen lääniä myös tilapäisesti vuosina 1580 - 1595.

²⁴¹ Engman 1983, s. 148 - 149.

²⁴² Engman 1983, s. 394.

²⁴³ Bergström 1930, s. 3.

teräspalkkeja, rautatiekiskoja ja tykkejä.²⁴⁴ Yhtiö oli hyvin laajentumishaluinen ja osti vuonna 1899 Pitkärannan kaivoksia hallinneen Bergverks Aktiebolaget Lagodan, jonka yhdisti itseensä. Syynä oli yhtiön halu turvata rautamalmin saaminen valimoilleen kilpailukykyiseen hintaan. Gustaf Gröndal ja Lagodan entinen johtaja B. Herbertz tulivat kaupan jälkeen Aleksandrovski osakeyhtiön hallituksen jäseniksi.²⁴⁵ Yhtiön johdossa oli belgialainen Koch.²⁴⁶

Yhtiön omistusaikana päähuomio Pitkärannassa kiinnitettiin rautamalmiin ja erinäisistä rönsyistä, kuten jo mainitusta lasitehtaasta, hankkiuduttiin eroon. Rautamalmin tuotannon parantamiseksi Pitkärantaan muun muassa rakennettiin vuonna 1902 uusi rikastuslaitos.²⁴⁷ Aleksandrovskilla oli niin suuria laajentumissuunnitelmia Venäjällä, että se otti Pitkärannan ostettuaan suuria riskejä pyrkiessään aggressiivisesti kasvamaan. Richard Bergström kuvasikin yhtiöitä sanoin: ”*Hade vattet över huvudet*”.²⁴⁸

Yhtiö teki nopeasti konkurssin ja sen omaisuus Pitkäranta mukaan lukien päätyi Venäjän valtakunnan pankin käsiin vuonna 1903. Pankki asetti omat miehensä kaivosyhtiön johtoon. Kun Pitkärannassa oli vielä tapahtunut suuri tulipalo, eikä valtakunnan pankki enää saanut kaivosta muutenkaan jaloilleen, niin Pitkärannan neljännesvuosisadan kestänyt kukoistuskausi oli auttamattomasti lopussa.²⁴⁹

Kaivoksella vielä olleet ruotsalaiset pakkasivat keväällä 1904 tavaransa ja palasivat kotimaahan. Vain kolme vuorimiestä perheineen jäi Laatokan Karjalaan hankkien elantonsa muilla keinoin. Heistä huomattavan yritteliäs oli Richard Bergström, joka perusti Lagoda Trävaru -yhtiön ja rakensi vuonna 1907 Salmiin Kotkaniemen sahan.²⁵⁰

²⁴⁴ Bergström 1930, s. 5.

²⁴⁵ Trüstedt 1907, s. 45; Bergström 1930, s. 5.

²⁴⁶ Bergström 1930, s. 5.

²⁴⁷ Laitinen 1938, s. 527; Trüstedt 1907, s. 44.

²⁴⁸ Bergström 1930, s. 6.

²⁴⁹ Bergström 1930, s. 6 - 7.

²⁵⁰ Bergström 1930, s. 7.

5.2 Pitkärannan yhteisö

Ruotsalaiset eivät suinkaan olleet ainoa ulkomainen kansallisuus Pitkärannassa, vaan siellä oli lisäksi ainakin saksalaisia, Venäjän saksalaisia, venäläisiä ja norjalaisia. Pitkäranta olikin hyvin kansainvälinen yhteisö, johon vaikutti kovasti läheinen kansainvälinen metropoli Pietari.

Norjalaisista on pari merkintää: vuonna 1899 norjalainen elektroniikkainsinööri Fritjov Hansen sai puolisonsa Maria Sofian kanssa Pitkärannassa Einar Fritjov nimisen pojan²⁵¹ ja ruotsalaisen Magnus Gernen puoliso Maria Andrea oli norjalainen.²⁵² Kymin norjalaisiin kuulunut sähkötyömies Harald Nielsen taas kävi Pitkärannassa vuonna 1901 solmimassa avioliiton suomalaistytön kanssa.²⁵³

Saksalaisia olivat tietenkin Trüstedtit, joiden kolme tytärtä avioituivat ruotsalaisten kanssa. Pitkärannassa oli myös muutamia saksalaisia vuorimiehiä: 1880-luvun lopussa Paul Theodor Hürke perheineen ja 1900-luvun alussa insinööri Julius Bernard Rämeyer perheineen.²⁵⁴

Suurimman saksalaisen tai paremminkin saksalaisperäisen ryhmän muodostivat lasinpuhaltajat. Lasiteollisuus oli 1890-luvulla yksi Pitkärannan keskeisimmistä tuotantoaloista ja vaati ammattitaitoista työvoimaa, aivan kuten kaivoksetkin. Lasinpuhaltajia tulikin suuri joukko. Pääasiassa he olivat kotoisin Venäjältä, vaikka siis saksalaisperäisiä olivatkin. Saksankielisiä oli tuolloin Venäjällä hyvin paljon – esimerkiksi Pietarissa noin 46.000.²⁵⁵ Monen lasinpuhaltajan kotipaikaksi on Pitkärannan kirkonkirjoissa ilmoitettu Novgorod. Ainakin 1890-luvun lopussa näitä saksalaisperäisiä lasinpuhaltajia oli Pitkärannassa paljon enemmän kuin ruotsalaisia vuorimiehiä.²⁵⁶

²⁵¹ Impilahden kirkonkirjat: ulkoseurakuntalaiset syntyneet ja kastetut 1899. 401 IG1. MMA.

²⁵² Impilahden kirkonkirjat: rippikirjat 1890 - 1900. 039 IAa14. MMA.

²⁵³ Impilahden kirkonkirjat: vihityt 1901. 369 IEb2. MMA.

²⁵⁴ Impilahden kirkonkirjat: ulkoseurakuntalaiset syntyneet ja kastetut 1887. 402 IG1. MMA.

²⁵⁵ Busch, Margarete. Deutche in St. Petersburg 1865 - 1914. Essen 1995. s. 39; Engman 2004, s. 119.

²⁵⁶ Impilahden kirkonkirjat: lastenkirjat 1890 - 1899. 254. MMA.

Lasinpuhaltajilla oli myös paljon keskinäisiä sukulaissuhteita. Suurin suku olivat Kihlgastit, joista osa on kirjattu tulleiksi Novgorodista, mutta joista yksi, Petter Frans Kihlgast, oli oleskellut myös Tanskassa. Kihlgastien lisäksi Pitkärannan saksalaisperäisiä lasinpuhaltajasukuja olivat ainakin Oestreich, Hagen ja Seitz.²⁵⁷ Kaikki Pitkärannan lasinpuhaltajat eivät suinkaan olleet ulkomaalaisia, vaan töissä oli myös suomalaisia.

Kaivoksella oli töissä myös venäläisiä kaivosmiehiä. He olivat suomalaisia halvempia ja kun jotkut suomalaiset työmiehet olivat 1880-luvun loppupuolella palkkaansa tyytymättöminä eronneet, tuotiin heidän tilalleen Pietarista venäläisiä työmiehiä.²⁵⁸ Suomalaiset työmiehet säilyivät kuitenkin suurena enemmistönä, eikä E. M. Meyer ja Co. :n omistusaikana Pitkärannan tuotanto nojannut venäläiseen ”orjatyövoimaan”, kuten oli ollut 1800-luvun puolivälissä.

Pitkäranta olikin hyvin monikielinen paikka. Ympäristön asukkaat ja tavallinen työväki puhuivat suomea – tai paremminkin karjalan murretta. Ruotsalaiset vuorimiehet puhuivat ruotsia, mikä oli myös kaivoksen ja maan hallintokieli. Saksalainen väki puhui saksaa, mikä oli myös Trüstedtien äidinkieli, vaikka he toki hallitsivat muitakin kieliä kuten ruotsin. Venäläiset työmiehet taas puhuivat luonnollisesti venäjää.

Uskonnollisilta oloilta Pitkäranta ei poikennut Ruotsista, vaikka toki luterilaisuuden lisäksi myös kreikkalaiskatolisuus oli läsnä. Pitkäranta toimi omana tehdaskappeliseurakuntanaan ollen osa Impilahden seurakuntaa. Ensimmäinen oma pappi saatiin Pitkärantaan vuonna 1889, jota ennen Impilahden papit huolehtivat ruukin hengellisestä elämästä. Ensimmäisenä pappina oli Karl Gustaf Olsoni vuoteen 1893 ja siitä vuoteen 1904 Erik Vilhelm Hagfors.²⁵⁹ Papin lisäksi ruukilla oli myös oma lukkari, joka varsinaisen toimensa ohella johti 1890-luvun taitteessa paria laulukuoroa ja torvisoittokuntaa.²⁶⁰ Kirkkona toimi 1880-luvun lopusta alkaen tarkoitukseen muutettu entinen konehuone.

²⁵⁷ Impilahden kirkonkirjat: lastenkirjat 1890 - 1899. 254. MMA; Impilahden kirkonkirjat: rippikirjat 1890 - 1900. 039 IAa14. MMA; Miettinen 1959, s. 88 - 89: on huomannut näiden lasinpuhaltajasukujen jäsenten ottaneen Suomen kansalaisuuksia, muttei tiedä yhdistää sukuja Pitkärantaan pohtiessaan heidän taustojaan.

²⁵⁸ Laatokka 16.7.1887.

²⁵⁹ Laitinen 1938, s. 553.

²⁶⁰ Bergström 1930, s. 4.

Rakentaminen jatkui vilkkaana 1880-luvun alun jälkeenkin ruukkiyhteisön kasvaessa. Tuotannollisten rakennusten lisäksi rakennettiin työntekijöille asuntoja. Asuntotuotannossa oli lähinnä kaksi tapaa: yhtiö rakensi työväenasuntoloita, mutta kannusti työntekijöitä myös omien talojen rakentamiseen. Oman talon rakentanut työntekijä sai yhtiöltä pienen tontin, 100 ilmaista tukkia ja korottoman lainan.²⁶¹ Ehtona oli, että pois muutettaessa talo oli myytävä jollekin toiselle ruukin työntekijälle jäävittömän arviointimiehen määräämään hintaan.²⁶² Johtajilla oli omat yhtiön tarjoamat talonsa, joten ruotsalaisten asuinolot oli järjestetty hyvin. Esimerkiksi Gustav Gröndal asui häntä varten rakennetussa goottilaistyyllisessä huvilassa.²⁶³

Ruotsalaiset vuorimiehet kuuluivat Pitkärannan yhteisön parempaan luokkaan. Mitään helppoahan tavallisten työmiesten elämä ei ollut: kaivostyö oli raskasta ja vaarallista. Kunnan elannon hankkimiseksi myös työmiesten vaimot ja lapset joutuivat työskentelemään. Pitkärannasta juttua tehneen Laatokka-lehden toimittaja kuvasi kesällä 1887 Pitkärannan satamaa paikaksi, jossa työläisperheiden naiset mummosta pikkutyttöön purkivat laivojen lasteja miesten ollessa kaivoksessa.²⁶⁴ Ruotsalaisten vuorimiesten perheet puolestaan saivat keskittyä kotiaskareisiin miesten ollessa työtehtävissä. Lapset toki joutuivat tutustumaan työntekoon jo nuorena esimerkiksi kaivos- tai konttoritöitä opetellen, mutta silti tilanne oli täysin erilainen kuin tavallisissa työläiskodeissa.

Ruotsalaisten vuorimiesten työ kaivoksessa oli tietenkin myös hyvin raskasta. Heidän piti valvoa töiden edistymistä ja tehdä kaivoksen toimintaa kehittäviä ratkaisuja. Toki ruotsalaisilla vuorimiehillä oli erilaisia tehtäviä: osa työskenteli konttorissa, osa kaivoksissa erityistehtävissä ja osa johtaen työmiesten työtä kaivoksissa näiden keskellä. Osa, kuten insinöörit, joutuivat tekemään vähän kaikkea. Työskentely itse kaivoksessa oli vaarallista: oli putoamisvaara, pimeys häytti toimintaa ja pöly sekä huono ilma vaikeuttivat hengitystä. Pitkärannasta juttua kirjoittanut Laatokka -lehden toimittaja kuvailikin osuvasti kaivoskuilusta ylöstulevia miehiä: *”Miehet henkäilivät syvään kun pääsivät ylös kaivoksesta. Ovat alhaalla korkeintaan kuusi tuntia*

²⁶¹ Teollisuustilastot. Th 203. KA.

²⁶² Bergström 1930, s. 4.

²⁶³ Laitinen 1938, s. 544.

²⁶⁴ Laatokka 18.6.1887.

*kerrallaan, enempään ei kukaan pysty.*²⁶⁵ Teollisuustilastojen onnettomuustilastot eivät olosuhteista huolimatta kerro Pitkärannassa tapahtuneen vakavia onnettomuuksia.²⁶⁶

Suureksi paisuneen ruukin tehdasyhteisön hygieniää valvoakseen ruukin johto perusti kahden miehen ryhmiä, joiden tehtävänä oli vahtia heille määrättyä aluetta. Pitkärannassa kun oli tärkeää, että kaikki asunnot desinfioitiin tartuntatautien varalta - etenkin silloin kun niitä esiintyi. Pelättyjä tauteja olivat ainakin kolera ja isorokko. Pitkärannassa toimi myös oma vapaapalokunta.²⁶⁷

Kaivostyö oli 1800-luvun lopussa hyvin vaarallista ja työntekijöillä oli aina riski loukkaantua tai sairastua rankoissa olosuhteissa. Pitkärannassa työntekijöiden taloudellinen asema tällaisessa tilanteessa pyrittiin turvaamaan vakuutuksilla ja sairaskassalla. Teollisuustilastojen ilmoitusten valossa esimerkiksi vuonna 1898 koko maan kaikkien metalli- ja vuoriteollisuuden yritysten yhteenlaskettu sairaskassojen arvo oli reilut 231.000 markkaa, josta Pitkärannan osuus oli reilut 92.500 markkaa.²⁶⁸ Koska Pitkärannan sairaskassa oli toimialalla maan ylivoimaisesti suurin, voidaan ruukin sanoa panostaneen sairaskassaan tosissaan.

Kuoleman tai työkyvyttömyyden aiheuttamaa perheen elatusvaikeutta ja työuran jälkeistä toimeentuloa taas parannettiin eläke- ja elätyskassalla. Työntekijät maksoivat näihin kassoihin 2 prosenttia palkastaan ja yhtiö osallistui samalla summalla. Sairastapauksessa työntekijä sai kassasta 50 prosenttia päiväpalkastaan sekä ilmaiset lääkkeet. Koska kunnallinen köyhäinhoito oli vasta lapsenkengissään, niin näistä kassoista oli paljon hyötyä. Kun ruukin toiminta loppui, siirtyi eläkekassojen hallinta Impilahden kunnalle.²⁶⁹

Oman pienoisyhteiskunnan tuntua lisäsivät ruukin oma lääkäri, sairaanhoitaja, kättilö ja sairaala.²⁷⁰ Lääkärin tointa hoiti vuosina 1891 - 1895 Magnus Gadd ja vuosina 1896 - 1904 O. Meurman. Ensimmäinen apteekki Pitkärantaan tuli vasta vuonna 1898.

²⁶⁵ Laatokka 28.6.1887.

²⁶⁶ Teollisuustilastot. Th 200 - 205. KA; Tietoa onnettomuuksista ei ole läheskään koko ajanjaksolta.

²⁶⁷ Bergström 1930, s. 5.

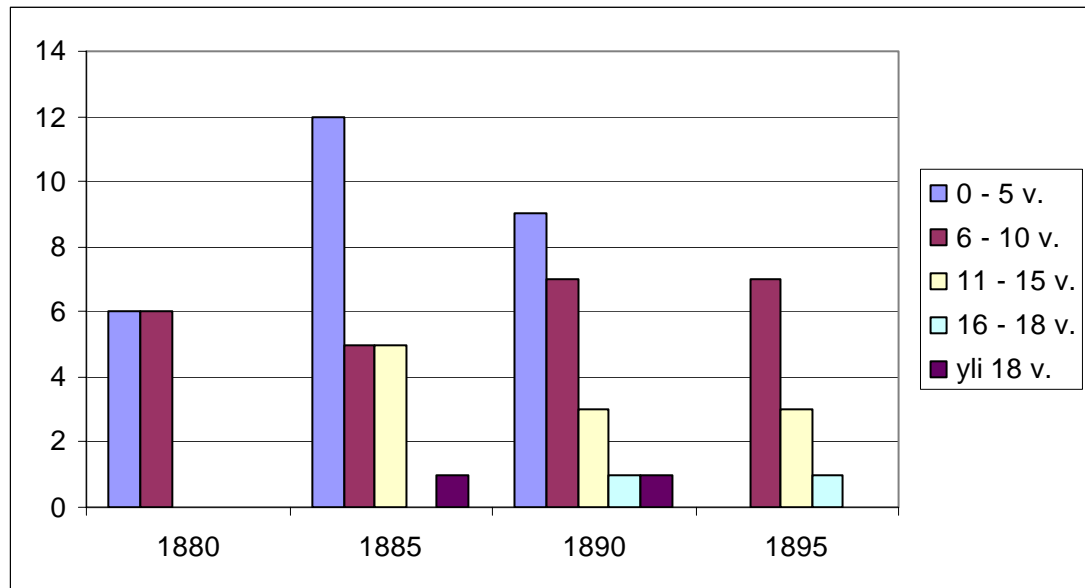
²⁶⁸ Teollisuustilastot. Th 203. KA.

²⁶⁹ Bergström 1930, s. 4.

²⁷⁰ Bergström 1938, s. 4.

Pitkärannassa oli myös erilaista yhdistys- ja harrastustoimintaa, joka kyllä kosketti eniten ruukin suomalaista väestöä. Esimerkiksi Nuorisoseura perustettiin vuonna 1892. Tehtaan johto kannusti myös kaikkia urheiluharrastukseen ja rakennutti sitä varten urheilupaikan.²⁷¹

Kuvaaja 4: Pitkärannan ruotsalaissiirtolaisten lasten määrä iän mukaan jaoteltuna vuosina 1880, 1885, 1890 ja 1895. Kaikkina vuosina ei ollut kaiken ikäisiä lapsia.

Lähde: Viipurin lääninkanslia Bbc. Ulkomaanpassiluettelot 1880 - 1885. MMA; SBC Kopparbergs län och Örebros län emigranter och immigranter 1880 - 1904. CE 6485 - 6505 & CE 6333 - 6357. RA; Impilahden kirkonkirjojen historiakirjat ja rippikirjat 1880 - 1904. MMA.

Pitkärantaan lähteneistä ruotsalaisista pariskunnista lähes kaikki olivat nuoria ja lapsentekoiässä. Tästä syystä ruotsalaisten lasten määrä kasvoi Pitkärannassa ensimmäisten siirtolaisuusvuosien jälkeen. Ensimmäisen ryhmän mukana tuli 12 lasta²⁷², mutta vuonna 1883 lapsia oli jo 20.²⁷³ Kyseisellä aikavälillä toisia lapsiperheitä oli toki palannut Ruotsiin ja toisia tullut tilalle Pitkärantaan. Pitkärannassa oli myös syntynyt kahdeksan uutta lasta. Lapset syntyivät tuolloin neljään eri perheeseen: Dahlströmeille, Drakeille, Hesséneille ja Törnqvisteille. Lasten määrän kasvu selittää myös sen, että varsinaisten vuorimiesten suhteellinen osuus kaikista Pitkärannan ruotsalaisista laski siirtolaisuuden ensimmäisten vuosien jälkeen.

²⁷¹ Laitinen 1938, s. 511 - 522, s. 561, s. 565.

²⁷² Viipurin lääninkanslia Bbc. Ulkomaanpassiluettelot 1880. MMA; SBC Kopparbergs län och Örebros län emigranter och immigranter 1880. CE 6485 & CE 6333. RA.

²⁷³ Viipurin lääninkanslia Bbc. Ulkomaanpassiluettelot 1883. MMA; Impilahden kirkonkirjat: ulkoseurakuntalaiset syntyneet ja kastetut 1880 - 1883. 402 IG1. MMA; SBC Kopparbergs län och Örebros län emigranter och immigranter 1880 - 1883. CE 6485 - 6488 & CE 6333 - 6336. RA.

Koska lapsia oli paljon, oli lasten koulunkäynti tärkeä asia ruotsalaissiirtolaisille. Ensimmäisessä ryhmässä tulleista 12:ta lapsesta vanhin oli 10-vuotias ja yli viisivuotiaita oli yhteensä vain kuusi. Muutkin lapset saavuttivat nopeasti kouluiän, joten pienten ruotsalaiskoululaisten määrä oli Pitkärannassa 1880-luvulla kasvava. Lasten määrä taas laski 1890-luvun alussa, koska useat lapsiperheet palasivat Ruotsiin. Ruotsalaisten siirtolaisten ikä myös kasvoi vuosien varrella niin, että uusia lapsia syntyi vähemmän. Niinpä vuonna 1895 kaikki Pitkärannan lapset kuuluivat Gröndalien, Hessénien ja Törnqvistien perheisiin.

Pitkärannassa toimi suomenkielinen kansakoulu, jossa oli 1890-luvun vaihteessa kolme opettajaa: yksi mies ja kaksi naista. Lisäksi oli kouluun valmistava suomenkielinen pientenkoulu, jolla oli oma opettajatar, joka lisäksi huolehti ruotsalaisille lapsille järjestetystä iltakoulusta.²⁷⁴ Ainakin kieltä oppineet ruotsalaiset lapset osallistuivat myös normaaliin suomenkieliseen opetukseen.²⁷⁵ Venäjän saksalaisten lasinpuhaltajien lapsia varten 1890-luvun vaihteessa oli venäläinen opettajatar ja saksalaisten lasten opetuksesta huolehti tuolloin ruukin pappi.²⁷⁶

Pitkärannasta oli syrjäisestä sijainnista huolimatta yhteydet muualle ja ne kehittyivät paljon kaivoksen historian aikana. Näin Pitkärannan ruotsalaiset saattoivat pitää yhteyttä kotimaahansa. Posti tuli Pitkärantaan Sortavalasta vuonna 1882 ainoastaan kerran viikossa, vuonna 1886 jo kaksi kertaa ja vuonna 1897 kuusi kertaa viikossa. Puhelin tuli vuonna 1886 ja lennätin taas vuonna 1887.²⁷⁷

Aikuisia ruotsalaisia ei Pitkärannassa tutkittuna ajanjaksona kuollut, mutta neljä lasta kylläkin. Kolme lapsista kuoli vuonna 1889: Maria Kristina Dahlström oli silloin yhdeksänvuotias, Frans August Gröndal vajaa neljävuotias ja Elin Mathilda Törnqvist vuoden vanha.²⁷⁸ Johan Albert Törnqvist taas kuoli vuonna 1897.²⁷⁹ Lasten kuolinsyynä olivat sairaudet kuten tuhkarokko ja aivokalvontulehdus.

²⁷⁴ Bergström 1930, s. 3 - 4.

²⁷⁵ Drake 1976a, s. 11.

²⁷⁶ Bergström 1930, s. 3 - 4.

²⁷⁷ Laitinen 1938, s. 549 - 550.

²⁷⁸ Impilahden kirkonkirjat: ulkoseurakuntalaiset syntyneet ja kastetut 1885. 402 IG1. MMA; Ulkoseurakuntalaiset kuolleet ja haudatut 1889. 400 IG1. MMA.

²⁷⁹ Impilahden kirkonkirjat: ulkoseurakuntalaiset kuolleet ja haudatut 1897. 400 IG1. MMA.

5.3. Ruotsalaisten adaptaatio ja Pitkärannassa syntynyt suhdeverkko

Ruotsalaisten adaptaatiota voi tarkastella monesta lähtökohdasta ja sen arvioiminen on hyvin moniulotteista. Toisaalta Pitkärannan ruotsalaiset olivat hyvin tiivis joukko. Tähän seikkaan toki vaikutti heidän kansallisuustaustansa ja kielensä, mutta myös sosiaalinen asema, sillä he olivat Pitkärannan työnjohtoa. Heidän olonsa toki olivat siten myös paremmat kuin varsinaisen paikallisen työvoiman.

Pääosalla ruotsalaisista oli Pitkärantaan tullessaan perheet mukanaan, mutta joukossa oli myös naimattomia miehiä. Pidempään Pitkärannassa olleiden naimattomien miesten osalta tuli lähinnä kysymykseen avioliitto jonkun muunmaalaisen kanssa, etenkin kun naimattomia ruotsalaisnaisia ei Pitkärannassa käytännössä ollut muutamia aikuiseksi kasvaneita vuorimiesten tyttäriä lukuun ottamatta. Tällaisia naimaikään ehtineitä tyttäriäkin oli Pitkärannassa koko 25-vuotisen ajanjakson aikana vain alle viisi, eikä kukaan heistä avioitunut toisen Pitkärannan ruotsalaisen kanssa. Poikkeus olivat Claes Törnqvist ja Augusta Berglund, jotka vihittiin vuonna 1881²⁸⁰, mutta heidän osaltaan on mahdollista, että he olisivat tavanneet jo Ruotsissa.

Ensimmäisen kansainvälisen avioliiton Pitkärannan ruotsalaisista solmi Gustaf Gröndal viemällä O. G. Trüstedtin tyttären Franzeskan vihille Pietarissa keväällä 1884.²⁸¹ Muut Pitkärannan ruotsalaiset eivät menneet naimisiin 1880-luvulla, kun itse asiassa aivan ensimmäisten vuosien jälkeen suurin osa Pitkärannan vuorimiehistä oli perheellisiä.

Tilanne muuttui 1890-luvulla, kun muutamat naimattomina Pitkärantaan tulleet asettuivat sinne pysyvästi tai ainakin halusivat perustaa perheen. Niinpä vasta 1890-luvulla Pitkärannan ruotsalaiset solmivat avioliittoja suomalaisten kanssa: kuitenkin ainoastaan neljä kappaletta. Ensimmäisenä menivät naimisiin 23-vuotias Knut Eriksson ja 26-vuotias kansakoulunopettaja Anna Hyppönen tammikuussa 1891. Seuraavan vuoden joulukuussa jo toinen pitkärantalainen kansakoulun opettaja asteli vihille ruotsalaisen kanssa, kun 23-vuotias Maria Räsänen meni naimisiin 39-vuotiaan Robert Tisellin kanssa. Kolmannessa ruotsalaisen ja suomalaisen välisessä avioliitossa vuonna 1895 sulhasena oli 28-vuotias Torsten Bolinder ja morsiamena 32-vuotias Ida

²⁸⁰ Impilahden kirkonkirjat: vihityt 1881. 365 IEb1. MMA.

²⁸¹ Impilahden kirkonkirjat: rippikirjat 1890 - 1900. 039 IAa14. MMA.

Holopainen. Seuraava vastaavanlainen avioliitto solmittiin vuonna 1897, kun 26-vuotias Richard Bergström vei vihille 19-vuotiaan Eini Maria Gottlebenin.²⁸²

Näiden avioliittojen lisäksi tapahtui tosin vielä yksi ruotsalaisen ja saksalaisen avioliitto, jolla oli merkitystä Pitkärannan ympärille syntyneelle suhdeverkolle. Avioliiton ruotsalainen osapuoli Albin Herlitz oli palkattu E. M. Meyer & Co. :n toimesta vuonna 1890 Pitkärantaan ja siirretty samana vuonna Pietariin hoitamaan Pitkärannan hallintoa. Hän avioitui Gröndalin tapaan O. G. Trüstedtin tyttären kanssa. Hänen vaimonsa oli Marie Trüstedt ja avioliitto solmittiin vuonna 1896.²⁸³ Herlitz perusti samana vuonna oman yrityksen Pietariin ja siirtyi sen palvelukseen. Kolmas Trüstedtien tytär, Adelleid Mathilda (s. 1869), oli vihitty vuonna 1890 ruotsalaissyntyisen helsinkiläisen insinöörin Theodor Neoviuksen (s. 1861) kanssa.²⁸⁴

Kaikki ruotsalaisten Pitkärannassa solmimat avioliitot olivat eräänlaisia ”paremman väen liittoja”. Puolisot olivat joko kaivoksen johtaja Trüstedtin tyttäriä, paikallisten merkkihenkilöiden tyttäriä tai hyvin koulutettuja opettajia. Tässä lueteltujen avioliittojen lisäksi myöhemmin toki tapahtui muutamien Pitkärannassa lapsena olleiden ruotsalaisten tai heidän lastensa avioliittoja suomalaisten kanssa.

Pitkärannassa syntyneiden ruotsalaislasten kummit olivat lähes poikkeuksetta ruotsalaisia. Ainoan poikkeuksen tekivät edellä mainitut kuusi kansainvälistä avioliittoa, joiden lasten kummit olivat useampaa kansallisuutta, mutta pääsääntöisesti hyvin koulutettuja. Esimerkiksi vuonna 1895 Torsten Bolinderin kanssa avioitunut opettaja Ida Holopainen oli ollut jo neljä vuotta aikaisemmin ”ruotsalaisten sisäpiirissä” toimiessaan Hilda Gröndalin kummina.²⁸⁵ Täysin ruotsalaisissa perheissä kummit olivat lähes aina ruotsalaisia. Sama koski myös Pitkärannan ulkomaalaisia lasinpuhaltajia, jotka myös ottivat lastensa kummit omasta piiristään. Saksalaisia vuoriammattilaisia oli niin vähän, ettei heistä voi vetää mitään yhteistä johtopäätöstä, mutta vuonna 1888

²⁸² Impilahden kirkonkirjat: vihityt 1891 - 1897. 368 - 369 IEb2. MMA.

²⁸³ A. Herlitzin kirje Hackman & Co:lle 12.2.1913. Outokummun arkisto. 0.14. ELKA; Jangfeldt 1998, s. 301.

²⁸⁴ Impilahden kirkonkirjat: vihityt 1891. 368 IEb2. MMA.

²⁸⁵ Impilahden kirkonkirjat: ulkoseurakuntalaiset syntyneet ja kastetut 1891. 402 IG1. MMA.

syntyneen Kristiina Charlotta Hürken kummeina olivat pietarilaisten sukulaisten lisäksi Johan Petter ja Kristina Drake.²⁸⁶

Ruotsalaisten parissa keskinäiset kummissuhteet taas tiivistivät verkostoa, sillä muutamassa vuodessa kaikki pidempään Pitkärannassa olleet nuoret perheet tulivat kummissuhteilla sidotuksi toisiinsa limittäin ja moninkertaisesti. Näin tapahtui erityisesti Dahlströmin, Draken, Hessénin ja Törnqvistin perheiden välillä, jotka kaikki olivat Pitkärannassa yli kymmenen vuotta – Hessénit ja Törnqvistit jopa yli 20 vuotta.

Ruotsalaisten piirien tiivyydestä huolimatta ei voida sanoa, ettei heidän parissaan olisi tapahtunut adaptaatiota suhteessa ympäröivään kulttuuriin. Assimilaatiota ei ensimmäisessä polvessa tapahtunut ja paluusiirtolaisuuden suuren määrän vuoksi myöhempien assimiloituneiden sukupolvien määrä jäi lopulta pieneksi. Ruotsalaiset säilyttivät oman kielensä ja tapansa, eikä heillä ollut aikomustakaan muuhun. Jonkinlaisesta integraatiosta tai paremminkin akkulturaatiosta voidaan siten puhua.

Vaikka Pitkärannan ruotsalaiset halusivat elää ruotsalaista elämää, olivat he avoimia ympäristölleen ja olivat valmiita toimimaan sen vaatimusten mukaan. He opettelivat kieltä ja asuinmaansa toimintatapoja, mutta ainakaan useimmat eivät missään tapauksessa edes halunneet assimiloitua asumismaahansa. Assimilaatio saattoi jopa olla uhkakuva. Esimerkiksi Johan Petter Drake pelkäsi liian pitkän oleskelun Pitkärannassa johtavan siihen, että hänen lapsistaan tulisi aikuistuttuaan Venäjän valtakunnan kansalaisia, mitä hän ei pitänyt kovin suotavana.²⁸⁷ Ruotsalaisten tarkoitus olikin Pitkärannassa tehdä haastavaa työtä, mutta pysyä ruotsalaisina. Kukaan Pitkärannan ruotsalaisista ei vaihtanut kansalaisuuttaan kaivoksen toiminta-aikana.²⁸⁸

Suomen kansalaisuuden ottaneita ruotsalaisia oli tutkittuna ajanjaksona paljon, sillä vuosina 1870 - 1905 Suomen kansalaisuuden ottaneista ulkomaalaisista yli 45 prosenttia oli ruotsalaisia. Näistä 856 ruotsalaisesta insinöörejä, rakennusmestareita, työnjohtajia, tekniikoita ja mekaanikkoja oli yhteensä vain 51.²⁸⁹ Monet naturalisoidut ruotsalaiset

²⁸⁶ Impilahden kirkonkirjat: ulkoseurakuntalaiset syntyneet ja kastetut 1887. 402 IG1. MMA.

²⁸⁷ Drake 1976, s. 12.

²⁸⁸ Impilahden kirkonkirjat: rippikirjat 1890 - 1900. 039 IAa14. MMA; jokainen on kirjattu Ruotsin kansalaiseksi.

²⁸⁹ Miettinen 1959, s. 40, s. 43.

ottivatkin Suomen kansalaisuuden voidakseen hankkia maasta omistuksia tai hallitakseen saamaansa perintöä. Jonkin yrityksen palveluksessa olleille ammattimiehille kansalaisuuden ottaminen ei ollut niin tärkeää. Se, etteivät Pitkärannan ruotsalaiset muutamaa harvaa poikkeusta lukuun ottamatta assimiloituneet tai edes vahvasti integroituneet, näkyi siinä, että lähes kaikki Pitkärannan ruotsalaiset palasivat takaisin kotimaahan tietyn ajan jälkeen.

Monista pitkään Pitkärannassa olleista ruotsalaisista tuli hyvin kansainvälisiä ihmisiä, kunhan he selvisivät alkuvaikeuksista. Heillä oli oma ruotsalainen identiteettinsä, mutta siinä sivussa he tunsivat hyvin ympäristönsä kulttuurin. Moni oppi jonkinasteista suomea ja ainakin Gröndal myös venäjän – hän nimittäin kirjoitti kielellä julkaisuja.²⁹⁰ Lapsuutensa monikulttuurisessa ympäristössä viettäneistä ainakin kuusivuotiaasta kuusitoistavuotiaaksi Pitkärannassa olleelle Johan Edvard Drakelle saadusta kokemuksesta oli arvaamatonta hyötyä myöhemmin hänen palatessaan myöhemmin Suomeen.²⁹¹

Kaivoksen ruotsalainen johto pyrki myös aktiivisesti lähentämään kaivoksen kulttuurillisia ja sosiaalisia ryhmiä, joten vaikka ruotsalaiset pitivät assimilaatiota epätoivottavana, kannustivat he itseään ja muita akkulturaatioon. Tämän nähtiin myös lisäävän työdynamiikkaa ja parantavan arkipäivän viihtyvyyttä.²⁹² Näissä puitteissa järjestettiin työmiesten, työnjohtajien ja perheiden yhteisiä juhlia ja pari kertaa vuodessa suuria kansanjuhlia. Näin ruotsalaiset saivat kontakteja myös laajemmalle Impilahden ja Salmin pitäjiin. Näitä juhlia Richard Bergström muistelee muistelmissaan erityisellä lämmöllä. Niissä sai kontakteja Pitkärannan nuorten miesten kiinnostuksen kohteena 1890-luvun lopussa olleisiin Salmin tulliviskaalin K. J. Gottlebenin kolmeen kauniiseen tyttäreeseen, joista yhden Bergström onnistui taluttamaan alttarille.²⁹³

Pitkärannan ruotsalaisilla voikin katsoa olleen melko vahva käsitys omasta ruotsalaisesta identiteetistään ja kansallisuudestaan, eikä siten suunnatonta halua assimiloitua ympäröivään yhteiskuntaan. Muutamien pitkään olleiden sekä Suomeen jääneiden osalta Ruotsi kuitenkin muuttui osin vieraaksi. He jäivätkin eräänlaiseen

²⁹⁰ Laitinen 1938, s. 632.

²⁹¹ Ks. kpl 6.2.

²⁹² Bergström 1930, s. 2.

²⁹³ Bergström 1930, johdanto.

välimaastoon kuuluu vähän molempiin, mutteivät täysin kumpaakaan. Heidän elämässään toteutui tosiasia, että etnisyys ei perustu veren tai maan perintöön, vaan pikemminkin se rakentuu jatkuvasti uudelleen vanhoista traditioista ja uusista kokemuksista.²⁹⁴ Heidän elämässään yhdistyi sekä vahva tietoisuus ruotsalaisuudestaan että monet Suomesta ja Venäjältä saadut kokemukset.

Pitkärannassa syntynyt suhdeverkko muodostui lähinnä ruotsalaisten ja Trüstedtien perheen sisälle, ei niin suuressa määrin ruotsalaisten ja ympäröivän yhteiskunnan välille. Tärkeimpiä ryhmän ulkoisten ammattisuhteiden luoja olivat Otto Trüstedt, Albin Herlitz, Gustaf Gröndal ja Richard Bergström. Syntynyt ryhmä oli sidoksissa ystävyys- ja kummisuhteilla, sukulaissuhteilla sekä avioliitoilla. Trüstedtien ryhmään sitoutumisen kulmakiviä olivat Otto Trüstedtin Ruotsissa suorittamat insinööriopinnot, hänen siskojensa avioliitot keskeisten Pitkärannan ruotsalaisten kanssa sekä tietenkin pitkä yhteinen kokemusmaailma ulkomaalaisena ja sosiaalisesti samanarvoisena Pitkärannassa. Bergström taas oli alun perinkin tullut Pitkärantaan, koska oli Gröndalin sukulainen. Hänen vaimonsa Einin sisar Elin (s. 1874) puolestaan oli Pitkärannan metsäpuolen johtajan Robert Pelkosen (s. 1867 Pielisjärvi) vaimo.²⁹⁵ Monia ruotsalaisia sitoivat yhteen joidenkin sukulaissuhteiden ja kummisuhteiden lisäksi myös yhteiset kotipaikat. Pitkärannan olosuhteet olivatkin mainiot tiiviin suhdeverkoston syntymiselle ja vanhojen suhteiden vahvistamiselle.

²⁹⁴ Vecoli 2001, s. 23.

²⁹⁵ Laitinen 1938, s. 634.

6. Pitkärannan jälkeen

6.1. Outokumpu jatkaa Pitkärannan perinteitä

Rääkkylässä Kivisalmen ruoppausten yhteydessä helmikuussa 1908 ruoppaajien tielle osui suuri kivi, joka lopulta nostettiin ylös. Outo kivi herätti työmiesten mielenkiinnon ja niin siitä lähetettiin näyte geologiselle toimistolle Helsinkiin, jossa ensimmäisenä huomiota näytteeseen kiinnitti vuori-insinööri Otto Trüstedt. Kun paljastui, että irtolohkareesta otettu näyte sisälsi paljon kuparia, päätettiin ryhtyä työhön emäkallion löytämiseksi. Tehtävään palkattiin Otto Trüstedt.²⁹⁶

Pitkärannan kaivoksen lakkauttamisen jälkeen Trüstedt oli työskennellyt geologisessa toimistossa lähinnä tutkimustyötä tehden. Hän oli julkaissut muutamia tutkimuksia, joista paljon huomiota tiedemiespiireissä herätti teos *Die Erzlagerstätten von Pitkäranta am Lagoda-See*. Hän oli hyvin työllistetty kesinä 1908 ja 1909, koska hänellä oli Kivisalmen lohkaréen alkuperän selvittämisen lisäksi muita tehtäviä. Hän tutki vielä kesällä 1908 Lohjan kalkkikiven yhteydessä olevia metalleja edellisenä vuonna saamansa tehtävän mukaisesti sekä seuraavana kesänä Paraisten kalkkikivialuetta. Näiden tehtävien lisäksi hän oli tutkimassa myös Orijärven kuparikaivosta, josta kirjoitti vuonna 1909 raportin *Orijärven malmikenttä*.

Trüstedtin ja muiden geologisen toimiston työntekijöiden tutkimusten tuloksena emäkalliota etsittiin ahkerasti vertailemalla kivilajeja ja tutkimalla jään liikkumissuuntia jääkaudella. Lopulta emäkallion pääteltiin sijaitsevan Kuusjärven kunnan Outokummussa ja Trüstedt aloitti ensimmäiset tutkimuksensa siellä syksyllä 1908. Kesän 1909 tutkimuksia tehtiin koekaivausten avulla, mutta varsinaista emäkallioita ei löydetty – irtolohkareita kylläkin. Malminetsinnässä siirryttiin lopulta timanttitoraukseen, mikä vaati hyvin asiantuntevan johdon.²⁹⁷ Pitkärannan verkoston pohjalta Trüstedtillä oli kuitenkin tähän tehtävään mies valmiina: Claes Törnqvist.

²⁹⁶ Annala 1960, s. 15 - 18.

²⁹⁷ Annala 1960, s. 23 - 32.

Claes Törnqvist oli niitä harvoja Pitkärannan ruotsalaisia, jotka olivat jääneet Suomeen Pitkärannan kaivoksen lakkauttamisen jälkeen. Outokummun etsimisen aikaan hän työskenteli Paraisilla, josta Trüstedt pyysi häntä tulemaan Outokumpuun.²⁹⁸ Törnqvist oli kuitenkin edelleen kirjoilla Impilahdella, jossa hänen perheensä tuolloin asui.²⁹⁹ Otto Trüstedtilläkin oli vielä tiiviit suhteet sinne, sillä vaikka hän asui Helsingissä, vietti hän kesiään huvilallaan Impilahdella.³⁰⁰

Törnqvistin johdolla, kylläkin suurten vaikeuksien jälkeen, Outokummun malmi viimein löytyi maaliskuussa 1910 Trüstedtin kartoittamalta alueelta. Törnqvist palasi vielä samana keväänä töihin Paraisille, mutta Trüstedt nimitettiin Outokummun jatkotutkimusten johtoon. Trüstedt ei ollut aikaisemminkaan viettänyt koko aikaa Outokummussa, vaan häntä sitoivat myös monet tehtävät Helsingissä. Käytännön töitä paikanpäällä johtamaan hän tarvitsikin pätevän luottomiehen. Tehtävää hoiti vuoden 1910 loppuun vuori-insinööri B. Lindberg³⁰¹, jonka seuraajaksi Trüstedt halusi Törnqvistin tapaisen ”pitkärantalaisen luottomiehen”. Näin ollen Trüstedt lähestyikin kirjeitse Ruotsiin Johan Petter Drakea, joka oli ollut Pitkärannassa työnjohtajana vuosina 1880 - 1890. Tuolloin jo 63-vuotias Drake kiitti kunniaa, mutta kieltäytyi tehtävästä ikäänsä vedoten.³⁰² Hänellä oli kuitenkin ehdotus Trüstedtille: hän kirjoitti, että hänen vanhin poikansa voisi tulla hänen sijaansa.³⁰³ Trüstedt hyväksyikin suunnitelman.

Johan Petter Draken vanhin poika, Johan Edvard Drake, oli viettänyt Pitkärannassa lapsuutensa: tullut sinne kuusivuotiaana ja lähtenyt 16-vuotiaana. Hän oli käynyt suomenkielisen kansakoulun, joten sekä maa, kieli että olot olivat hänelle lapsuudesta tuttuja.³⁰⁴ Vartuttuaan hän oli seurannut isänsä jalanjälkiä vuorimieheksi ja käynyt

²⁹⁸ Törnqvistin kirjeet Trüstedtille 1.9.1909 - 3.4.1910. Outokummun arkisto. 0.14. ELKA; Törnqvist ja Trüstedt siis tunsivat toisensa vuosien takaa Pitkärannasta, eivätkä tutustuneet vasta Paraisilla vuonna 1909, kuten väittää: Annala 1960, s. 22.

²⁹⁹ Impilahden kirkonkirjat: rippikirjat 1900 - 1909. 080 IAa17. MMA.

³⁰⁰ Törnqvistin kirjeet Trüstedtille 1.9.1909 - 3.4.1910. Outokummun arkisto. 0.14. ELKA.

³⁰¹ Annala 1960, s. 42.

³⁰² Drake, Torsten. Josefina Kristiina Drake. Rättvik 1976. (1976b). s. 1.

³⁰³ Johan Edvard Drake oli toki lapsena ollut Pitkärannan kaivoksella, mutta ei sentään apupoikaa kummempina työntekijänä. Molemmista Outokummusta kirjoitetuista historioista saa käsityksen, että Johan Petter Drake ja Johan Edvard Drake, isä ja poika, on sotkettu keskenään kerrottaessa Johan Edvard Draken olleen Trüstedtin työtoveri Pitkärannasta: Annala 1960, s. 42; Kuisma 1985, s. 10.

³⁰⁴ Drake 1976a, s. 11.

Taalainmaan lisäksi tutustumassa vuorityöhön myös Coloradossa ollessaan siellä vähän aikaa siirtolaisena. Siellä hän oli tutustunut esimerkiksi timanttitoraukseen.³⁰⁵

Palattuaan Pohjois-Amerikasta Ruotsiin hän oli mennyt naimisiin ja hankkiakseen elantoa perheelleen ryhtynyt osin appensa painostuksesta kauppiaksi isänsä johtaman kaivoksen yhteyteen. Kaivoksen sulkemisen jälkeen vuonna 1905 Johan Edvard Drake oli joutunut työttömäksi ja suuriin vaikeuksiin. Vain suvun avustukset ja Johan Edvard Draken vähitellen saamat työt pienellä kaivoksella pitivät perheen leivässä.³⁰⁶ Isänsä ja Otto Trüstedtin välisillä vanhoilla Pitkärannan suhteilla saatu työpaikka siis tuli Johan Edvard Drakelle tarpeeseen ja hän pääsi näyttämään mihin hän vuorimiehenä kykeni. Drake lähti Outokumpuun heti kun pystyi ja tehtävä oli varmistunut, mutta hänen kahdeksanlapsiseksi kasvanut perheensä seurasi perässä vasta reilua vuotta myöhemmin.

Seuraavina vuosina Outokummussa tehtiin jatkotutkimuksia, joiden seurauksena päätettiin perustaa kuparia hyödyntävä osakeyhtiö. Siihen tulivat mukaan valtio ja Hackman & Co. Valtion mukana olo pohjautui siihen, että löydön ja valtauksen oli tehnyt geologinen toimisto Otto Trüstedtin johdolla. Hackman & Co. taas oli mukana, koska sille kuului maanomistajana puolet löydöstä.³⁰⁷

Trüstedt sai Outokummun toiminnan alkuvuosina toimia melko vapaasti, koska Outokummulla ymmärrettiin olevan suuret mahdollisuudet ja Trüstedtia arvostettiin maan parhaana kupariteollisuuden tuntijana. Hän halusikin puuttua myös kuparin myynnin järjestämiseen, sillä hänen Pitkärannan suhteensa antoivat tähän mahdollisuuden. Pitkärannan kuparin myyntiä oli järjestelty 1890-luvulla Pietarissa Pitkärannan ruotsalaisiin siirtolaisiin kuulunut Trüstedtin lanko Albin Herlitz. Herlitz oli myöhemmin perustanut metropoliin oman yrityksen, joka edusti useita ruotsalaisia tehtaita Venäjällä. Trüstedt vihjasi vuonna 1913 Herlitzille Outokummun mahdollisuuksista ja kehotti ottamaan yhteyttä Hackman & Co. :n konttoriin Viipuriin

³⁰⁵ Drake, Torsten. Johan Edvard Drake. Rättvik 1976. (1976c).

³⁰⁶ Drake 1976b, s. 1.

³⁰⁷ Annala 1960, s. 68 - 70; Kuisma 1985, s. 15 - 18.

kuparituotteiden myymiseksi Pietariin.³⁰⁸ Herlitz teki työtä käskettyä ja sai tehtävän.³⁰⁹ Trüstedtin perässä Outokumpuun tuli myös entistä Pitkärannan suomalaista työväkeä.³¹⁰

Kun yhtiö oli järjestetty vuonna 1914, tuli siitä hyvin sekava ja huonosti johdettu. Molemmat pääomistajat asettivat oman johtajansa, lisäksi oli muitakin toimijoita, eikä selkeää johtamiskulttuuria onnistuttu rakentamaan. Trüstedt toimi yhtiön perustamisen jälkeen kaivostöiden ylivalvojana, jonka tehtävä oli pari kertaa vuodessa tehdä Outokumpuun tarkastuskäynti ja esittää joka syksy louhintatyösuunnitelma seuraavaksi vuodeksi.³¹¹ Drakekin jatkoi uuden yhtiön palveluksessa ja toimi työnjohtajana.³¹² Outokummun kaivoksessa työskenteli Draken lisäksi myös muita skandinaaveja kuten malmiesiintymän laajuutta sähköprospektauksen avulla selvittänyt ruotsalainen K. Johansson.³¹³

Yhteyksiä Norjaan oli paljon, koska kaivoksen alkuaikoina käytettiin asiantuntijana Oslon yliopiston metallurgian professoria J. H. L. Vogtia, joka jo vihjaisi ruotsalaissyntyisen norjalaisen Victor Hybinetten keksimän uuden hydrometallurgisen kuparinerotusmenetelmän eduista. Kun valtion ja Hackman & Co. :n vuonna 1914 perustama yhteisyritys aloitti kuparin hyödyntämisen, se päätyi ottamaan käyttöön Hybinetten menetelmän, joka ei kylläkään täyttänyt asetettuja odotuksia. Tehdyn sopimuksen mukana Outokumpuun tuli norjalainen insinööri Alf Rosted. Norjalaiset myös vuokrasivat Outokumpua Hybinetten johdolla Vogtinkin ollessa mukana vuosina 1917 - 1920. Vuokrakauden jälkeen omistajien aloittamien uudelleenjärjestelyjen seurauksena, ja Trüstedtin kieltäytyttyä johtotehtävästä, nousi kaivoksen johtajaksi nuori geologi Eero Mäkinen, joka Trüstedtin tapaan oli täydentänyt geologin opintoja Ruotsissa suoritetulla vuorimiestutkinnolla.³¹⁴

Outokummun perustamisen yhteydessä nähtiin käytännössä, miten vahva ja toimiva Pitkärannassa syntynyt suhdeverkosto oli. Kun Otto Trüstedt oli saanut tehtäväkseen Pitkärannan malmin etsimisen, oli hänellä valmis verkosto ammattitaitoisten ja

³⁰⁸ A. Herlitzin kirje Hackman & Co. lle 12.2.1913. Outokummun arkisto. 0.14. ELKA.

³⁰⁹ Enblom, Sten & Sandelin, C. F. Viipurilainen kauppahuone. Hackman & Co. 1880 - 1925. Espoo 1991. s. 297.

³¹⁰ Kuisma 1985, s. 20.

³¹¹ Kuisma 1985, s. 17.

³¹² J. E. Draken työtodistus vuodelta 1917. Outokummun arkisto. 0.17. ELKA.

³¹³ Annala 1960, s. 43; Kuisma 1985, s. 10.

³¹⁴ Kuisma 1985, s. 10 - 11, s. 17, s. 28, s. 35.

luotettavien ammattilaisten hankkimiseksi. Outokummusta tulikin monessa mielessä Pitkärannan perillinen.

6.2. Myöhemmät vaiheet

Trüstedtien ja Pitkärannan ruotsalaisten jo viisikymmentä vuotta kestänyt vaikutusvalta Suomen kupariteollisuudessa ei loppunut edes Otto Trüstedtin ja Claes Törnqvistin kuoltua vuonna 1929. Johan Edvard Drake oli siirtynyt vuonna 1923 Outokummun palveluksesta Ruskealan Marmorin palvelukseen lähelle Sortavalaa. Hän toimi tämän Pohjoismaiden suurimman marmorikaivoksen isännöitsijänä eli toimitusjohtajana kuolemaansa vuoteen 1943 asti. Tosin vuosina 1940 - 41 Ruskeala oli luovutettuna Neuvostoliitolle ja Drake oli silloin saman yhtiön toisella kaivoksella Kerimäellä. Vielä Draken Ruskealan aikana tapahtui samanlaisia sosiaalisia kuvioita kuin Pitkärannassa aikoinaan Trüstedtien ja Gustav Gröndalin välillä, sillä Draken avustajaksi tuli Ruotsista Ture Sundholm, joka nai yhden Draken tyttäristä – Karinin. Pariskunta kuitenkin palasi Ruotsiin, avioliitto jäi lapsettomaksi ja päättyi lopulta eroon.³¹⁵

Draken toiset tyttäret avioituivat suomalaisen kanssa, jäivät Suomeen ja ottivat Suomen kansalaisuuden. Pojatkin ottivat suomalaiset vaimot, mutta palasivat sodan jälkeen Ruotsiin, jossa työskentelivät, kuten arvata saattaa, vuoriteollisuuden palveluksessa. Draken leski Josefina palasi myös Faluniin, jossa hän kuoli vuonna 1961.³¹⁶

Claes Törnqvist ei palannut perheineen Ruotsiin Outokummun tehtäviensä jälkeen, vaan hän asui Lappeenrannassa. Hänen vanhimmasta tyttärestä Almasta tuli vuonna 1909 Porvoon kirkkoherran Sjöstedtin puoliso.³¹⁷ Muutkin Törnqvistin lapset suomalaistuivat Draken Suomeen jääneiden lasten tapaan. Törnqvistin suvussakaan ei Drakejen tavoin unohdettu vuorimiesperinteitä: Claes Törnqvistin poika Hugo nimittäin opiskeli vuori-insinööriksi. Hänestä tuli viimeinen Pitkärannan ruotsalainen, vaikkakin siellä vain lapsena ollut, joka oli vaikuttamassa Suomen vuoriteollisuuteen.

³¹⁵ Drake 1976a; Drake 1976b; Drake 1976c.

³¹⁶ Drake 1976a; Drake 1976b; Drake 1976c.

³¹⁷ Impilahden kirkonkirjat: rippikirjat 1900 - 1909. 080 IAa17. MMA.

Uransa merkittävimmän löydön Hugo Törnqvist teki ollessaan vasta opiskelija vuonna 1921, kun hän yhdessä Alppi Talvian kanssa löysi Petsamon nikkelin. Kaksikko oli alun perin ollut etsimässä alueelta rautamalmia, mutta saanut käsiinsä nikkeliä. Heidän löytönsä suhtauduttiin aluksi epäillen, mutta tarkemmissa tutkimuksissa Petsamon nikkelin louhimisen kannattavuus paljastui. Paikka oli kuitenkin maantieteellisesti ja luonnonoloiltaan niin vaikea, että nikkelin hyödyntämisen aloitus kesti aina vuoteen 1934. Tuolloin toimeen tarttui kansainvälinen nikkeliyhtiö International Nickel Company of Canada.³¹⁸ Törnqvist puolestaan jatkoi myöhemmin uraansa isänsä jalanjäljissä Outokummussa. Draken ja Törnqvistin perheet ovatkin esimerkkejä siitä, miten vielä 1900-luvun alussa ruotsalaiset vuorimiesten pojat seurasivat isäänsä tämän ammatissa – aivan kuten oli ollut jo 1600-luvulla.³¹⁹

Richard Bergström johti omistamaansa Lagoda Trävaru Ab -yhtiötä Salmissa vuoteen 1914 asti. Tuolloin hän myi sen Oy Diesen Wood Company Ab:lle, jonka takana oli norjalainen Christopher Diesen. Diesen oli tullut Suomeen vuonna 1907, ostanut ja vuokrannut tiloja sekä perustanut sahan Saimaan kanavan varrelle. Päästäkseen käsiksi laajempiin metsiin, oli Diesen päättänyt siirtyä Laatokan rannalle ja siten Bergströmin saha oli hänelle mainio hankinta. Diesen ei kuitenkaan tyytynyt vain siihen, vaan alkoi nopeasti laajentaa toimintaansa. Tästä syystä hän osti itselleen vuonna 1916 Pitkärannan kaivoksen sekä siihen liittyvät teollisuuslaitokset ja rakennukset. Kaivoksen mukana tuli myös noin 3.000 hehtaaria, mitä Diesen ennen kaikkea tavoittelikin. Diesen laajensi toimintaansa myös Aunukseen, mutta menetti sijoituksensa Venäjän vallankumouksessa.³²⁰

Pitkärannassa tehdaslaitokset rakennettiin Laatokan saarille, jotka yhdistettiin silloilla mantereeseen. Pitkärannan asukasmäärä kasvoi kun Diesen tarjosi töitä huomattavalle joukolle. Pitkärantaan tuli myös rautatie ja 1930-luvun alussa alueelle laadittiin asemakaava. Pitkäranta oli tuolloin herännyt viimeisen kerran kukoistukseensa, mutta erona aikaisempaan historiaan oli tuotteen muutos ja pietarilaisen pääoman vaihtuminen norjalaiseen. Pitkärannassa kävi kuten Falunissa aikaisemmin: kuparista siirryttiin metsäteollisuuteen.

³¹⁸ Herlin 2003, s. 79 - 80; Yhteys Pitkärantaan on kirjoittajan oma havainto.

³¹⁹ 1600-luvun vuorimiesten poikien ammatinvalinnoista: Haggrén 2001, s. 179.

³²⁰ Laitinen 1938, s. 535.

Pitkärannan ruotsalaisista emigranteista Bergström oli vielä kokemassa tämän, sillä hän jäi Diesenin palvelukseen myytyään tälle sahaus ja toimi yhtiön apulaisjohtajana vuoteen 1929 asti toimipaikkanaan Viipuri. Hän kuoli vuonna 1934 Pohjan pitäjässä Uudellamaalla.³²¹ Laatokan Karjalaan Pitkärannan ruotsalaisista jäi kansakoulunopettaja Maria Räsänen kanssa avioitunut Robert Tisell. Hän eli viimeiset vuotensa Uuksussa lähellä Pitkärantaa.³²²

Albin Herlitz taas jatkoi liiketoimiaan Pietarissa. Yhä useampien ruotsalaisten suuryritysten perustettua konttoreitaan Pietariin, perustettiin sinne vuonna 1910 *Svenska föreningen i S:t Petersburg*, jonka puheenjohtajaksi tuli jo suurkauppiaaksi noussut Albin Herlitz.³²³ Hän olikin yksi keskeisimpiä toimijoita Pietarin ruotsalaisyhteisössä ja konsulttipalveluidensa vuoksi hänellä oli suuri rooli monen ruotsalaisyrityksen Pietarin liiketoimien avustamisessa.

Herlitz pysyi Pietarissa ensimmäisen maailmansodan ajan hoitaen liiketoimiaan, eikä lähtenyt kaupungista edes vallankumousten melskeessä. Hänelle oli tärkeää hoitaa asiansa ruotsalaisen teollisuuden edustajana Pietarissa niin hyvin kuin mahdollista ja yrittää tulla tehtävässään toimeen myös sekavissa olosuhteissa. Perheensä hän oli siirtänyt jo ensimmäisen maailmansodan puhjettua Tukholmaan, jonne hän palasi itse Puolan kautta vasta loppusyksystä 1918. Hän kuoli vuonna 1920.³²⁴

³²¹ Bergström 1930, johdanto, s. 1.

³²² Laitinen 1938, s. 635.

³²³ Jangfeldt 1998, s. 218.

³²⁴ Jangfeldt 1998, s. 301 - 308; Teoksessa on julkaistu Albin Herlitzin vaimolleen Marielle vuosina 1917 - 1918 kirjoittamia kirjeitä.

7. Yhteenveto

Pitkärannan kaivokseen suuntautunut ruotsalaissiirtolaisuus oli osa sekä Ruotsissa 1880-luvun alussa vallinnutta suurta siirtolaisuusaaltoa että Pietarin merkityksen kasvua ja sen vaikutusalueita, kuten Pitkärantaa ja koko Suomeakin kohtaan tunnettua kiinnostuksen kasvua. Taustalla oli kuitenkin myös kolmas juonne: Ruotsista oli suuntautunut jo 1500-luvulta vuoriammattilaisten muutttoa silloiseen vähemmän kehittyneeseen valtakunnan itäosaan, eikä muuttoliike loppunut Suomen tultua osaksi Venäjää.

Pitkärannan kaivos käynnistettiin kunnolla uudelleen 1880-luvulla, kun Pietariin asettuneet kansainväliset liikemiehet näkivät sen mahdollisuudet Pietarin markkinoiden näkökulmasta. Pitkärannan tehtävä oli palvella tätä Euroopan suurimpiin ja kasvavimpiin kuulunutta suurkaupunkia, jonka vaikutusalueeseen se tiiviisti kuului. Pitkäranta sijaitsi periferiassa Suomen suuriruhtinaskunnan alueella, mutta Laatokka yhdisti sen kätevästi Pietariin. Suomen keskeisimmät alueet kuten Helsinki olivat Pitkärannasta katsoen kaukana ja vaikeasti tavoitettavissa verrattuna Pietariin. Pitkärannan loistonajat liittyivätkin kiinteästi juuri Pietarin kaupungin kansainväliseen historiaan 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun taitteessa. Pitkärannan ero moniin muihin Suomen 1800-luvun tärkeisiin kaivoksiin, ruukkeihin ja tehtaisiin oli, että se ei pelkästään elänyt Pietarin markkinoista, vaan oli myös täysin pietarilaisen pääoman pystyttämä.

Koska Pitkärannan tehokkaan toiminnan 1880-luvun taitteessa käynnistäneet liikemiehet halusivat mahdollisimman modernilla ammattitaidolla toimivan kaivoksen, he palkkasivat konsultukseen kansainvälistä mainetta ja kokemusta saaneen suomalaisen vuoriteollisuuden asiantuntijan Hjalmar Furuhjelmin. Tämän kiinnostus oli muutenkin kohdistunut monella tavalla kupariin, jota Pitkärannasta ajateltiin louhia. Furuhjelmilla on paljon kansainvälisiä suhteita ja erityisesti niitä oli Ruotsiin. Ruotsalaisten valintaan vaikuttivat lisäksi vuoriteollisuuden ja erityisesti kupariteollisuuden alan kova ammattitaito maassa. Rekrytointien keskuksiksi muodostunut Falun oli ollut vuosisatoja yksi eurooppalaisen vuoriteollisuuden tärkeimmistä keskuksista ja Ruotsin vuoriteollisuusalueen Bergslagenin sydän. Moni Pitkärannan kaivosta 1880-luvulla

käynnistämässä ollut toivoi varmasti Pitkärannasta jonkinlaista ”Pietarin omaa Falunia” ja siksikin päädyttiin juuri ruotsalaisten vuorimiesten palkkaamiseen.

Furuhjelmin toteuttamien rekrytointien tuloksena Pitkärantaan saapui vuonna 1880 24 ruotsalaista vuorimiestä, joista osa perheellisinä toi perheensä mukanaan. Omassa kontekstissaan, ruotsalaisten ammattilaisten siirtolaisuudessa Suomeen, ryhmä oli yksittäiseksi suuri. Ruotsalaisille oli Pitkärannasta varattu hyvät olot ja vastuullisia tehtäviä. Monet saapuneista ruotsalaisista olivat hyvin nuoria ja Pitkäranta, vuoriteollisuuden periferia, avasikin heille nopeasti sellaisia mahdollisuuksia ja asemia, joiden saavuttamiseen kotimaassa, vuoriteollisuuden keskusalueella, olisi mennyt paljon kauemmin aikaa. Pitkärannassa myös tarjoutui mahdollisuus työskennellä Pietarin talousalueella, joka oli tuohon aikaan ruotsalaisten yritysten suuren kiinnostuksen kohde. Monille naimattomille Pitkärantaan lähteneille ruotsalaisille tarjottu työmahdollisuus oli myös tilaisuus seikkailuun. Kaivoksen toiminnan modernisointiin ja uudelleen käynnistämiseen tarvittiin paljon ammattilaisia, joten sinne saattoi lähteä kokeilemaan siipiensä kantavuutta ja palata halutessaan nopeasti takaisin kotiin.

Ruotsissa Pitkärantaan lähtijöitä innostivat lähtemään käynnissä ollut vuoriteollisuuden suuri muutos ja siitä aiheutunut epävarmuus sekä yleinen siirtolaisuuteen kannustanut ilmapiiri. Ruotsi nimittäin eli 1880-luvun alussa suurta merentakaisen siirtolaisuuden buumia, jolloin siirtolaisuus kosketti lähes jokaista ruotsalaista. Kun lähes kaikki tunsivat jonkun siirtolaiseksi lähteneen tai sellaiseksi aikovan, oli omankin siirtolaisuuspäätöksen teko helpompaa. Pitkärannan siirtolaisuus ja muukin ammattilaisten siirtolaisuus Ruotsista Suomeen oli kuitenkin hyvin marginaalinen ja paljon aikaisemmin alkanut ilmiö kuin 1880-luvun voimakas siirtolaisuusaalto. Lähtöpäättöstä Pitkärantaan tehneet ruotsalaiset kuitenkin käsittelivät siirtolaisuuttaan suhteessa omaan aikaansa ja sen siirtolaisuusilmapiiriin, johon Pohjois-Amerikan siirtolaisuus suuresti vaikutti.

Ruotsalaisten siirtolaisuus Pitkärantaan ei loppunut ensimmäisen ryhmän saavuttua, vaan jatkui huomattavan pitkänä ketjusiirtolaisuutena. Ketjusiirtolaisuutta kesti aina vuoteen 1904 asti, niin kauan kuin kaivos pysyi ruotsalaisten johdossa. Uusia ruotsalaisia saatiin vanhojen suhteilla ja heidän oli helppo tulla paikkaan, jossa oli jo ruotsalaisia ja joka oli ruotsalaisjohdossa. Keskimäärin ruotsalaiset viipyivät

Pitkärannassa noin kuusi vuotta – perheelliset pääsääntöisesti naimattomia kauemmin. Vaihtuvuutta tapahtui niin, että 1890-luvulla enää muutama Pitkärannan ruotsalaisista oli ensimmäisessä ryhmässä saapuneita.

Pitkäranta eli ruotsalaisten johtamana todellisen kulta-ajan. Kun jokin tuotantomalli ei enää kannattanut, kehitettiin uutta. Ensimmäisen vuosikymmenen ruotsalaiset kehittivät kaivoksen kuparin tuotantoa, jonka rinnalle oli 1890-luvun vaihteessa taloudellisista syistä kehitettävä muutakin: punamulta, sulfaatti ja lasitehtaat hyödynsivät kuparin tuotannon sivutuotteita. Vuosisadan vaihteessa kysynnän ja omistussuhteiden muuttuessa rautamalmista tuli kaivokselle yhä tärkeämpi. Alueen rautamalmi tarvitsi kuitenkin rikastuttamista, jonka kehittämistä ruotsalaiset, etunenässä Gustaf Gröndal vastasivat. Ilman ruotsalaista ammattitaitoa Pitkärannan historia ei olisi 1800-luvun lopussa eronnut kaivosta aikaisempina vuosikymmeninä vaivanneista ongelmista.

Pitkärantaan tulleet ruotsalaiset olivat hyvin selvästi oma yhteisönsä. Erona muuhun Pitkärannan väestöön oli kansallisuuden lisäksi heidän johtava asemansa. Heillä oli asemansa kautta tietysti suuri merkitys siihen, miten Pitkärannan yhteisö toimi. Ruotsalaiset pyrkivät sekä tehostamaan työvoiman käyttöä urakkapalkalla että myös sitomaan kaivoksen yhteisöä yhteen erinäisillä tapahtumilla, vapaa-ajan viettomahdollisuuksilla ja hyvillä asumisololoilla.

Pitkärannan ruotsalaiset tulivat toki useimmiten toimeen asuinmaassaan, mutta muutamia lukuun ottamatta eivät kunnolla integroituneet sinne ja lähes kaikki palasivat jonkin ajanjakson jälkeen kotiin Ruotsiin. Vain muutama yhteensä yli sadasta Pitkärannasta olleesta ruotsalaisesta jäi Suomeen. Ruotsalaisuus oli heille tärkeä arvo, eivätkä he halunneet tulla miksikään muuksi – tosin johtavan asemansa vuoksi heillä ei ollut muuhun tarvettakaan.

Pitkärannan ruotsalaiset loivat oman verkostonsa, joka vaikutti Pitkärantaa laajemminkin suomalaiseen vuoriteollisuuteen. Tärkeä hahmo tässä verkostossa oli saksalaissyntyinen Otto Trüstedt, joka siskojensa avioliittojen ja pitkien ystävyysuhteiden vuoksi kuului kiinteästi syntyneeseen verkostoon – itse asiassa hän oli sen tärkein toimija. Pitkärannan vaikutus nimittäin näkyi selkeästi vajaa seitsemän vuotta myöhemmin, kun Otto Trüstedt etsi Outokummun malmia ja malmin löydyttyä

järjesteli kaivoksen perustamista. Trüstedtilla oli silloin valmis ammattilaisten suhdeverkko sekä niin paljon vaikutusvaltaa Suomessa, että hän pystyi hyödyntämään verkostoaan täysillä. Trüstedt järjestikin luottomiehiään tärkeisiin tehtäviin.

Kun Outokummussa oli lisäksi Pitkärannan suomalaisia työmiehiä ja louhittu malminkin oli kuparia, voidaan ainakin alkuvuosien Outokumpua pitää Pitkärannan selvänä perillisenä, vain pääoma tuli eri suunnista. Lisäksi sekä vuoden 1880 Pitkärannassa että vuoden 1911 Outokummussa johtajan nimi oli Trüstedt ja työnjohtajan nimi Drake. Muuttanut oli vain sukupolvi: vuonna 1880 tehtävissä olivat isät ja vuonna 1911 pojat. Myös Törnqvistit olivat kahdessa polvessa vaikuttamassa suomalaiseen vuoriteollisuuteen ja Hugo Törnqvistin keskeinen rooli Petsamon nikkelin löydön yhteydessä viimeisteli Pitkärannan ruotsalaisten merkityksen Suomen vuoriteollisuudelle.

Pitkäranta onkin esimerkki vuosisatoja Suomesta Ruotsiin jatkuneen ammattilaisten siirtolaisuuden, Ruotsin suuren siirtolaisuusaallon ja Pietarin monitahoisen vetovoiman yhdistymisestä. Pitkäranta kertoo omalla esimerkillään siitä, millainen vaikutus keskusalueiden ammattilaisilla voi olla periferian teollisen toiminnan kehittäjinä. Sen on myös osoitus siitä, miten suuret taloudelliset moottorit, tässä tapauksessa Pietari, luovat moninaisia mahdollisuuksia ympäristöönsä niiden hyödynnettäviksi, joilla on rohkeutta ja taitoa. Pietarin tapaisen suurkaupungin vaikutus ei jäänyt pienelle alueelle, vaan ulottui hyvin laajalle Itämeren piirissä. Koska Pitkäranta oli kokonaan Pietaria palveleva kaivos, oli sinne suuntautunut ruotsalaissiirtolaisuus monella tavalla pikemminkin Pietarin vaikutusalueelle kuin Suomeen suuntautunutta. Pitkäranta oli Suomessa vain fyysisesti, koska toiminnallisesti se oli täysin sidottu Pietariin.

Pitkäranta oli Amerikan siirtolaisuuteen ja vähän myöhemmin alkaneseen Norrbotteniin muuttoon verrattuna vain pieni sivujuonne ruotsalaisessa 1800-luvun lopun siirtolaisuudessa. Suomeen ja Venäjälle tapahtuneen ruotsalaissiirtolaisuuden joukossa se oli kuitenkin aikanaan merkittävä, monimuotoinen ja kauaskantoinen tapaus. Ulkomaalaiset ammattilaiset olivat tärkeä osa Suomen teollistumista ja liittymistä muuhun Eurooppaan 1800-luvulla – merkittävin ryhmä heistä olivat ruotsalaiset.

Lähteet

Alkuperäislähteet:

Kansallisarkisto, Helsinki (KA)

Vuorihallituksen arkisto

- * Hjalmar Furuhjelmin raportti Ruotsiin tehdystä opintomatkasta 1878 (Ee 4)
- * C. P. Solitander: Berättelsen öfver en under sommaren 1881 verkställd resa till bruk och bergverk inom Wiborgs, St. Michels och Kuopio län (Ee 4)

Teollisuustilastot

- * Ruukit ja metalliteollisuus 1886 - 1903. (Th 200 - 204)

Riksarkivet, Tukholma (RA)

Statistiska Centralbyrå (SCB)

- * Kopparbergs län emigranter och immigranter 1879 – 1905
- * Örebros län emigranter och immigranter 1879 – 1905

Mikkelin maakunta-arkisto, Mikkelä (MMA)

Viipurin lääninkanslia

- * passiluettelot 1880 – 1885

Impilahden kirkonkirjat 1879 – 1909

Elinkeinoelämän keskusarkisto, Mikkelä (ELKA)

Outokummun arkisto

- * Albin Herlitzin kirje Hackman & Co. lle
- * Claes Törnqvistin kirjeitä Otto Trüstedtille
- * Työsopimuksia

Lehdet:

Falu Posten 1879 ja 1880 (Kungliga Biblioteket, Tukholma)

Laatokka 1883 ja 1887 (Helsingin yliopiston kirjasto, Helsinki)

Painamattomat kirjoitukset:

BERGSTRÖM, Richard. Pitkäranta bruk: hågkomster från åren 1888 - 1920. Viborg 1930.

(Dö. I. 36. HYK)

DRAKE, Torsten. Johan Petter Drake. Rättvik 1976. (1976a). (Kopio kirjoittajan hallussa).

DRAKE, Torsten. Josefina Kristiina Drake. Rättvik 1976. (1976b). (Kopio kirjoittajan hallussa).

DRAKE, Torsten. Johan Edvard Drake. Rättvik 1976. (1976c).

Painamattomat tutkimukset:

BERTLING, Merja. Elämää vieraalla maalla – norjalainen yhteisö Kotkassa 1800-luvun lopulla. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto 2003.

MIETTINEN, Pentti. Vuosina 1870 – 1905 Suomen kansalaisiksi tulleet ulkomaalaiset. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto 1959.

Kirjallisuus:

ALASUUTARI, Pertti. Laadullinen tutkimus. Tampere 1993.

ANDERSON, Phillip J. & BLANCK, Dag. Introduction. Teoksessa: Anderson, Phillip J. & Blanck, Dag (toim.), Swedes in the Twin Cities: Immigrant Life and Minnesota's Urban Frontier. Uppsala 2001.

ANDERSON, Burnett & OLSSON, Gunnel (toim.). Stora Kopparberg: six hundred years of industrial enterprise. Stockholm 1960.

ANNALA, Vilho. Outokummun historia 1910 - 1959. Helsinki 1960.

BRATTNE, Berit. Bröderna Larsson. En studie i svensk emigrantagentverksamhet under 1880-talet. Uppsala 1973.

BUSCH, Margarete. Deutche in St. Petersburg 1865 – 1914. Essen 1995.

CANNELIN, Aulis. Arabia porslinsfabrik 1874 - 1924. Helsingfors 1924.

- CARLSSON, Sten. Chronology and Composition of Swedish Emigration to America. Teoksessa: Åkerman, Sune & Norman, Hans (toim.). From Sweden to America. A History of the Migration. A Collective Work of the Uppsala Migration Research Project. Uppsala 1976.
- DE GEER, Eric. Migration och influensfält. Studier av emigration och intern migration i Finland och Sverige 1816 - 1972. Uppsala 1977.
- DOMANDER, Minna. Siirtolaisuus- ja pakolaisuustutkimus Suomessa 1980 - 1993. Siirtolaisuusinstituutti. Turku 1993.
- ENBLOM, Sten & SANDELIN, C. F. Viipurilainen kauppahuone. Hackman & Co. 1880 - 1925. Espoo 1991.
- ENGLUND, Peter. Suuren sodan vuodet. Juva 2003. (alkukielinen 1993)
- ENGMAN, Max. S:t Petersburg och Finland. Migration och influens 1703 - 1917. Helsingfors 1983.
- ENGMAN, Max. Förvaltningen och utvandringen till Ryssland 1809 - 1917. Helsingfors 1995. (1995a)
- ENGMAN, Max. Petersburgska vägar. Helsingfors 1995. (1995b)
- ENGMAN, Max. Dagligt liv i S:t Petersburg. Ekenäs 2003.
- ENGMAN, Max. Pietarin suomalaiset. Juva 2004.
- ENGMAN, Max & RUNBLÖM, Harald. Invandrare I Norden efter 1850. Reykjavik 1987.
- ERONEN, Jarmo. Venäjän ja Suomen välinen kauppa autonomian ajalla. Teoksessa: Svante Kuhlberg (toim.) Venäläiset kauppiaat Helsingin historiassa. Helsinki 2002.
- HAGGRÉN, Georg. Hammarsmeder, masugnsfolk och kolare. Tidigindustriella yrkesarbetare vid provinsbruk i 1600-talets Sverige. Helsingfors 2001.
- HAKALA, Marjaana. Helsingin venäläiset kauppiaat ja muut elinkeinonharjoittajat vuosina 1809 -1840. Teoksessa: Kuhlberg, Svante (toim.). Venäläiset kauppiaat Helsingin historiassa. Helsinki 2002.
- HALÉN, Harry. Viaporin sekä Hämeenlinnan – Turun – Ahvenanmaan varuskuntien muslimit ja juutalaiset n. 1812 - 1840. Helsinki 2002.
- HERLIN, Niklas. Ruukin avain. 400 vuotta suomalaista metalli- ja elektroniikkateollisuutta. Tampere 2003.
- JANGFELDT, Bengt. Svenska vägar till S:t Petersburg. Kapitel ur historien om svenskarna vid Nevans stränder. Trelleborg 1998.

KOIVUKANGAS, Olavi. Sea, Gold and Sugarcane. Attraction Versus Distance. Finns in Australia 1851 - 1947. Turku 1986.

KOIVUKANGAS, Olavi & TOIVONEN, Simo. Suomen siirtolaisuuden ja maassamuuton bibliografia. Siirtolaisuusinstituutti. Turku 1978.

KUISMA, Markku. Kuparikaivoksesta suuryhtiöksi. Outokumpu 1910 - 1985. Forssa 1985.

KUPARINEN, Eero: An African alternative: Nordic Migration to South Africa 1815 - 1994. Turku 1991.

KÄLVEMARK, Ann-Sofie. Swedish Emigration Policy in an International Perspective 1840 - 1925. Teoksessa: Åkerman, Sune & Norman, Hans (toim.). From Sweden to America. A. History of the Migration. A Collective Work of the Uppsala Migration Research Project. Uppsala 1976. (1976a)

KÄLVEMARK, Ann-Sofie. Fear of Military Service – A Cause of Emigration? Teoksessa: Åkerman, Sune & Norman, Hans (toim.). From Sweden to America. A. History of the Migration. A Collective Work of the Uppsala Migration Research Project. Uppsala 1976. (1976b)

LAINEN, Eevert. Suomen vuoritoimi 1809 - 1884. Osa I. Yleisesitys. Helsinki 1950.

LAINEN, Eevert. Suomen vuoritoimi 1809 - 1884. Osa II. Ruukit. Helsinki 1948.

LAINEN, Eevert. Suomen vuoritoimi 1809 - 1884. Osa III. Harkkohtit, kaivokset, konepajat. Helsinki 1952.

LAITINEN, A. A. A. Impilahden pitäjän ja seurakuntain historia. Sortavala 1938.

LARSSON, Algot & SIMONSSON, Georg. Den finska invandringen. Teoksessa: Larsson, Algot (toim.). Grängesberg – Grangärde. En hembygdskrönika. Lindesberg 1958.

LEE, Everett S. A Theory of Migration. Teoksessa: Jackson, J. A. (toim.). Migration. Cambridge 1969.

LEITZINGER, Antero: Ulkomaalaiset Suomessa – johdantoa immigraatiohistoriaamme. Siirtolaisuus 4/1992.

LINDERHOLM, Helmer. Vi skatteskyldig finske nation i Ljusnars finnemark. Teoksessa: Nya Kopparbergs bergslags hembygdsförening (toim.). Ljusnars Kopparberg. Lindesberg 1960.

NILSSON, Carl-Axel. Järn och stål i svensk ekonomi 1885 - 1912. Lund 1972.

NORING, Henrik. Berghanterings utvecling i Ljusnarsberg. Teoksessa: Nya Kopparbergs bergslags hembygdsförening (toim.). Ljusnars Kopparberg – En hembygdsbok. Lindesberg 1960.

NORMAN, Hans. Amerika eller Örebro? En undersökning av utvandringens lokala variationer från Örebro län. Teoksessa: Kälvemarm, Ann-Marie (toim.) Utvandring. Den svenska emigrationen till Amerika i historisk perspektiv. Malmö 1973.

NORMAN, Hans. Från Bergslagen till Nordamerika. Studier i migrationsmönster, social rörlighet och demografisk struktur med utgångspunkt från Örebro län 1851 - 1915. Uppsala 1974.

NORMAN, Hans & RUNBLOM, Harald. Transatlantic Connections. Nordic Migration to the New World after 1800. Oslo 1987.

NYA KOPPARBERGS BERGSLAGS HEMBYDFÖRENING (toim.). Ljusnars Kopparberg – En hembygdsbok. Finska ortnamn i Ljusnarsberg. Lindsberg 1960.

ODÉN, Birgitta. Ekonomiska emigrationsmodeller. Teoksessa: Kälvemarm, Ann-Marie (toim.) Utvandring. Den svenska emigrationen till Amerika i historisk perspektiv. Malmö 1973.

POUTANEN, Pekka. Suomalaisen kuparin ja sinkin juurilla. Orijärven kaivos 1757 - 1957. Jyväskylä 1996.

RAMSAY, Anders. Muistoja lapsen ja hopeahapsen 2/4. Porvoo 1966. (Julkaistiin alun perin kahdeksanosaisena 1904 - 07)

RYDBERG, Sven. Det Stora Kopparberget. En tidresa. Värnamo 1988.

SCHYBERGSON, Per. Ensimmäiset teollisuuskapitalistit. Teoksessa: Haapala, Pentti (toim.). Talous, valta ja valtio. Tampere 1992.

SIMONSSON 1958: Simonsson, Georg. Gruvdrift och järnhantering. Teoksessa: Larsson, Algot (toim.). Grängesberg – Grangärde. En hembygdskrönika. Lindsberg 1958.

SUOMELA, Julitta. Venäläisiä kauppiaita ja lehtimiehiä itsenäistyvässä Suomessa (1918 - 1919). Teoksessa: Kuhlberg, Svante (toim.). Venäläiset kauppiaat Helsingin historiassa. Helsinki 2002.

TEDEBRAND, Lars-Göran. Västernorrland och Nordamerika 1875 - 1913. Utvandring och återvandring. Uppsala 1972.

TEDEBRAND, Lars-Göran. Sources of the History of Swedish Emigration. Teoksessa: Åkerman, Sune & Norman, Hans (toim.). From Sweden to America. A History of the Migration. A Collective Work of the Uppsala Migration Research Project. Uppsala 1976.

TRÜSTEDT, Otto. Die Erzlagerstätten von Pitkäranta am Lagoda-See. Helsingfors 1907.

TRÜSTEDT, Otto. Orijärven malmikenttä. Geoteknisiä tutkimuksia. Helsinki 1909.

WARG, Stefan. Migration, giftermålsmonster och fertilitet i norrbottnisk gruvindustri 1890 - 1930. Umeå 2002.

VECOLI, Rudolph J. Immigrants and the Twin Cities: Melting Pot or a Mosaic? Teoksessa: Anderson, Phillip J. & Blanck, Dag (toim.), Swedes in the Twin Cities: Immigrant Life and Minnesota's Urban Frontier. Uppsala 2001.

VILKUNA, Kustaa H. J. Valtakunnan eduksi, isänmaan kunniaksi, ruukinpatruunalle hyödyksi. Suomen rautateollisuus suurvalta-ajalla. Helsinki 1994.

von WITZLEBEN, Birgitte. Aus der alte in die neue Heimat: bedeutende Deutsche und Schweizer im finnischen Wirtschaftsleben: mit kulturgeschichtlichen Ausblicken. Vaasa 2002.

ÅKERMAN, Sune. Migrationen – ett tvärvetenskapligt forskarsområde. Teoksessa: Kälvemark, Ann-Marie (toim.) Utvandring. Den svenska emigrationen till Amerika i historisk perspektiv. Malmö 1973.

ÅKERMAN, Sune. Theories and Methods of Migration Research. Teoksessa: Åkerman, Sune & Norman, Hans (toim.). From Sweden to America. A History of the Migration. A Collective Work of the Uppsala Migration Research Project. Uppsala 1976.

Liite: Pitkärannan ruotsalaiset vuosina 1880 -1904 perhekunnittain lueteltuina.

AHRMFELDT , Anders Hjalmar Reinhold vaimo Ediet (o.s. Eriksson) poika Erik Hjalmar (s. 1902)
ANDERSSON , Joh. (s. 1854) vaimo Sofia Gustava (s. 1860, o.s. Hellgren) tytär Johanna Wilhelmina (s. 1878)
BERGLUND , Karl Daniel
BERGSTRÖM , Richard (s. 1871) vaimo Eini Maria (s. 1878, o.s. Gottleben, suomalainen)
BLIXT , O. T. vaimo Albertina lapsi
BOLINDER , Torsten Georg (s. 1867) vaimo Ida Johanna (s. 1867, o.s. Holopainen, suomalainen)
CARLSSON , P. E.
DAHLSTRÖM , Otto Emerik (s. 1851) vaimo Hedvig Kristina (s. 1853, o.s. Danielsson) tytär Maria Kristina (s. 1880, k. 1889) poika Gustaf (s. 1883) poika Karl (s. 1885) tytär Emma (s.1887) tytär Hedvig Sofia (s. 1889) tytär Selma Wilhelmina (s. 1891)
DRAKE , Johan Petter Andersson (s. 1847) vaimo Kristina Elisabet (s. 1851. o.s. Berglund) tytär Maria (s. 1871) poika Johan Edvard (s. 1874) poika Gunnar (s. 1876) poika Oskar (s. 1878) tytär Hildur Kristiina (s. 1881) tytär Berta Johanna (s. 1883) tytär Hanna Elisabet (s. 1886) tytär Nanna Emilia Franziska (s. 1888)
ERIKSSON , A. M.
ERIKSSON , Knut Victor (s. 1868) vaimo Anna Johanna (s. 1864, o.s. Hyppönen, suomalainen)

<p>GERNE, Magnus (s. 1845) vaimo Maria (s. 1852, o.s. Hofgaard, norjalainen) tytär Johanna Maria Kristiina (s. 1879) poika Johan Bengt Magnus (s. 1880)</p>
<p>GRADÉN, Jan Petter (s. 1859) vaimo Anna Greta Ersdotter (s. 1866)</p>
<p>GRANQVIST, Erik Johan (s. 1858)</p>
<p>GRÖNDAL, Johan Gustaf (s. 1859) vaimo Franziska (o.s. Trüstedt, saksalainen) poika Frans August (s. 1885. k. 1889) tytär Anna Hedvig (s. 1886) tytär Mathilda Johanna (s. 1888) tytär Hilda Ida Klara (s. 1891) tytär Thyra Sofie Elli Mariette (s. 1892)</p>
<p>HAMMAR, A</p>
<p>HELLSTEN, Elias Alfred (s. 1868) vaimo Maria Persdotter (s. 1867)</p>
<p>HERLITZ, Albin vaimo Marie (o.s. Trüstedt, saksalainen)</p>
<p>HESSÉN, Hans Erik (s. 1854) vaimo Emma Sofia (s. 1850, o.s. Karlsson) tytär Nanna Sofia (s. 1879) tytär Emma Viktoria (s. 1880) poika Karl Emerik (s. 1882) tytär Elin Augusta (s. 1886)</p>
<p>HOLMBERG, Gustaf vaimo Eva Johanna (o.s. Berglund)</p>
<p>HULTMAN, Karl Nilsson (s. 1846) vaimo Kaisa Nilsson (s. 1844) poika Karl Erik (s. 1865) poika Per Gustaf (s. 1870) poika Nils (s. 1871) poika Viktor (s. 1874) tytär Augusta (s. 1876) poika Alfred (s. 1879) tytär Hilma Sofia (s. 1881)</p>
<p>JANSSON, Per Johan Jansson</p>
<p>JÖNSSON, E. A.</p>

KARLSSON , Jan Eric Karlsson (s. 1859) vaimo Anna Stina (s. 1851) poika Jon. Anders (s. 1872)
KARLSSON , A
KLARAEUS (Claraeus), Carl Albert
LARSSON , Hans Erik Maria Larsson tytär Mathilda
LUNDGVIST , G. E.
LYNBERG , J. A. vaimo mukana
MATTSSON , Hans H. August vaimo Kristiina Olsdotter
NILSSON , Anders vaimo Louisa
NORD , E. Petter (s. 1837) vaimo Sara Stina (s. 1846) poika Erik Allan (s. 1870) tytär Ida Ulrike (s. 1871) tytär Emma Josefina (s. 1874)
PAYES , Johan Teodor (s. 1876) vaimo Elin Elisabet (s. 1879, o.s. Holopainen, suomalainen)
PERSSON , Per
RAMQVIST , Karl vaimo Emma
RAMQVIST , Ludvig
RAMQVIST , Johan vaimo Kristina
SAXLIN , Gustaf vaimo Emilia
SLÄT , K
SÖDERBERG , Johan Vilhelm vaimo Selma Albertina (o.s. Svan)

<p>SVENSSON, Gottholf Reinhold Aftarius (s. 1875) vaimo Ellen Maria (s. 1875. o.s. Berg)</p>
<p>TISELL, Robert Casimir (s. 1853) vaimo Maria Sofia (s. 1869, o.s. Räsänen, suomalainen)</p>
<p>THUNBERG, E. G. (s. 1842) vaimo Eva (s. 1849. o.s. Wadels) poika Gustaf Edvin (s. 1879)</p>
<p>TÖRNQVIST, Klas (Claes) Johan (s. 1852) vaimo Augusta (s. 1862, o.s. Berglund) tytär Alma Augusta (s. 1882) poika Klas Emil (s. 1885) tytär Elin Mathilda (s. 1888 ja k. 1889) poika Johan Albert (s. 1891) poika Karl Hugo (s. 1897)</p>
<p>TÖRNQVIST, J. A.</p>
<p>VESTÉN, August (s. 1868) vaimo Anna (s. 1872. o.s. Brulin)</p>